

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND
ÕIGUSTEADUSKOND
Karistusõiguse osakond

Ken Kiudorf

**KORDUVKURJATEGIJATELE MÕISTETAVATE KARMIMATE KARISTUSTE
MÕJU KURITEGEVUSELE KARISTUSSEADUSTIKU § 424 NÄITEL TARTU
MAAKOHTU TARTU KOHTUMAJA PIIRKONNAS**

Magistritöö

Juhendaja: prof. Jaan Sootak

TARTU

2017

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. Vastutus joobes juhtimise eest.....	9
1.1 Seadusandluse areng	9
1.2 KarS § 424 kehtivas redaktsioonis.....	13
2. Joobeseisundis juhtimine: statistiline pilt.....	17
2.1 Eesti tervikuna	17
2.2 Tartu maakonnas	18
3. Empiiriline uuring	24
3.1 Lähtekoht	24
3.2 Metoodika	25
3.3 Analüüs ja tulemused.....	30
3.3.1 Varasem karistatus.....	30
3.3.2 Tingimisi karistus	31
3.3.3 Reaalne vabadusekaotuslik karistus	33
3.3.4 Kahtlustatavatena kinnipeetud.....	38
3.3.5 Kontrollnõuded.....	39
3.3.6 Rahaline karistus	43
3.3.7 Kuriteo vahendi konfiskeerimine	45
3.3.8 Lisakaristusena juhtimisõiguse ära võtmine.....	45

3.3.9	Kokkuvõtteks.....	47
3.3.10	Järelduste kontroll.....	50
4.	Muudatus ja ettepanekud	53
4.1	Justiitsministeeriumi seaduseelnõu.....	53
4.1.1	Kohustuslik šokivangistus	54
4.1.2	Karistusmäära tõstmine	57
4.1.3	Alkoholi tarvitamise keeld.....	60
4.2	Korduvrikkumiste vähendamisele suunatud ettepanekud.....	62
	KOKKUVÕTE	68
	SUMMARY	73
	KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU	79

SISSEJUHATUS

Üks vastutustundetumaid tegusid liiklusohutuse seisukohalt on sõiduki juhtimine ebakaines olekus. Sellega seatakse ohtu mitte ainult joobes juhi enda, vaid ka teiste inimeste elu, tervis ja vara. Kuigi liiklusohutus üldiselt on Eestis aastast aastasse paranenud, liikleb Eesti teedel endiselt palju joobes juhte, kes muudavad liiklemise kõigi jaoks oluliselt ohtlikumaks kui see muidu olla võiks. 2015. aasta statistika põhjal hinnati joobes juhtide osakaalu igapäevases liikluses osalevate sõidukijuhtide seas 0,14%-le¹. Sama aasta liiklusõnnetuste statistika näitab, et ligi 12% õnnetusi toimus alkoholi või narkootikumide tarvitanud mootorsõidukijuhtide osalusel².

Pea igal aastal toimub Eestis joobes juhtide süül mõni üliraske liiklusõnnetus, näiteks 2013. aasta. 9. novembril hukkus Haapsalu lähistel parklast veoautole ette keeranud autos neli noort meest³, ekspertiis tuvastas avarii põhjustanud juhi verest 2,2-promillise alkoholijoobe⁴; 2014. aasta 26. juulil sõitis Pärnumaal tunnistajate ütluste kohaselt joobes juht maasturiga surnuks 14-aastase tütarlapse ning põgenes sündmuskohalt⁵; 2015. aasta 4. augustil Tartumaal Rannu vallas kaotas Audi lauges kurvis juhitavuse ning sõitis vastu puud, õnnetuses hukkusid kõik neli sõidukis viibinud inimest⁶, kriminaalmenetluse raames selgus, et õnnetuse hetkel Audit juhtinud noormehe vere alkoholisisaldus oli 2,21 promilli ja lisaks oli teda varem liiklusalaste süütegude eest karistatud nii kriminaal- kui ka väärteokorras⁷.

¹ A. Ahven. Kui palju on liikluses joobes juhte? Kriminaalpoliitika teemaleht nr 1/2016. Tallinn: Justiitsministeerium 2016, lk 5.

² *Ibid.*

³ K. Kangro. Haapsalu lähistel hukkus üliraskestes avariiis neli noort meest. Postimees 09.11.2013. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/2591440/haapsalu-lahistel-hukkus-uliraskes-avariis-neli-noort-meest>

⁴ Haapsalus nelja inimese surma põhjustanud autojuht oli 2,2-promillises alkoholijoobes. Delfi.ee 13.11.2014. Arvutivõrgus: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/krimi/haapsalus-nelja-inimese-surma-pohjustanud-autojuht-oli-2-2-promillises-alkoholijoobes?id=67086354> (05.04.2017).

⁵ M. Kuul. 14-aastase ratturi surnuks sõitnud mees peab viieks kuuks vangi minema. ERR 06.02.2017. Arvutivõrgus: <http://www.err.ee/581997/14-aastase-ratturi-surnuks-soitnud-mees-peab-viieks-kuuks-vangi-minema> (05.04.2017).

⁶ L. Velsker, A. Rajavee. Fotod ja video: Tartumaal hukkus liiklusõnnetuses neli noort inimest. ERR 04.08.2015. Arvutivõrgus: <http://uudised.err.ee/v/eesti/40f6177c-9b59-46f6-a4a7-76923abbc374/fotod-ja-video-tartumaal-hukkus-liiklusonnetuses-neli-noort-inimest> (13.03.2017).

⁷ L. Velsker. Ekspertiis näitas nelja hukkunuga avarii põhjustanud juhil 2,21-promillist joovet. ERR 10.08.2015. Arvutivõrgus: <http://uudised.err.ee/v/eesti/ebb3437b-338a-49b0-a08f-4b1f69e6dd79/ekspertiis-naitas-nelja-hukkunuga-avari-pohjustanud-juhil-221-promillist-joovet> (13.03.2017).

Sellised juhtumid mõjuvad ühiskonda raputavalt ja tekitavad sageli laiemal avaliku diskussiooni teemal, milliseid preventiivseid meetmeid tuleks rakendada, et selliste õnnetuste kordumist ära hoida või miks senised meetmed ei ole andnud soovitud efekti.

Üheks oluliseks liikluskäitumise kujundamise vahendiks on riiklik karistuspoliitika ning joores juhtide põhjustatud üliiraskete õnnetuste puhul keskendub avalik arutelu enamasti just karistuspoliitikale: rakendatavatele meetmetele, kehtivatele karistusmääradele ja nende piisavusele. Aastal 2003 on oma seisukoha selles küsimuses avaldanud ka Riigikohus, leides et olukorras, kus aastast aastasse hukub purjus juhtide süül riigis kümneid ja saab vigastada sadu inimesi, nõuavad positiivse üldpreventsiooni põhimõtted riigipoolset reaktsiooni, mis annaks ühiskonnale selge signaali, et sõiduki juhtimine joores seisundis on äärmiselt raske õigusrikkumine⁸.

Paraku pole siiani päris selge, milliste konkreetsete meetmetega seda sõnumit ühiskonnale edastada. Kuna endiselt istutakse sõidukirolli ebakaines olekus – sageli ka sama süüteo eest karistatuna –, tuleb tõdeda, et senised meetmed pole andnud piisavalt häid tulemusi.

2015. aastal oktoobris tutvustas justiitsminister ettepanekuid, mille abil oleks ministeeriumi hinnangul võimalik vähendada korduva joores juhtimisi. Plaanis oli muuhulgas karmistada karistusi ning muuta joores juhile kohustuslikuks läbida vastav mõjutusprogramm. Karistuste karmistamise all peeti silmas korduva kriminaalses joores juhtimise eest kohustuslikku šokivangistust.⁹ Ettepanekute tulemusena algatas valitsus 14.11.2016 eelnõu „Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus (suhtumise karmistamine sõiduki joores juhtimisse) 328 SE“.

Seaduseelnõu on pälvinud suurt avalikkuse tähelepanu ja kohanud vastuseisu spetsialistide seas¹⁰. Probleeme tekitab just reaalse vangistuse kohustuslikuks muutmine, mille Riigikogu praeguseks on vähemalt esialgu ka seaduseelnõust välja hääletanud¹¹. Kokkuvõtvalt on

⁸ RKKK 3-1-1-26-03 p 5.

⁹ M-E. Tuuli. Justiitsministeerium tahab vähendada korduva joores juhtimisi. Justiitsministeerium 27.10.2015. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/et/uudised/justiitsministeerium-tahab-vahendada-korduvaid-joores-juhtimisi> (02.04.2017).

¹⁰ T. Kaukvere. Õiguskomisjon-tõmbab-šokivangistamisele-pidurit. Postimees 20.01.2017. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/3986873/oiguskomisjon-tombab-sokivangistamisele-pidurit> (02.04.2017).

¹¹ K. Kangro; T. Kaukvere. Üllatus riigikogus: roolijoodikute šokivangistamise ettepanekud ei leidnud toetust. Postimees 05.04.2017. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/4070479/ullatus-riigikogus-roolijoodikute-sokivangistamise-ettepanekud-ei-leidnud-toetust> (05.04.2017).

etteheited reaalse vangistuse kohustuslikuks muutmisele kaheksugused: esiteks ei ole kindel, et vangistus annab soovitud efekti ja teiseks kitsendab see kohtute diskretsiooni karistuse mõistmisel olukorras, kus reaalselt vangistust on ka praegu kehtiva seaduse järgi võimalik mõista.

Eesti oludes erandlikult on seda võimalust üsna sageli kasutatud Tartu maakonnas 2015. a augustist alates. Põhjuseks on Lõuna ringkonnaprokuratuuris kehtestatud kord nõuda Tartu maakonnas korduvalt kriminaalses joobes tabatud ja kehtiva tingimusliku vanglakaristusega inimestele alati reaalselt vangistust¹². Muutus prokuröride suhtumises on ajendatud eelmainitud Rannu vallas toimunud liiklusõnnetusest, milles joobes ja selle eest varem karistatud juhi süül hukkus neli noort inimest¹³. Vähemalt esialgsete andmete põhjal tundub, et see muutus on olnud ka õigustatud. Politsei- ja Piirivalveameti statistika näitab, et 2016. aasta esimesel seitsmel kuul tabatud joobeseisundis mootorsõidukijuhtide arv Tartu maakonnas vähenes 2015¹⁴. aasta sama perioodiga võrreldes ligi kolmandiku, mis on oluliselt rohkem kui mujal Eestis. Samas ei ole siiski täiesti selge, millest see vähenemine on tingitud ja kuidas või kui palju on seda mõjutanud Lõuna Ringkonnaprokuratuuris tehtud kokkulepe.

Eelnevast tuleneb ka käesoleva töö uurimisküsimus: mis põhjustel on karistusseadustiku (edaspidi KarS) § 424 registreeritud kuritegude arv Tartu maakonnas vähenenud ülejäänud Eestiga võrreldes jõudsamalt.

Töö eesmärgiks on välja selgitada asjaolud, mis on mõjutanud KarS § 424 registreeritud kuritegude arvu Tartu maakonnas. Selleks võrreldakse Tartu maakohtu Tartu, Võru kohtumaja ning Pärnu maakohtu Kuressaare kohtumaja kohtuotsuseid, mis on tehtud KarS § 424 alusel ajavahemikel 01.12.2014-04.08.2015 ja 05.08.2015-31.03.2016.

Tuginedes PPA andmetele tabatud joobeseisundis sõidukijuhtide arvu vähenemisest Tartu maakonnas 2015. ja 2016. aasta esimese seitsme kuu võrdluses, püstitatakse käesolevas töös hüpotees, et korduvalt karistusseadustiku § 424 järgi karistatud isikutele osalise või täieliku reaalse vangistuse mõistmine vähendab rikkumiste arvu.

¹² N. Niitra. Tartu prokurör kupatab korduvröölijoodikud trellide taha. Postimees 25.08.2015. Arvutivõrgus: <http://pluss.postimees.ee/3813467/tartu-prokuroer-kupatab-korduvröölijoodikud-trellide-taha> (13.03.2017).

¹³ *Ibid.*

¹⁴ Politsei- ja Piirivalveameti statistika. Analüüsi- ja andmelao infosüsteem ALIS. (andmed töö autori valduses).

Töö aktuaalsus seisnebki selles, et kuigi ebakaines olekus sõidukijuhtimine on Eesti liikluses jätkuvalt suureks probleemiks, ei ole hetkel selge, milliste meetmetega seda ohjeldada. Ühiskonnas puudub ühtne seisukoht küsimustes kas ja kuidas on vaja täiendada seadusi või mida saab ära teha kehtivate seaduste raames. Tuginedes andmetele tegelikkuses toimunud karistuspraktika muutusest ühe maakonna piires, võimaldab käesolev töö anda esialgse hinnangu nii sellele, kuidas mõjutab karmimaks muutunud karistuspraktika ebakaines olekus sõidukijuhtimist, kui ka plaanitavatele muudatustele seadustes.

Töö on jaotatud nelja peatükki.

Esimeses peatükis peatub autor joo­beseisundis mootorsõidukijuhtimise õiguslikul määratlusel, et teha selgeks, millised on need asjaolud, mille alusel võetakse roolijoodik kriminaalvastutusele. Samuti antakse siin ülevaade joo­bes juhtidele mõistetud karistuste ajaloolisest arengust, et näidata, millises suunas ja mis põhjustel on õiguskord joo­bes juhtimise vastu võideldes liikunud ning kirjeldatakse õiguslikku olukorda millesse KarS § 424 koosseisuline areng ja karistused meid tänapäevaks toonud on.

Teises peatükis antakse statistiline ülevaade viimasel ajal KarS § 424 alusel toime pandud kuritegudest Eestis ja selle avastamisega seotud asjaoludest. Eraldi käsitletakse Tartu ja Võru maakonnas registreeritud kuritegusid, keskendudes eriti 2015. ja 2016. aasta seitsme esimese kuu andmete võrdlemisele.

Kolmandas peatükis kirjeldatakse läbi viidud empiirilist uuringut.

Töö viimases osas antakse läbi viidud uuringu põhjal seisukoht 14.11.2016 valitsuse algatatud eelnõu „Karistus­seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus (suhtumise karmistamine sõiduki joo­bes juhtimisse) 328 SE¹⁵“ sellele osale, mis puudutab kriminaalses joo­bes juhtide karistamist. Lisaks tehakse ettepanekud, millised võiksid olla õiguskorra arengud joo­bes juhtide arvu vähendamiseks.

¹⁵ Karistus­seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus (suhtumise karmistamine sõiduki joo­bes juhtimisse) 328 SE seletuskiri, lk 4. Arvutivõrgus: [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670-e984917fae72/Karistus­seadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20\(suhtumise%20karmistamine%20s%20C3%B5iduki%20joo­bes%20juhtimisse\)/](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670-e984917fae72/Karistus­seadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20(suhtumise%20karmistamine%20s%20C3%B5iduki%20joo­bes%20juhtimisse)/) (01.03.2017).

Käesoleva magistritöö kirjutamisel on selle kvantitatiivsest sisust tulenevalt kasutatud eelkõige Justiitsministeeriumi analüüse, esimese astme kohtute praktikat, Politsei- ja Piirivalveameti poolt väljastatud statistikat ning Eesti Statistikaameti statistikat. Teoreetilise poole pealt on kasutatud nii eesti- kui ka ingliskeelset õigusala kirjandust, seaduste kommentaare, Riigikohtu praktikat, Eesti õiguskorras kehtinud ja kehtivaid normatiivakte ning nende eelnõude seletuskirju ning Riigikogu istungite stenogramme.

1. Vastutus joobes juhtimise eest

1.1 Seadusandluse areng

Nagu areneb ajas ühiskond, areneb sellega koos ka õiguskord, kriminaliseerides ja dekriminaliseerides erinevaid tegusid vastavalt ühiskonna vajadustele ja selle liikmete väärtushinnangutele. Enne kui asuda sisustama joobeseisundis juhtimise koosseisu kehtivas õiguses, tuleks vaadata üle, millises suunas on õiguskord vastava süüteoliigi määratlemisel arenenud.

Joobeseisundis juhtimine sai esmakordselt kuriteoks 1999. aastal. Enne seda oli tegemist haldusõigusrikkumisega. Haldusõiguserikkumiste seadustiku § 94 lg 1 kohaselt oli ettenähtud trahv või mootorsõiduki juhtimisõiguse äravõtmine isikule, kes juhtis mootorsõidukit olles joobeseisundis¹⁶. Kriminaalkoodeksi 16.12.1998 redaktsiooniga, mis jõustus 23.01.1999, nähti ette, et rahatrahviga või kuni kaheaastase vangistusega karistatakse muuhulgas neid isikuid, kes juhivad mootorsõidukit joobeseisundis olukorras, kus isikul on kehtiv halduskaristus mootorsõiduki juhtimise eest joobeseisundis¹⁷. Seega saab antud muudatusest välja lugeda, et ühiskond nägi probleemi nende käitumises, kes on korduvalt eksinud reegli vastu, et mootorsõiduki juhtimine peab toimuma kaines olekus.

Ühiskonnas levinud arusaamade mõistmiseks on loogiline heita pilk huvipakkuval ajal meedias kajastatud teemadele. 1998. aasta meedias leiti, et kõige suuremaks ohuks liikluses on purjus juhid. 1997. a. toimus purjus sõidukijuhtide süül 385 liiklusõnnetust, aasta varem oli see arv 319. Surma sai nendes õnnetustes 63 (aasta varem 54) inimest¹⁸. 1998. aastal raputas ühiskonda sündmus, kus alkoholijoobes juhi süül hukkus Eesti üks paremaid vabamaadlejaid, kahel olümpial osalenud Küllo Kõiv¹⁹. Hiljem selgus, et õnnetuse

¹⁶ Haldusõiguserikkumiste seadustik. RT 1992, 29, 396.

¹⁷ Kriminaalkoodeks. RT I 1999, 38, 485, § 204 lg 3.

¹⁸ V. Salupuu. 1997. aastal rohkem õnnetusi, hukkunuid ja vigastatuid. Õhtulehes 04.03.1998. Arvutivõrgus: <http://www.ohtuleht.ee/17790/1997-aastal-rohkem-onnetusi-hukkunuid-ja-vigastatuid> (01.03.2017).

¹⁹ M. Suurmägi. Viljandimaa parim sportlane Küllo Kõiv hukkus autoõnnetuses. Sakala 30.06.1998. Arvutivõrgus: <http://sakala.postimees.ee/2450303/viljandimaa-parim-sportlane-kuello-koiv-hukkus-autoonnetuses> (01.03.2017).

põhjustanud juht pääses karistusest sootuks, sest hukkunu omaksed soovisid menetluse lõpetamist ning asi ei jõudnudki kohtusse²⁰.

Murettekitav olukord liikluses pani rahvaesindajad tegutsema ning Riigikogu liikmed Daimar Liiv ja Kalev Kukk algatasid kriminaalkoodeksi, kriminaalmenetluse koodeksi ja haldusõiguserikkumiste seadustiku muutmise seaduse eelnõu 1018, mis nägi muuhulgas ette kriminaalkaristuse neile, kes juhivad mootorsõidukit joobeseisundis olukorras, kus isikul on juba kehtiv halduskaristus mootorsõiduki juhtimise eest joobeseisundis²¹. Riigikogu õiguskomisjon toetas antud eelnõud ja seadus võeti vastu hoolimata selles, et valitsuse üldine kriminaalpoliitiline hoiak oli pigem karistuste karmistamisest hoiduda²². Seadusemuudatuse tulemusena muutus korduv joobes juhtimine alates 23.01.1999 Eestis kuriteona karistatavaks ja kriminaalkorras sai vastutusele võtta neid isikud, kes juhtisid mootorsõidukit joobeseisundis, omades seejuures kehtivat haldusõiguserikkumist joobeseisundis juhtimise eest.

Kui 1998. aastal hukkus Eesti teedel purjus juhtide süül 69 inimest, siis aastaks 2000 oli hukkunute arv langenud 40-le, kuid juba järgmisel aastal oli see arv taas 54 ning aastal 2002 68²³. Kuna olukord liikluses oli endiselt murettekitav ning käimas oli karistusseadustiku koostamine, siis tõusetus küsimus, kas ei tuleks ka esmakordse mootorsõiduki joobes juhtimise eest rakendada kriminaalkaristust. Siiski otsustati, et tegemist oleks liigse kriminaliseerimisega, sest seadustik nägi niigi ette karistuse selle eest, kui sooritatakse raskete tagajärgedega avarii, ja raskendava asjaoluna läheb seal arvesse joobeseisund²⁴. Seega sätestas 01.09.2002 jõustunud karistusseadustiku § 424 karistuse mootorsõiduki juhtimise eest joobeseisundis isiku poolt, keda on varem karistatud sellise teo eest. Varasemaga võrreldes tõusis karistuse määr. Kui 1999. aasta kriminaalkoodeksi redaktsiooniga oli maksimaalseks karistuseks kahe aasta pikkune vangistus, siis karistusseadustikus oli see tõusnud kolmele aastale. Õiguskord liikus küll selles suunas, et riik suhtub karmimalt joobeseisundis

²⁰ Kriminaalkoodeksi, kriminaalmenetluse koodeksi ja haldusõiguserikkumiste seadustiku muutmise seaduse eelnõu (1018 SE) esimene lugemine. Riigikogu VIII koosseisu istungjärgu stenogramm 17.11.1998. Arvutivõrgus: <http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/199811171000#PKP-1900005430> (01.03.2017).

²¹ *Ibid.*

²² *Ibid.*

²³ P. Pukk. Eesti statistika kvartalikirj 2/13. Liiklusõnnetustest taasiseseisvunud Eestis. Tallinn: 2013, lk 38. Arvutivõrgus: www.digar.ee/arhiiv/et/download/250539 (01.03.2017).

²⁴ Karistusseadustiku eelnõu (119 SE) teine lugemine. Riigikogu IX istungjärgu 03.05.2000 stenogramm. Arvutivõrgus: <http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/200005031300#PKP-2000006617> (01.03.2017).

mootorsõiduki juhtimisse, kuid samas poldud veel valmis vastutusele võtma esmakordset rikkujat ja ennekõike nähti ohtu retsidiivsuses.

On loomulik, et üldisele liiklusohutusele on enam ohtlik isik, kes on oma varasema käitumisega näidanud ükskõikset suhtumist keeldu juhtida mootorsõidukit joobeseisundis. Samas on käesoleva töö autor veendumusel, et samasugustes tingimustes ja sama suures joobeseisundis olevad juhid on liikluses võrdselt ohtlikud, olenemata nende eelnevast karistatusest.

Karistusmäära tõstmine purjus juhtide süül hukkunud inimeste arvu ei vähendanud. Aastal 2007 hukkus purjus juhtide süül Eesti teedel 81 inimest²⁵. Olukorra parandamiseks moodustati 14.06.2006 justiitsministri poolt komisjon, mis koosnes erinevate liiklusküsimustega seotud ametkondade esindajatest ning liiklusala ekspertidest. Komisjon otsustas joobes sõidukijuhtimisega seonduvate probleemide kaardistamiseks läbi viia uuringu, milles selgitataks joobes sõidukijuhtimise ulatust ja sellega kaasnevaid riske ning joobes sõidukijuhtide osalusel toimunud liiklusõnnetuste asjaolusid²⁶. Uuringu tulemusel selgus näiteks, et 2005. aastal toimus joobes mootorsõidukijuhi osalusel 18% inimkannatanuga liiklusõnnetustest ja samuti see, et neljal viiendikul hukkunud ja joobes mootorsõidukijuhtidest oli joobe suurus 1,5 promilli või enam²⁷. Samas polnud hukkunud ja alkoholi tarvitanud juhtide seas mitte ühegi joove alla 0,6 promilli. Raske tagajärje põhjustamises süüdi mõistetud 23-st alkoholi tarvitanud juhust 15 oli õnnetuse põhjustamise ajal keskmises (1,51– 2,50 promilli) või raskes joobes (üle 2,5 promilli) ning 20 juhul oli juhi joove 0,6 promilli või kõrgem.²⁸ Uuringu põhjal tehtud ettepanekuteks olid muuhulgas kaaluda karmima karistuse kehtestamist alates vere alkoholisisalduse teatavast tasemest ning muuta kriminaalkorras karistatavaks ka esmakordne joobes sõidukijuhtimine, kui joove ületab teatavat taset (nt 1,2 promilli või 2,0 promilli). Alla selle taseme joobeseisundis juhtimine jääks edasi vääriteoks (vastavalt kuni 0,5 promilli või kuni 1,2 promilli) ja seda isegi korduva

²⁵ P. Pukk. Liiklusõnnetustest taasiseseisvunud Eestis. (viide 23), lk 38.

²⁶ A. Ahven, E. Hillep. Joobes sõidukijuhtimisega seonduvad riskid ja võimalikud meetmed joobes sõidukijuhtimise vähendamiseks. Justiitsministeeriumi uuringu aruanne. Justiitsministeerium: Tallinn 2006, lk 3. Arvutivõrgus: http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/joobes_soidukijuhtimisega_seonduvad_riskid_ja_voimalikud_meetmed_joobes_soidukijuhtimise_vahendamiseks._justiitsministeerium._2006.pdf (01.03.2017).

²⁷ *Ibid.*, lk 30.

²⁸ *Ibid.*, lk 35-36.

toimepanemise korral²⁹. Üllatav on aga, et eelpool viidatud uuringus toodud ettepanekutes polnud sõnagi sellest, mida peaks ette võtma probleemi algpõhjuse ehk alkoholi tarvitamisega. Uuringu rõhk oli seega suunatud ennekõike võitlusele tagajärgedega, ehk sellele, kuidas tabada rohkem purjus juhte ja kui suured peaksid olema neile mõistetud või määratud karistused.

Järgneva sammuna alustati liiklusseaduse ja karistusseadustiku ning nendega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõud. Nimetatud seaduseelnõu algataja arvates polnud normaalne olukord, kus näiteks üliraskes joobes koolibussijuht saab esmakordsel vahelejäämisel karistada väärteokorras. Seetõttu tehti ettepanek, et alkoholisaldus alates 0,2 promillist kuni 1,49 promillini veres oleks käsitav alkoholipiirmäär ületamise ja seega väärteona. Kuriteoga oleks eelnõu kohaselt tegemist, kui sõidukit juhitakse joobeseisundis alates 1,5 promillist, või ka alates 0,5 promillist juhul, kui juhil on väliselt tajutavad tugevalt häiritud või muutunud kehalised või psüühilised funktsioonid ja reaktsioonid, mille tõttu ta ei ole ilmselgelt võimeline sõidukit liikluses nõutava kindlusega juhtima. Narkojoobes juhtimine oleks alati kuritegu.³⁰

Kriminaalpoliitiline areng viis selleni, et 01.07.2009 jõustus karistusseadustiku redaktsioon, mis nägi ette mootorsõiduki või trammi juhtimise eest joobeseisundis rahatrahvi või kuni kolmeaastase vangistuse. Ka hetkel kehtiv karistusseadustiku redaktsioon näeb joobeseisundis juhtimise eest ette samasuguse karistuse. Kuid lisaks on alates 01.01.2011 karistatav ka maastikusõiduki juhtimine joobeseisundis. Seega karistuse määrad jäid küll samaks, kuid muutus kriminaalvastutusele võtmise piir.

Varem pääses sõidukijuht, kelle väljahingatavas õhus oli alkoholisaldus 1,0 mg/l kohta ning kes polnud varasemalt joobeseisundis juhtimise eest karistada saanud, vaid väärteoga. 01.07.2009 jõustunud seaduse kohaselt ei loe juhi eelnev karistus koosseisu täitmise juures midagi. Kui sõidukijuhi väljahingatavas õhus on alkoholisaldus vähemalt 0,75 mg/l kohta on KarS § 424 koosseis täidetud. Antud muudatusega viidi karistuslik vastutus mootorsõiduki juhtimise eest vastavusse käitumise ohtlikkusega ja seega ka teo toimepannud isiku süü suurusega. Kui seni vastutas isik kriminaalkorras sõltumata sellest, kui palju oli tema

²⁹ *Ibid.*, lk 61.

³⁰ Liiklusseaduse ja karistusseadustiku ning nendega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu (179 SE) esimene lugemine. Riigikogu XI koosseisu istungjärgu stenogramm 13.02.2008. Arvutivõrgus: <http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/200802131400#PKP-1609> (02.03.2017).

organismis alkoholi või kuivõrd isiku võime mootorsõidukit ohutult juhtida vähenenud oli, siis nüüd on kriminaalvastutus ette nähtud alates määrast, mille puhul on märkimisväärselt kasvanud raskete tagajärgedega liiklusõnnetuse põhjustamise oht.³¹

Kokkuvõtteks on riigipoolne suhtumine joobeseisundis sõidukijuhtidesse alates Eesti taasiseseisvumisest pidevalt karmistunud. Kui taasiseseisvunud Eesti algusaastatel võis mootorsõidukit juhtida ükskõik kui suures joobes, kartmata kriminaalkorras karistada saada, siis tänaseks päevaks on ühiskonnas juurdunud teadmine, et teatud joobeastmest alates on roolikeeramine kriminaalkorras karistatav tegu. Riigipoolne karmim reageering on eelkõige väljendatud suuremates karistustes, mis on trahvist arenenud maksimaalselt kolmeaastaseks vanglakaristuseks.

1.2 KarS § 424 kehtivas redaktsioonis

Karistusseadustiku paragrahvis 424 on sätestatud, et mootorsõiduki, maastikusõiduki või trammi juhtimise eest joobeseisundis on ette nähtud rahaline karistus või kuni kolmeaastane vangistus.

Enne kui täpsemalt avada joobeseisundis mootorsõiduki juhtimise koosseisu, tuleks selgeks teha, mille jaoks riigis eksisteerib karistusõigust. Vastasel korral on pea võimatu anda sisulist hinnangut konkreetsele õigusnormile.

Karistusõiguse ülesandeks demokraatlikus riigis on sotsiaalse kooselu aluste kaitse inimese põhiväärtuste tagamise teel. Sellisteks põhiväärtusteks ehk õigushüvedeks on näiteks elu, tervis, omand ja vabadus. Karistusõiguse vahendiks nimetatud õigushüvede tagamisel on ette nähtud sanktsioonid, mille abil mõjutatakse inimeste käitumist ja taastatakse rikutud õiguskord ja õiglus. Kuna karistusõigusliku sekkumise intensiivsus on väga suur, siis tuleb sekkuda vaid olukordades, kus see on hädavajalik. Sekkumise hädavajalikkuse hindamise aluseks on õigushüve tähtsus ja selle kahjustamise viis³². Seega saab karistusõiguse norme vaadates muuhulgas ka ülevaate, milliste õigushüvede kahjustamist ja millisel viisil on seadusandja rahva tahte esindajana pidanud vajalikuks kaitsta.

³¹ Liiklusseaduse ja karistusseadustiku ning nendega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri (179 SE), lk 13. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=acf423dc-cbee-1257-0f3d-b725f8477ccb&> (02.03.2017).

³² J. Sootak. Karistusõiguse alused. Juura: Tallinn 2003, lk 18-19; J. Sootak. Kriminaalpoliitika. Juura: Tallinn 2015, lk 118-121.

Joobeseisundis juhtimine on süütegu, mis on suunatud määratlemata hulga inimeste vastu³³. Joobeseisundi puhul on häiritud isiku koordineerimine ja võime reageerida erinevatele olukordadele adekvaatselt ja sellest tulenevalt suureneb oht sattuda liiklusõnnetusse. Seega ohustab mootorsõiduki joobeseisundis juhtimine liiklejate elu, tervist ja vara³⁴. Seda kinnitab ka 2015. aasta liiklusstatistika, mille kohaselt on liikluses umbes 0,14% joobes juhte, kelle osalusel toimub 12% kõigist kannatanute või hukkunutega liiklusõnnetustest³⁵.

Joobeseisundis mootorsõidukijuhtimine ei tähenda automaatselt, et sellega oleks toime pandud mõne konkreetse õigushüve kahjustamine. Seadusandja on siiski pidanud joobeseisundis rooli istumist sedavõrd ohtlikuks teoks, mille puhul ei ole võimalik ära oodata mõne õigushüve reaalselt ohustamist või kahjustamist³⁶. Tegemist on tüüpilise abstraktse ohudeliktiga, mis tähendab seda, et kuriteo koosseisu seotus ohuga on vaid hüpoteetiline. Kirjeldatud käitumisviis on tavaliselt ohtlik ja selle keelamine ka juhtudel, mil ta ohtlik ei ole, aitab kaasa taolise käitumise tabuks muutumisele inimeste jaoks³⁷.

Karistusõiguse eriosas eksisteerib ka koosseise, kus oht pole mitte abstraktne, vaid reaalne. Näiteks KarS § 123 alusel nähakse ette maksimaalselt kolmeaastane vangistuse neile, kes asetavad ja jätavad teise inimese eluohtlikku või tema tervist raskelt kahjustada võivasse olukorda. Riigikohus on taoliste deliktide tagajärjena näinud sellise ohuolukorra loomist, mis suure tõenäosusega toob kaasa ühiskonnas mitteaktsepteeritud tagajärje. Norm on loodud eeskätt selliste olukordade ärahoidmiseks³⁸. Silmas on peetud konkreetset ohudelikti, mille koosseisu sisustamiseks tuleb ära tõendada, et vastav oht esines³⁹.

Ohudelikti kõrval eksisteerib ka kahjustusdelikt, mille kohaselt tekitatakse õigushüvele reaalne kahju⁴⁰. Näiteks kui joobeseisundis juhtimise tagajärjel saab kahjustada teise isiku vara, siis KarS § 203 lg 1 alusel nähakse ette maksimaalselt viieaastane vanglakaristus isikule, kes rikub või hävitab võõra asja, millega kaasneb oluline kahju. Seega on antud süüteo

³³ P. Pikamäe. Karistuseseadustik. Komm vlj. 4 vlj. Tallinn: Juura 2015, 23. ptk sissejuh komm 1.

³⁴ RKÜK 3-1-1-37-07 p 21.

³⁵ A. Ahven. Kui palju on liikluses joobes juhte? (viide 1), lk 5.

³⁶ J.B. Jacobs. Drunk Driving : An American Dilemma. The University of Chicaco Press: Chicaco, London 1989, lk 60.

³⁷ E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa. Abimaterjal kohtunike ja prokuröride järelkoolituse karistusõiguse õppegrupile. Tallinn: Justiitsministeerium 2000, lk 38.

³⁸ RKKK 3-1-1-90-06 p 23.

³⁹ J. Sootak. Kriminaalpoliitika (viide 32), lk 220-221.

⁴⁰ J. Sootak. Karistusõigus. Tallinn: Juura 2010, lk 231.

koosseisuliseks tunnuseks faktiline olukord, kus võõras asi on rikutud ja selle tagajärjel on tekkinud oluline kahju

Asetades ebaõigluse hindamiseks skaalale abstraktse ohudelikti, reaalse ohudelikti ning tagajärjedelikti, siis tuleb tõdeda, et kõige raskemaks teoks on konkreetse õigushüve rikkumine. Sellele järgneb õigushüve seadmine faktiliselt tõendatud ohtlikkusse olukorda ning kõige leebem tegu on õigushüve asetamine hüpoteetilisse ohuolukorda. Käesoleva töö autori hinnangul tuleks sanktsioonimäära rakendamisel arvesse võtta siinkirjeldatud teobaõigluse skaalat. Sanktsioonimäär joobeseisundis mootorsõidukijuhtimise puhul võetakse lähemalt vaatluse alla töö neljandas peatükis.

KarS § 424 on koosseisutüübilt spetsiifilise teokirjeldusega, erilise isikutunnusega ja formaalse kuriteokoosseisuga tegu ning vältav delikt⁴¹. Seega kriminaalvastutusele saab võtta isiku, kes esiteks juhib mootorsõidukit, maastikusõidukit või trammi ja teiseks peab ta seda tegema joobeseisundis. Teol ei ole konkreetset tagajärge ning vältava deliktina paneb joobeseisundis juht tegu toime senikaua, kuni ta sellises seisundis mootorsõidukit, maastikusõidukit või trammi juhib.

Kuriteo toimepanemise vahendina tuleb käsitada eset, mida süüdlane teo toimepanemisel kasutab. KarS § 424 kuriteo vahendiks on mootorsõiduk, maastikusõiduk või tramm⁴². Nimetatud esemete defineering tuleneb liiklusseaduse (edaspidi LS) paragrahvist 2, mille punkti 40 kohaselt on mootorsõidukiks igasugune mootori jõul liikuv sõiduk, mille hulka ei arvata a) üksnes piiratud liikumisvõimega isikule kasutamiseks ettenähtud mootoriga sõidukit b) elektrimootoriga jalgratast, c) tasakaaluliikurit, d) pisimopeedi, e) maastikusõidukit, f) trammi ja g) sõidukit, mille valmistajakiirus ei ületa kuut kilomeetrit tunnis. Sama sätte punkti 87 kohaselt loetakse trammiks sõitjate vedamiseks ettenähtud elektrikontaktliiniga ühendatud rööbashaagisega või rööbashaagiseta rööbassõidukit ning maastikusõiduki defineering tuleneb punktist 36, mille kohaselt on tegemist mootori jõul maastikul liikumiseks ettenähtud liiklusvahend, mis ei ole käesoleva seaduse tähenduses mootorsõiduk.

LS § 2 p 41 sisustab mootorsõiduki juhtimise mõiste, milleks on isiku igasugune tegevus mootorsõiduki juhi kohal, kui mootorsõiduk liigub. Mootorsõiduki juhtimiseks loetakse ka

⁴¹ P. Pikamäe. Karistusseadustik. Komm vlj. 4 vlj. Tallinn: Juura 2015, § 424/1.

⁴² RKÜK 3-3-1-37-07 p 16.

isiku tegevust, kui ta ei viibi juhi kohal, kuid mõjutab juhtimisseadiste abil mootorsõiduki liikumissuunda või kiirust. Seega, et tegemist oleks juhtimisega, peab esmalt olema toimunud sõiduki liikumisse viimine⁴³ ja teisalt peab esinema isiku tegevus, mis mõjutab sõidu liikumise kiirust ja/või suunda.

Joobeseisundi mõiste on määratletud korrakaitseaduse (edaspidi KorS) § 36 lg 1, mille kohaselt on joobeseisund alkoholi, narkootilise või psühhotroopse aine või muu joovastava aine tarvitamisest põhjustatud tervise seisund, mis avaldub väliselt tajutavas häiritud või muutunud kehalistes või psüühilistes funktsioonides ja reaktsioonides. KorS § 34 lg 4 p 1 ja 2 kohaselt jaguneb joobeseisund ühelt poolt alkoholijoobeks ja teiselt poolt narkootilise, psühhotroopse või muu joovastava aine tarvitamisest põhjustatud joobeks.

Alkoholijoobe osas tuleb tähelepanu pöörata terminoloogiale. Nimelt ei pruugi alkoholi tarvitamine endaga kaasa tuua joobeseisundit, mis ei tähenda aga seda, et juht oleks täielikult kaine. LS § 69 lg 3 tuleneb, et mootorsõidukijuhi, trammijuhi ja maastikusõidukijuhi ühes liitris väljahingatavas õhus ei tohi olla alkoholi 0,10 milligrammi või rohkem. Sama paragrahvi esimesest lõikest nähtub, et taolist juhi seisundit loetakse alkoholi piirmäärade ületamiseks. KarS § 424 sisalduva kuriteo koosseisuliseks tunnuseks on aga joobeseisund, mille defineering asub LS § 69 lg 2, mille kohaselt loetakse juht alkoholijoobes olevaks esiteks: kui tema ühes grammis veres on vähemalt 1,50 milligrammi alkoholi või tema väljahingatavas õhus on alkoholi 0,75 milligrammi ühe liitri kohta või rohkem; ning teiseks: kui tema ühes grammis veres on vähemalt 0,50 milligrammi alkoholi või tema väljahingatavas õhus on alkoholi 0,25 milligrammi ühe liitri kohta või rohkem ning väliselt on tajutavad tema tugevalt häiritud või muutunud kehalised või psüühilised funktsioonid ja reaktsioonid, mille tõttu ta ei ole ilmselgelt võimeline sõidukit liikluses nõutava kindlusega juhtima.

KorS § 36 lg 3 kohaselt mõistetakse narkootilist ja psühhotroopset ainet narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seaduse tähenduses (edaspidi NPALS). Seega tulenevalt NPALS § 3¹ lg 1 on narkootiliseks ja psühhotroopseteks need ained, mis on kantud sotsiaalministri 18. mai 2005. a määruse nr 73 „Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete meditsiinilisel ja teaduslikul eesmärgil käitlemise ning sellealase arvestuse ja aruandluse

⁴³ RKKK 3-3-1-146-03 p 5.

tingimused ja kord ning narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirjad“ Lisasse 1. Seega narkootilise, psühhotroopse või muu joovastava aine tarvitamisest põhjustatud joobe tuvastamiseks peab olema esmalt tuvastatud, et isik on tarvitanud eelmises lauses nimetatud määruse lisas 1 oleva ainet ning see avaldub väliselt tajutavas häiritud või muutunud kehalistes või psüühilistes funktsioonides ja reaktsioonides.

2. Joobeseisundis juhtimine: statistiline pilt

2.1 Eesti tervikuna

Viimastel aastatel on Politsei- ja Piirivalveamet olulisel määral suurendanud juhtidele tehtavaid joobekontrollide arvu. 2015. aastal kontrolliti sõidukijuhtide joovet 889 701 korral ja neist 247 233 korral politseioperatsiooni „Kõik puhuvad“ raames. Kokku teeb see 678 joobekontrolli 1000 inimese kohta⁴⁴. Tegemist on Euroopa Liidus suurima joobekontrollide suhtarvuga⁴⁵. On loogiline arvata, et kui politsei teostab järjest rohkem joobekontrolle, siis tabatakse ka järjest rohkem joobeseisundis juhte. Kuid Eesti Statistikaameti andmetel on KarS § 424 alusel registreeritud kuritegude arv 2011. aastast kuni 2015. aastani langenud 3635lt 3138ni⁴⁶. Seega, hoolimata joobekontrollide arvu suurenemisest on reaalne tabatud juhtide arv vähenenud. Siit järeldub, et tõenäoliselt on vähenenud ka joobeseisundis juhtide arv liikluses.

Kui joobekontrollide arv tavaliikluses on juhuslikku laadi, siis liiklusõnnetuste korral kontrollitakse alati õnnetuses osalenud juhtide võimalikku joovet. Siingi on näha selget vähenemistendentsi. Kui 2007. aastal juhtus alkoholi või narkootikumide tarvitanud mootorsõidukijuhtide osalusel 552 liiklusõnnetust, milles hukkus 81 inimest, siis aastaks 2011 oli selliste õnnetuste arv vähenenud 206-le ning nendes hukkunute arv 21-le. 2015. aastal juhtus aga joobes juhi osalusel 161 liiklusõnnetust, kus hukkus 16 inimest.⁴⁷

Siiski ei saa väita, et olukord Eesti teedel oleks hea. 10 000 sõidukijuhi kohta võib meie liikluses 2016. aasta seisuga olla hinnanguliselt umbes 11 sellist juhti, kelle veres on alkoholisisaldus 0,5–1,49 promilli, 4 kriminaalses, ehk üle 1,5 promillises, joobes juhti ning

⁴⁴ A. Ahven. Kui palju on liikluses joobes juhte? (viide 1), lk 3.

⁴⁵ A. Einmann. Roolijoodikute kibe elu: Eestis on ELis suurim võimalus purjuspäi vahele jääda. Postimees 01.04.2017. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/4065213/roolijoodikute-kibe-elu-eestis-on-elis-suurim-voimalus-purjuspai-vahela-jaada> (01.04.2017).

⁴⁶ Eesti Statistikaamet. Statistika andmebaas. [edaspidi Statistikaameti andmebaas] Arvutivõrgus: <http://pub.stat.ee/px-web.2001/dialog/statfile2.asp> (14.04.2017).

⁴⁷ A. Ahven. Kui palju on liikluses joobes juhte? (viide 1), lk 5.

12 juhti, kelle vere alkoholisisaldus on alla 0,5 promilli⁴⁸. Seega 27st alkoholi tarvitanud juhist 4 ehk umbes 15% on joobeseisundis. Ehk teisisõnu on joobeseisundis umbes 0,04% liikluses osalevatest juhtidest. Maanteeameti andmetel oli 31.12.2015 aasta seisuga juhiluba omistatud ligi 635 000 inimesele Eestis.⁴⁹ Me ei saa küll eeldada, et kõik need inimesed osaleksid igapäevaselt liikluses, kuid peame arvestama ka transiitautojuhtide ja välismaalastega, kelle load pole Maanteeameti poolt väljastatud. Seega saab teha üldistuse, et igapäevaselt liikleb Eesti teedel 600 000 juhti, kellest 0,04% ehk 240 on joobeseisundis. Võttes aluseks, et Eesti Statistikaameti andmetel tabati 2015. aasta seisuga Eesti teedelt 3138 joobeseisundis juhti⁵⁰, tähendab see, et igapäevaselt tabatakse vaid 8-9 joobeseisundis juhti 240st ehk 3-4% kõigist.

Seetõttu on ootuspärane, et kuigi olukord liikluses on viimase kümne aastaga oluliselt paranenud, teeb riik jätkuvalt pingutusi eesmärgiga vähendada joobes juhtide arvu. 14.11.2016 algatas valitsus eelnõu „Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus (suhtumise karmistamine sõiduki joobes juhtimisse) 328 SE“, mille eesmärgiks oli karistuste täpsem diferentseerimine, et tagada eeskätt suure riskiga korduvrikkujate suhtes mõjusam karistuspraktika: näiteks luua kohustus lühiajalise vangistuse ehk nn šokivangistuse kohaldamiseks ning viia juhtimisõiguse äravõtmise kestus paremini kooskõlla süüteo raskusega.⁵¹ Eelnõu enam kõneainet tekitanud muudatuseks oligi punkt 15, mille kohaselt nähti ette, et korduvalt KarS § 424 toime pannud isikut karistatakse kuni nelja-aastase vangistusega ning teo toimepanemise eest karistamisel ei vabastata süüdlast mõistetud karistusest, vaid mõistetud karistus pööratakse vähemalt osaliselt realselt täitmisele. Nimetatud eelnõust räägitakse lähemalt käesoleva töö neljandas osas.

2.2 Tartu maakonnas

On teada, et selleks, et midagi muutuma hakkaks, peab eelnevalt midagi halba juhtuma. Nagu eelmisest peatükist nähtus, siis samasugune praktika on tajutav ka Eesti karistusõiguse arengus. 2015. aasta 4. augusti õhtul kella 20:52 paiku juhtus Tartu maakonnas Rannu vallas Vehendi külas Vallapalu-Rannaküla tee 2,5 kilomeetril üliraske liiklusõnnetus, kus sõiduauto

⁴⁸ *Ibid.*, lk 4.

⁴⁹ Maanteeameti statistika. Arvutivõrgus: <https://www.mnt.ee/et/ametist/statistika/juhiload> (14.04.2017).

⁵⁰ Statistikaameti andmebaas (viide 46).

⁵¹ Eelnõu 328 SE seletuskiri (viide 15), lk 4.

Audi juht kaotas lauges kurvis juhitavuse ning sõitis vastu puud. Õnnetuse hetkel viibis sõidukis neli inimest, kaks tagaistmel istunud 15-aastast tüdrukut ning kaks 23-aastast meest, kes kõik hukkusid sündmuskohal⁵². Alustatud kriminaalmenetluse raames selgus, et õnnetuse hetkel Audi roolis olnud 23-aastase Randy vere alkoholisisaldus oli 2,21 promilli ning lisaks sellele oli teda varasemalt liiklusalaste süütegude toimepanemise eest karistatud nii kriminaalkui ka väärteo korras⁵³. Lõuna Ringkonnaprokuratuuris tekkis seepeale küsimus, kas senine karistusmäär on olnud piisav või peaks seda karmistama. Selle tulemusena lepidi prokuratuuris kokku, et Tartumaal kehtib edaspidi reegel, mille järgi korduvalt kriminaalses joobes vahele jäänud ja kehtivate tingimuslike vanglakaristustega inimestele küsib prokuratuur kohtus sellise karistuse, mille kohaselt nad peavad veetma igal juhul mõne aja vanglas, olgu see siis kuu, kaks või rohkemgi⁵⁴.

Kuna Tartu maakonnas kehtestati muudatused 2015. aasta augusti kuust, siis statistiliste näitajate võrdluseks tuuakse edaspidi töös välja andmed ajast, mis esinesid enne Randy õnnetust ehk 2015. aasta esimese 7 kuu andmed ja võrreldakse neid andmetega 2016. aasta esimese seitsme kuu kohta. Kuna iga muutus vajab tulemuste tekkimiseks aega, pole mõtet võrdlusesse võtta aega, mis järgnes vahetult Randy õnnetusele.

⁵² L. Velsker, A. Rajavee (viide 6).

⁵³ L. Velsker (viide 7).

⁵⁴ N. Niitra (viide 12).

ülejäänud Eestis 2016. aasta seitsme kuu vältel KarS § 424 alusel registreeritud kuritegude osakaal võrrelduna 2015. aastal sama perioodiga vaid 3,9%⁵⁷. Kõrvutades Tartu maakonnas avastatud rikkumiste arvu andmetega ülejäänud Eesti kohta, selgub, et Tartu maakonnas vähenes tabatud joobeseisundis juhtide arv 7,4 korda rohkem kui ülejäänud Eestis.

Taoline vähenemine Tartu maakonnas on ülejäänud Eestit arvesse võttes silmatorkav. Tekib küsimus, kas PPA on Tartu maakonnas hakanud vähem tööd tegema? Politsei- ja Piirivalveameti poolt väljastatud statistika kohaselt viidi Eestis 2015. aastal tervikuna läbi 889 701 puhumiskontrolli⁵⁸. Tartu maakonnas toimus neist 143 837⁵⁹, mis on 16,1% kõikidest puhumiskontrollidest Eestis. Samal aastal moodustas Tartu maakonnas KarS § 424 alusel registreeritud kuritegude osakaal 13,4% kogu Eesti vastavast näitajast. 2016. aastal viidi ühtekokku läbi 862 915 puhumiskontrolli⁶⁰, Tartus maakonnas 124 473 ehk 14,4%⁶¹. Joobeseisundis juhtimisi registreeriti aga kokku 2831 ning Tartu maakonnas 293 ehk 10,4%. Eelnevast nähtub, et puhumiskontrollide osakaal on joobeseisundis juhtimise osakaaluga korrelatsioonis.

Eeltoodust nähtub, et 2016. aastal on Tartu maakonnas tööpoolest sooritatud vähem puhumiskontrolle kui 2015. aastal ja samuti on langenud nende osakaal Eestis tervikuna, aga samas siiski mitte piisavalt, et põhjendada registreeritud joobeseisundis juhtimiste arvu sedavõrd drastilist vähenemist aasta jooksul. Lähemalt vaadeldavate perioodide kohta on teada, et 2015. aasta esimese seitsme kuuga viidi Tartu maakonnas läbi 81144 puhumiskontrolli ja 2016. aasta esimese seitsme kuuga 78102 puhumiskontrolli⁶². Seega on antud perioodide võrdluses läbi viidud puhumiste arv vähenenud 3042 puhumise võrra ehk 3,7%. Samas, avastatud rikkumiste arv vähenes tervelt 28,7% võrra⁶³.

Lisaks on PPA tööpanuse hindamisel põhjust arvestada ka muude asjaoludega, näiteks sõidukijuhtide arvuga maakonnas, mis sõltub kõige enam arvatavasti maakonna elanike

⁵⁷ *Ibid.*

⁵⁸ A. Ahven. Kui palju on liikluses joobes juhte? (viide 1), lk 3.

⁵⁹ Politsei- ja Piirivalveameti Lõuna prefektuuri teabebüroo juhi Indrek Koemetsa poolt 23.08.2016 e-kirja teel väljastatud andmed. (andmed töö autori valduses) [edaspidi PPA poolt väljastatud andmed].

⁶⁰ A. Einmann. Roolijoodikute kibe elu: Eestis on ELis suurim võimalus purjuspäi vahele jääda. Postimees 01.04.2017. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/4065213/roolijoodikute-kibe-elu-eestis-on-elis-suurim-voimalus-purjuspai-vahele-jaada> (01.04.2017).

⁶¹ *Ibid.*

⁶² PPA poolt väljastatud andmed (viide 59).

⁶³ Politsei- ja Piirivalveameti statistika (viide 14).

arvust, kuigi kahtlemata mõjutavad seda ka teised tegurid. Statistikaameti andmetel elas Tartu maakonnas 2015. 1. jaanuari seisuga 151 377 inimest ning 2016. aasta 1. jaanuari seisuga 145 003 elanikku⁶⁴. Ehk siis Tartu maakonnas vähenes elanike arv 4,2%. Kuna puhumiskontrollide vähenemine 3,7% võrra on enam-vähem korrelatsioonis üldise elanikkonna vähenemisega, oli nii 2015.aastal kui 2016. aastal Tartu maakonna sõidukijuhtide töenäosus sattuda joobekontrolli arvatavasti üsna samasugune. Seega ei saa kuidagi nõustuda väitega, et Tartu maakonnas KarS § 424 alusel toime pandud kuritegude avastamise vähenemise oluliseks põhjuseks on politsei tagasihoidlikum tööpanus.

Siin on kohane lisada, et liiklusohutuse seisukohalt pole oluline mitte niivõrd puhumiskontrollide arvuline näitaja kui nende efektiivsus. Eriti oluline on kontrollida juhte, kelle puhul on alust kahtlustada, et nad on enne rooli asumist alkoholi tarvitanud. Alates 2016. aastat hakkas Politsei- ja Piirivalveamet koguma statistikat ka nende andmete kohta. Näiteks tehti Politsei- ja Piirivalveameti poolt väljastatud statistika alusel Tartu maakonnas 2016. aasta esimese seitsme kuuga valvsate kodanike poolt 511 kõnet Häirekeskusele, kus anti teada võimalikust purjus juhust liikluses. 27% antud juhtudest vihjealune juht ka tabati ning tal tuvastati alkoholi tarvitamisele viitavad tunnused⁶⁵. Kodanike valvsus on viimastel aastatel olnud kasvavas trendis. Seega, kui varasemalt sõltus joobes juhi risk vahele jääda enamjaolt tööl olnud politseinike arvust ja nende aktiivsusest, siis täna on oluliseks riskifaktoriks neile ka valvsad kodanikud.

Joonisel 1 toodud kaardilt nähtub, et ka Võru maakonnas on KarS § 424 järgi kvalifitseeritud kuritegude arv vähenenud 19 ühiku võrra. 2015. aasta esimese seitsme kuuga registreeriti Võru maakonnas 86 KarS § 424 alusel kvalifitseeritud tegu⁶⁶. Seega 2016 aasta esimese seitsme kuuga on nende arv vähenenud 22%. Siinkohal tuleb siiski tähele panna, et Võru maakonnas elab oluliselt vähem inimesi kui Tartu maakonnas. Seega kui võtta võrdluseks registreeritud kuriteod 10 000 elaniku kohta, siis Tartu maakonnas registreeriti 2015. aasta esimese seitsme kuuga 17 KarS § 424 alusel kvalifitseeritavat kuritegu ning Võru maakonnas 24. 2016. aasta esimese seitsme kuuga aga Tartu maakonnas 12 ja Võru maakonnas 19. Seega

⁶⁴ Statistikaameti andmebaas (viide 46).

⁶⁵ PPA poolt väljastatud andmed (viide 59).

⁶⁶ Politsei- ja Piirivalveameti statistika (viide 14).

vähenes mõlemas maakonnas KarS § 424 alusel registreeritud kuritegude arv viie ühiku võrra 10 000 elaniku kohta⁶⁷.

Võru maakonnas vähenenud joobeseisundis mootorsõidukijuhtide arvu selgitamiseks on taas asjakohane arvestada puhumiskontrollide ja elanike arvuga. Politsei- ja Piirivalveameti statistikast nähtub, et Võru maakonnas kontrolliti 2015. aasta esimese seitsme kuuga 25 467 autojuhi võimalikku joovet. Järgmise aasta sama perioodiga võrreldes oli see arv aga 20 707⁶⁸. Seega vähenes Võru maakonnas puhumiskontrollide arv 4760 ühiku võrra ehk 18,7%. Kuna Statistikaameti andmetel elas Võru maakonnas 2015. aasta 1. jaanuari seisuga 33 172 inimest ning järgmise aasta samal ajal 33 973 elanikku⁶⁹, siis järelikult suurenes sealne elanike arv ligi 2,4% võrra.

Nagu eelnevast selgus vähenes nii Tartu maakonnas kui Võru maakonnas KarS § 424 alusel registreeritud kuritegude arv 10 000 elaniku kohta 5 ühiku võrra, mis on antud perioodide võrdluses Eesti mõistes suurim langus. Võttes aga siinjuures arvesse ka puhumiskontrollide ja rahvaarvu muutust, oli Tartu maakonnas puhumiskontrollide vähenemine korrelatsioonis üldise elanikkonna vähenemisega, kuid Võru maakonnas oli seis vastupidine ning PPA viis läbi ligi viiendiku võrra vähem joobekontrolle, kui aasta varem. Seega on võimalik, et puhumiskontrollide vähenemise tõttu on vähenenud ka Võru maakonnas KarS § 424 alusel registreeritud kuritegude arv. Siiski ei saa seda väita ilma, et oleks süvenetud Tartu ja Võru maakonnas kohaldatavasse karistuspraktikasse.

⁶⁷ Politsei- ja Piirivalveameti statistika (viide 14).

⁶⁸ PPA poolt väljastatud andmed (viide 59).

⁶⁹ Statistikaameti andmebaas (viide 46).

3. Empiiriline uuring

3.1 Lähtekoht

Käesoleva magistritöö empiirilise osa uurimismeetodiks on võrdlev kvantitatiivne analüüs. Nimetatud meetod on valitud seetõttu, et süüalustele mõistetud karistuste võrdlemisel annab parima pildi just karistuste suuruste muutus arvnäitajate alusel.

Nagu töö eelmises peatükis mainiti, vähenes Tartu maakonnas KarS § 424 alusel registreeritud kuritegude arv 7,4 korda rohkem kui ülejäänud Eestis. Mastaapne kuritegude vähenemine on ajaliselt seostatav asjaoluga, et Lõuna Ringkonnaprokuratuuris muutus 2015. aasta augustist, pärast traagilist nelja noore hukkunuga liiklusõnnetust, prokuröride poolt Tartu maakonnas joobeseisundis mootorsõidukijuhtidele küsitavate karistuste praktika. Töö empiirilise osa eesmärgiks ongi esmalt välja selgitada, mis osas muutus KarS § 424 karistuspraktika Tartu maakonnas pärast 04.08.2015 aset leidnud traagilist liiklusõnnetust

Sellest tulenevalt on töö empiirilise osa hüpoteesiks, et korduvrikkujatele karmimate karistuste mõistmine vähendab joobeseisundis juhtide arvu. Karmuse all on silmas peetud selliseid karistust iseloomustavaid arvuliselt mõõdetavaid andmeid, mis muudavad karistuse selle kandjale reaalselt tunnetuslikumaks. Ehk siis, mida ebameeldivam on karistus, seda karmim ta ka on. Ebameeldivuse arvestamisel on lähtutud keskmisest mõistlikust isikust.

Töö empiirilises osas töötati läbi kõik Tartu maakohtu Tartu ja Võru kohtumaja ning Pärnu maakohtu Kuressaare kohtumaja KarS § 424 alusel tehtud otsused ajavahemikus 01.12.2014-31.03.2016, mis olid leitavad Riigi Teataja kohtulahendite otsingumootori alusel. Andmete kogumist ja nende usaldusväärsust kirjeldab töö järgmine alapeatükk.

Kuna uurimisobjektiks on Lõuna ringkonnaprokuratuuri prokuröride praktika muutus Tartu maakonnas aset leidnud kuritegude osas ja Tartu maakohtu Tartu kohtumaja tööpiirkonnaks on Tartu maakond⁷⁰, siis on uurimisvalimiks ja uurimisobjektiks võetud Tartu maakohtu Tartu kohtumaja KarS § 424 alusel tehtud otsused ajavahemikus 01.12.2014-31.03.2016. Ehk siis kõik lahendid 8 kuud enne traagilist liiklusõnnetust ja 8 kuud pärast seda.

⁷⁰ Justiitsministri 27.05.2005 määrus „Maa- ja halduskohtute kohtumajade täpsed asukohad ja teeninduspiirkonnad ning ringkonnakohtute asukohad“. - RTL 2005, 111, 1706, § 2 lg 4 p 1.

Lisaks sellele on töö empiirilises osas võetud vaatluse alla ka kõik Tartu maakohtu Võru kohtumajas KarS § 424 alusel tehtud otsused ajavahemikus 01.12.2014-31.03.2016. Nimelt nähtub Politsei- ja Piirivalveameti statistikast (vt Joonis 1), et ka Võru maakonnas vähenes KarS § 424 alusel registreeritud kuritegude arv viie ühiku võrra 10 000 elaniku kohta. Seega, et selgitada välja nimetatud vähenemise põhjus, tuleb töötada läbi nii Tartu maakonnas kui ka Võru maakonnas KarS § 424 alusel tehtud otsused. Kuni 31.01.2016 oli Tartu maakohtu Võru kohtumaja tööpiirkonnaks Võru maakond ja alates 01.02.2016 Võru maakond ja Põlva maakond⁷¹. Seetõttu Tartu maakohtu Võru kohtumaja lahendite osas, mis tehti 01.02.2017 kuni 31.03.2016, võeti vaatluse alla ainult need lahendid, milles oli tegu toime pandud Võru maakonnas.

Lisaks sellele viib töö autor läbi täiendava empiirilise uuringu Pärnu maakohtu Kuressaare kohtumajas eelpool nimetatud perioodil KarS § 424 alusel tehtud lahendite kohta. Nimelt nähtub Jooniselt 1, et kui Tartu maakonnas ja Võru maakonnas langes § 424 alusel registreeritud kuritegude arv, siis Saaremaal see hoopis tõusis nelja registreeritud kuriteo võrra. Seega kontrollitakse antud lahenditega hüpoteesi, et korduvrikkujatele karmimate karistuste mõistmine vähendab kuritegevust. Kui kuritegevus on piirkonnas vähesel määral tõusnud, siis võib hüpoteesist lähtudes eeldada, et vastavas piirkonnas on karistuspraktika jäänud samaks või läinud leebemaks.

Kogutud andmete eesmärgiks on välja selgitada mõlema võrdlusperioodi karistuspraktika nii Tartu, Võru kui ka Saare maakonnas. Seejärel vaadeldakse võrdlevalt Tartu ja Võru kohtumajade lahendeid, et näha, kas ja millises osas on need muutunud ning tehakse järeldus selle kohta, kas ja kuidas mõjutab karistuspraktika KarS § 424 järgi kvalifitseeritud kuritegude toimepanemist. Viimaks kontrollitakse tehtud järelduste paikapidavust Kuressaare kohtumaja karistuspraktika taustal.

3.2 Metoodika

Käesolevas töös võrreldakse Tartu maakohtu Tartu kohtumaja, Tartu maakohtu Võru kohtumaja ning Pärnu maakohtu Kuressaare kohtumaja kohtuotsuseid, mis on tehtud KarS § 424 alusel ajavahemikel 01.12.2014-04.08.2015 (edaspidi periood I) ja 05.08.2015-

⁷¹ *Ibid.*, § 2 lg 4 p 5.

31.03.2016 (edaspidi periood II). Valimisse kuulusid kõik nimetatud perioodide jooksul KarS § 424 alusel tehtud kohtulahendid, mis olid leitavad Riigi Teataja vahendusel. Töös käsitletavat lahendit on leitavad, kui sisestada Riigi Teataja kriminaalkohtumenetluse otsingu kohtulahendi kuupäeva vahemik 01.12.2014-31.03.2016, kohtu nimetus vastavalt kas Tartu maakohtu Tartu kohtumaja, Tartu maakohu Võru kohtumaja või Pärnu maakohu Kuressaare kohtumaja ning lahendi teksti lahtrisse sõnaühend „KarS § 424“.

Kirjeldatud otsingutingimuste alusel ilmub vastetena ka selliseid lahendeid, kus süüdistatavale pole esitatud süüdistust KarS § 424 alusel. Sellised lahendid jäeti valimist välja. Samuti ilmub vastena lahendeid, kus isikule on esitatud süüdistus nii KarS § 424 alusel kui ka mõne muu koosseisu alusel. Sellistel puhkudel jäetakse lahend valimisse ainult sellisel tingimusel, kui lahendist on võimalik konkreetselt välja lugeda, milline karistus mõisteti ainuüksi KarS § 424 alusel esitatud süüdistuse eest. Seega võtab töö autor karistusi võrreldes arvesse ainult KarS § 424 alusel toime pandud kuriteo eest mõistetud karistuse ning ei arvesta liitkaristusena mõistetud kogukaristust.

Lahenditest saadava informatsiooni talletamiseks kanti need Exceli tabelisse selliselt, et igas tabeli reas olid andmed ühe kohtulahendi kohta. Iga veerg sisaldas endas konkreetset lahendi kohta huvipakkuvat asjaolu. Kokku on tabelis 21 veergu: kohtuasja number; süüaluse isikukood; süüaluse vanus; teo toimepanemise koht (maakond/linn); joobe suurus; süüaluse varasem karistus; millise paragrahvi alusel varasem karistus; kas mõisteti reaalne vangistus; kas mõisteti osaliselt reaalne vangistus; kas süüalune vahistati; kas süüalune vabastati tingimisi vangistuse kandmisest; kas pandi peale katseaeg; kas võeti ära juhtimisõigus; kas süüalusele pandi peale käitumiskontroll; kas kohus määras käitumiskontrolli ajaks süüalusel keelu tarvitada alkoholi; kas kohus määras käitumiskontrolli ajaks süüalusele kohustuse läbida sotsiaalprogramm; kas süüaluselt konfiskeeriti kuriteo toimepanemise vahend; kas süüalusele mõisteti rahaline karistus; kas süüaluse vangistus asendati üldkasuliku tööga; millises menetlusvormis asi lahendati ning kas süüalune oli eeluurimise käigus kahtlustatavana kinnipeetav.

Tabeli esimesel lehel olid Tartu kohtumajas perioodil I tehtud lahendid. Teisel lehel Tartu kohtumajas periood II tehtud lahendid. Kolmandal lehel Võru kohtumajas perioodil I tehtud lahendid ning neljandal lehel Võru kohtumajas perioodil II tehtud lahendid. Viiendal ja kuuendal lehel olid Kuressaare kohtumaja lahendite vastavad andmed.

Kohtulahendist kanti esmalt tabelisse kohtuasja number. Seejärel võeti süüaluse isikukood. Isikukoodi alusel arvutati välja isiku vanus teo toimepanemise hetkel. Isikukoodi tabelisse kandmine oli vajalik selleks, et hiljem oleks võimalik selgitada, kas tabelisse on sattunud mõni selline isik, kes on vaadeldava perioodi jooksul sattunud kohtu alla rohkem kui ühe korra. Samuti on isikukoodi alusel võimalik tuvastada süüaluse sugu.

Järgnevalt otsiti lahendist välja süüdistuse sisu, mille alusel oli võimalik tabelisse kanda informatsioon teo toimepanemise asjaolude kohta. Esmalt kanti tabelisse joobe suurususe lõplik määr alkoholisisaldust milligrammis liitri kohta juhi väljahingatavas õhus (mg/l). Lõplikuks määraks on selline tulem, millest on maha arvatud mõõteseadme võimalik viga. Juhul kui tegemist oli vereprooviga tuvastatud joobega ehk alkoholisisaldusega milligrammis grammi kohta juhi veres (mg/g), siis arvutati antud tulem ümber alkoholisisalduseks väljahingatavas õhus. Selleks jagati tulem kahega ($\text{mg/l} = \text{mg/g} \div 2$). Kui juhil tuvastati narkootilise aine joove, siis kanti tabelisse joobe määra lahtrisse „NARKO“. Süüdistuse tekstist oli võimalik välja lugeda ka teo toimepanemise koht. Linnas toime pandud teo korral kanti tabeli vastavasse lahtrisse „L“ ning maakonna korral „M“. Lisaks sellele oli osades süüdistustes lisatud ka informatsioon selle kohta, kui juhil puudus teo toimepanemise ajal juhtimisõigus. Sellisel juhul kanti tabeli juhtimisõiguse kohta käivasse lahtrisse „PUUDUSID“.

Isiku varasema karistatuse kohta võeti andmed kohtulahendi ankeetandmete osast. Kui süüaluse kohta oli kirja pandud, et varasemalt kriminaalkorras karistatud, kanti tabeli vastavasse lahtrisse „JAH“ ning kui mitte, siis „EI“. Isiku varasema kriminaalkorras karistatuse olemasolul selgitati välja ka see, millise kuriteo toimepanemise eest teda karistatud on. Osades lahendites oli see juba ankeetandmetes välja toodud ning töö autoril polnud vajalik isiku kohta varasemalt tehtud kohtuotsuseid välja otsida. Teistel juhtude pani töö autor Riigi Teataja kohtulahendite otsingu teksti lahtrisse süüaluse isikukoodi. Vastena ilmusid isiku kohta varasemalt tehtud kohtuotsused. Nendest otsustest selgitati välja, kas isiku varasem karistus on veel karistusregistri seaduse (KarRS) paragrahvi 24 alusel kehtiv ja kui jah, siis millise teo eest teda on varem karistatud. Kui süüalusel oli teo toimepanemise hetkel kehtiv karistus KarS § 424 alusel kvalifitseeritud kuriteo eest, kanti tabeli vastavasse lahtrisse märke „JOOBES“. Kui isikul ei olnud kehtivat karistust KarS § 424 eest, kuid oli mõne muu kuriteo eest, siis kanti tabelisse „MUU“ ning kui tegemist oli karistamata isikuga, siis „EI“.

Ankeetandmetest võeti informatsioon ka asja lahendamisel kasutatava menetlusliigi kohta. Lahendi andmetesse oli kantud, kas asi lahendati kokkuleppemenetluses, kiirmenetluse kokkuleppemenetluse sätteid kasutades, üldmenetluses, lühimenetluses või käskmenetluses. Rohkem menetlusliike valimisse sattunud kohtuasjade menetlemisel ei kasutatud. Tabelisse kanti vastavalt menetlusliigile mäрге: „KOKKULEPE“, „KOKKULEPE, KIIR“, „ÜLD“, „KÄSK“ või „LÜHI“.

Kohtualusele mõistetud karistuse osas vaadati esmalt, millist liiki karistusega tegemist on. Kui kohus mõistis rahalise karistuse, siis märgiti tabeli vastavasse lahtrisse numbriliselt karistuse rahaline suurus. Vabadusekaotusliku karistuse korral vaadati aga esmalt, kas antud karistus jäeti täielikult täitmisele pööramata, osaliselt täitmisele pööramata, asendati üldkasuliku tööga või pöörati realselt täitmisele. Karistuste tabelisse kandmisel tehti tabeli vastavasse lahtrisse mäрге. Vabadusekaotusliku karistuse korra märgiti tabeli lahtrisse karistuse pikkus kümnendmurdarvuna selliselt, et ühele kuule vastab $1 \div 12 = 0,083$. Näiteks kui isik sai 3 kuu pikkuse vangistuse, mida ei pöörata täielikult täitmisele, kui isik ei pane ühe aasta ja kuue kuu pikkuse katseaja jooksul toime uut tahtlikku kuritegu, siis tabeli tingimisi karistuse lahtrisse kanti 0,25 ning katseaja lahtrisse 1,5. Realse vangistuse ja osaliselt reaalse vangistuse lahtrisse kanti eelpool toodud näite puhul „EI“. Kui vangistus asendati aga üldkasuliku tööga, siis kanti üldkasuliku töö lahtrisse vastav tundide arv. Arvesse võeti ainult konkreetse teo eest mõistetud üldkasuliku töö tunnid. Seega kui karistusele liideti eelmise karistusest ära kandmata osa, siis neid liidetud tunde tabelisse ei kantud.

Karistuse puhul võeti ka arvesse see, kas süüalune vahistati eeluurimise ajaks. Kui isik viibis enne kohtuotsuse tegemist vahistatuna kinnipidamises, siis tehti tabelisse mäрге „JAH“ ning kui mitte, siis „EI“. Vahi all viibimist on oluline hinnata just seetõttu, et sellisel juhul on süüaluselt vahetult pärast teo toimepanemist võetud vabadus kauemaks kui 48 tunniks. Seega kurjategija jaoks on tegemist olemuslikult sarnase olukorraga, kus talle oleks mõistetud šokivangistus.

Samuti kanti tabelisse ka informatsioon selle kohta, kas kuriteo toimepanemiselt tabatud juht peeti kohtueelse menetluse käigus KrMS § 217 alusel kuni 48 tunniks kahtlustatavana kinni. Seda on oluline vaadata seetõttu, et aru saada, kas kurjategija tajus vahetult pärast tegu mingilgi määral toimepandud kuriteost tulenevaid negatiivseid tagajärgi. Kahtlustatavana

kinnipidamine oli lahendist välja loetav selle järgi, kui karistuse aja mõistmise juures oli KarS § 68 lg 1 alusel arvestatud eelvangistuses oldud aeg.

Järgnevalt vaadati, kas karistusest tingimisi vabastatud süüalune allutati KarS § 74 alusel käitumiskontrollile ning kas talle kohaldati KarS § 75 lg 2 tulenevalt alkoholi tarvitamise keeld või sotsiaalprogrammi läbimise kohustus. Eelnevalt nimetatud asjaolude ilmnemisel pandi vastavasse lahtrisse märke „JAH“ ning vastupidisel juhul „EI“.

Kohtualusele mõistetud karistuse puhul võeti arvesse ka see, kas KarS § 50 lg 1 alusel kohaldati kohtualusele lisakaristusena ka juhtimisõiguse äravõtmist. Kui lahendis oli märke selle kohta, siis pandi tabelisse kümnendmurdarvuna, milliseks ajaks juhtimisõigus ära võeti.

Viimaks vaadati, kas muu mõjutusvahendina konfiskeeriti süüaluselt KarS § 83 lg 1 alusel süüteo toimepanemise vahend. Konfiskeerimise korral kanti tabeli vastavasse lahtrisse märke „JAH“ ning vastupidisel juhul „EI“.

Eelpool kirjeldatud meetodi alusel võeti valimisse kokku 679 kohtulahendit, millest oli tehtud otsus 674 isiku kohta 691 juuresolekus mootorsõiduki juhtimise osas. Tartu kohtumaja lahendites oli perioodi I kohta 211 lahendit, 209 isiku ja 216 episoodi osas. Perioodi II kohta aga 216 lahendit 213 isiku ja 219 episoodi osas. Seega oli perioodide võrdluses Tartu kohtumajas tehtud lahendite hulk samas suurusjärgus.

Võru kohtumaja perioodi I puudutavaid lahendeid oli 58, milles tehti otsus 58 isiku ja 62 episoodi osas. Perioodil II oli aga kokku 88 lahendit 88 isiku ning 88 episoodi osas. Seega Võru maakohtus tehtud kättesaadavate ja valimisse arvatud lahendite hulk on perioodide lõike erinev. Siiski on lahendite arv piisav, et nende alusel järeldusi teha.

Kuressaare kohtumajas oli perioodil I valimisse kuuluvaid lahendeid 55, milles tehti otsus 55 isiku ja 55 episoodi kohta. Perioodil II oli vastavate lahendite arv 51, millest tehti otsust 51 isiku ja 51 episoodi kohta. Seega on perioodide lõikes tehtud lahendite arv samas suurusjärgus.

Kõikidest valimisse võetud lahenditest 346 ehk 51% lahendati kokkuleppemenetluses. 313 ehk 46,1% kordadest kasutati kiirmenetlust kokkuleppemenetluse sätteid kohaldades. Üldmenetluses vaadati läbi 5 asja ehk 0,7% lahenditest, lihtmenetluses 9 asja (1,3%) ja

käskmenetluses 6 asja (0,9%). Seega 98,1% lahendites tehti otsus kokkuleppemenetluse sätteid kohaldades.

Empiirilise osa tulemused ja nende analüüs tuuakse välja selliselt, et esmalt võrreldakse omavahel Tartu kohtumajas ja Võru kohtumajas perioodide võrdluses tehtud lahendeid ning tuuakse välja need karistuslikud aspektid, mis on perioodide lõikes muutunud. Seejärel võetakse vastavad andmed kokku ning arutletakse, mis võis tingida Tartu ja Võru maakonnas KarS § 424 alusel registreeritud kuritegude vähenemise. Järgnevalt vaadeldakse võrdlevalt Pärnu maakohtu Kuressaare kohtumajas karistuspraktikat ning kontrollitakse, kas vastavad tulemused sobivad nende järeldustega, mis tehti Tartu ja Võru maakonna kohta.

3.3 Analüüs ja tulemused

3.3.1 Varasem karistus

Töö hüpoteesiks on, et korduvalt KarS § 424 alusel karistada saanud isikutele reaalse vabadusekaotuslike karistuste mõistmine vähendab joobeseisundis mootorsõidukijuhtide arvu. See sisaldab endas omakorda ka eeldust, et korra tabatud juhile mõistetud karistus on selline, mis tuletab ennast negatiivsena meelde ning juhil kaob ära soov istuda edaspidi joobeseisundis rooli taha. Seega karistuse efektiivsuse hindamisel tuleks vaadata seda, kui suur on nende isikute osakaal, kes hoolimata varasemast samasisulise teo eest saadud karistusest, on samalaadse rikkumise uuesti toime pannud.

Tartu maakonnas olid perioodil I tabatud juhtidest 38,4% varasemalt karistatud ning 26,8% omas varasemat karistust just joobeseisundis juhtimise eest. Perioodil II olid vastavad näitajad 39,4% ning 29,1%. Võru maakonnas omas perioodil I tabatud juhtidest kehtivat karistust 41,4%. 32,7% oli see mõistetud KarS § 424 järgi, perioodil II vastavalt 50% ja 32%.

Seega nähtub, et nii Võru maakonnas kui ka Tartu maakonnas pole perioodide võrdluses vähenenud nende isikute suhtarv, kes omavad kehtivat karistust joobeseisundis juhtimise eest. Pigem on nende kontsentratsioon ülejäänud süüdimõistetute hulgas isegi kasvanud. Uuringud on näidanud, et kui isik on varem omal nahal karistust tunda saanud, siis ta lähtub pigem enda

kogemusest, kui sellest, mis sõbrad räägivad ja ajalehed kirjutavad⁷². Sellest tulenevalt saab järeldada, et perioodil I ja enne seda mõistetud karistused pole olnud sellised, mis aitaksid ära hoida tulevaste kuritegude toimepanemist.

3.3.2 Tingimisi karistus

Karistuste võrdlemisel võetakse esmalt vaatluse alla vangistused, mis jäeti tingimisi täitmisele pööramata, kui süüalune ei pane määratud katseaja jooksul toime uut tahtlikku tegu. Kehtiva KarS § 424 alusel mõistetud karistust omavat kohtualust karistati Tartu maakonnas toimepandud teo eest perioodil I keskmiselt 9,3 kuu pikkuse vangistusega, mida ei pöörata täitmisele, kui isik ei pane toime uut tahtliku tegu keskmiselt 23 kuu pikkuse katseaja jooksul. Perioodil II aga mõisteti süüalusele keskmiselt 10 kuu pikkune vangistus 23 kuu pikkuse katseajaga. Seega jäi katseaja pikkus Tartu maakonnas perioodide võrdluses samasse suurusjärku. Vangistuse pikkus muutus vaid paari nädala võrra. Sellest tulenevalt ei saa teha järeldust, et perioodide I ja II lõikes oleks Tartu maakonna tingimisi karistuste pikkuste osas märgatavaid erinevusi.

Võru maakonnas oli perioodil I selliste karistuste keskmiseks 9,2 kuu pikkune vangistus, mida ei pööratud täitmisele 20,6 kuu pikkuse katseaja jooksul. Perioodil II olid aga vastavad suurused 10 kuud ja 19,7 kuud. Seega ei tule ka Võru maakonnas tingimisi mõistetud karistuste pikkuste osas välja märgatavaid erinevusi.

Varem karistamata isikutele mõistetud keskmiseks tingimisi vangistuseks oli Tartu maakonnas perioodil I 4 kuu pikkune vangistus 1 aasta ja 4 kuu pikkuse katseajaga ning Võru maakonnas 4 kuu pikkune vangistus 1 aasta ja 6 kuu pikkuse katseajaga. Perioodil II aga Tartu maakonnas 4,5 kuu pikkune vangistus 1 aasta ja 2,5 kuu pikkuse katseajaga ning Võru maakonnas 4,6 kuu pikkune vangistus 1 aasta ja 1 kuu pikkuse katseajaga. Järelikult ei ole näha ka varem karistamata isikutele rakendatava karistuspraktika silmanähtavat muutumist Tartu ega ka Võru maakonnas perioodide I ja II lõikes. Samuti ei ole näha ka Tartu ja Võru maakonna üldist karistuspraktika erinevust selles osas.

⁷² A. R. Piquero, G. Pogarsky. Beyond Stafford and Warr's Reconceptualization of Deterrence: Personal and Vicarious Experiences, Impulsivity, and Offending Behavior. *Journal of Research in Crime and Delinquency* 2002 Vol 39 (2), lk 178.

Karistusmäära arvestamisel võidakse arvesse võtta joobeseisundi suurust, sest mida suurem on joove, seda suurem on ka oht sattuda liiklusõnnetusse⁷³. Läbitöötatud lahendite põhjal selgus, et nii karistamata kui ka varasemalt karistatud isikute keskmised joobe suurused olid mõlemas maakonnas mõlemal perioodil sisuliselt samad (vt tabel 1). Sellest tulenevalt ei saa teha järeldust nagu oleks karistuste pikkuste erinevusi põhjustanud joobe suurus. Pigem oli põhjuseks ikkagi süüaluse varasem karistus.

Tabel 1. Joobeseisundis tabatud juhtide keskmine joove mg/l kohta.

	Karistamata perioodil I	Karistamata perioodil II	Karistatud perioodil I	Karistatud perioodil II
Tartu maakond	1,0 mg/l	0,98 mg/l	0,99 mg/l	1,09 mg/l
Võru maakond	1,01 mg/l	1,04 mg/l	1,02 mg/l	1,02 mg/l

Allikas: Tabel on autori koostatud.

Selliseid lahendeid, kus süüalusele mõisteti karistuseks vangistus, mida ei pööratud täielikult täitmisele, kui süüdimõistetud ei pane talle määratud katseaja jooksul toime uut tahtlikku tegu, oli Tartu maakonnas perioodil I 84,9% ning Võru maakonnas 80,7%. Perioodil II oli selliste lahendite osakaal aga Tartus 77% ning Võrus 79,5%. Tuleb täpsustada, et töö autor lähtus asjaolust, et kui süüalune oli kohtueelse menetluse käigus kohtu poolt vahistatud ning kohtuotsusega mõisteti talle karistuseks vangistus, mida ei pöörata täielikult teatud katseaja jooksul täitmisele, siis ei arvestatud antud karistust täielikult täitmisele pööramata karistuse hulka. Seda põhjusel, et süüaluselt oli tema teo tõttu võetud vabadus kauemaks kui 48 tunniks. Tegemist on sisuliselt sama olukorraga, kus kohtualusele mõistetakse osaliselt realselt täitmisele pööratud vabadusekaotuslik karistus. Eelpool kirjeldatust tuleneb, et Tartu maakonnas vähenes perioodil II mõistetud täielikult täitmisele pööramata vangistuste osakaal 8% võrra. Võru maakonnas taolist muutust aga ei täheldatud.

Kuna läbitöötatud lahenditest ei nähtunud, et tingimisi mõistetud vangistuste karistusmäärad oleksid perioodide lõikes oluliselt muutunud, siis ei saa võtta ka seisukohta vastava karistusliigi ja määra mõjust üldisele roolijoomarlusele. Saab ainult nentida, et rikkumiste arvu vähenemine ei olnud tingitud tingimisi vangistuste mõistmise praktikast ning põhjusi tuleb otsida mujalt.

⁷³ A. Ahven. Joobes sõidukijuhtimise analüüs: nähtuse ulatus, karistuspraktika ja retsidiivsus. Kriminaalpoliitika analüüs. Justiitsministeerium: Tallinn 2015, lk 16.

3.3.3 Reaalne vabadusekaotuslik karistus

Järgnevalt vaadeldakse reaalsete vabaduskaotuslike karistuste osakaalu lahendites ja nende muutumist perioodide lõikes. Reaalseks vabadusekaotuslikuks karistuseks luges töö autor selliseid karistusi, kus süüalusele mõisteti reaalne vangistus või osaliselt reaalne vangistus. Lisaks neile võeti arvesse ka need olukorrad, kus kohtualune viibis enne kohtotsuse jõustumist kohtu loal vahi all. Siinkohal tuleb aga selgeks teha see, et õiguslikult ei ole kindlasti kohane samastada vahistamist karistusega. Karistust tuleb mõista kui seaduses ette nähtud, riigi erilist hukkamõistu väljendavat, stigmatiseerivat ja karmi kohtlemist isiku suhtes, kes on toime pannud rikkumise⁷⁴. Vahistamise puhul on aga tegemist kriminaalmenetluse tagamiseks loodud vahendiga⁷⁵. Seda võib rakendada üksnes niivõrd, kuivõrd see on hädavajalik kriminaalmenetluse eesmärgi saavutamiseks ja seda ei tohi kasutada karistuslike eesmärkide elluviimiseks⁷⁶. Jättes kõrvale vahistamise kui menetlusliku meetme eesmärgi ja lähtudes asjaolust, et vahi alla viibitud aeg arvestatakse KarS § 68 lg 1 alusel karistusaja hulka, tuleb tõdeda, et kurjategija jaoks pole vahet, kas tema vabadus oli piiratud menetluslikest või karistuslikest eesmärkidest lähtudes. Seega kui rääkida üldiselt vabadusekaotuse mõjust tulevaste kuritegude toimepanemisse, siis on põhjendatud vahistamise ja karistusena mõeldud vabadusekaotuse käsitlemine samaväärsena.

Tartu maakonnas mõisteti perioodil I reaalselt vangistust 4 korral ehk 1,9% lahendites. Ühel korral ehk 0,5% lahenditest mõisteti süüalusele osaliselt reaalne vangistus. Kolmel juhul viibis süüalune enne kohtuotsuse jõustumist ka vahi all. Kõigil kolmel juhul mõisteti aga süüalusele lisaks ka reaalne või osaliselt reaalne vangistus. Seega pikemaks kui 48 tunniks kaotasid vabaduse kokku 5 isikut ehk 2,4% kõikidest süüalustest (vt Tabel 2). Nendest viiest isikust kolm olid varasemalt karistatud KarS § 424 alusel kvalifitseeritud kuriteo eest. Üks isik oli karistatud narkootikumidega seotud teo ees ning üks oli varasemalt kriminaalkorras karistamata, kuid tegemist oli isikuga, kes oli antud kohtu alla süüdistatuna kolmes KarS § 424 alusel toime pannud kuriteoepisoodis. Keskmine aeg, mil süüalustel tuli realselt vanglas viibida oli 5,8 kuud.

⁷⁴ J. Sootak. Karistusõiguse alused. (viide 32), lk 181.

⁷⁵ E. Kergandberg. Menetlustoimingute süsteem kui kohtumenetluse sisu. – *Juridica* VII/1996, lk 318.

⁷⁶ Ü. Madise jt. (koost.). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura 2012, § 22/13.

Perioodil I mõisteti Võru kohtumajas reaalselt vabadusekaotuslikku karistust kokku kolmel korral, mis moodustab 5,2% kõigist lahenditest (vt Tabel 2). Kõigil kolmel juhul oli tegemist varasemalt korduvalt KarS § 424 alusel kvalifitseeritud teo toimepannud isikutega, kellele oli juba varasemate karistuste eest mõistetud üldkasulik töö, sest nad oli eelneva katseaja jooksul uuesti joobes juhtimiselt tabatud. Kuna aga üldkasuliku töö tunnid olid uue kuriteo toimepanemise ajal veel tegemata, siis oli reaalne vangistus nende puhul sisuliselt ainsaks võimalikuks karistuseks. Mitte ühtegi juhti ei võetud kohtueelse menetluse käigus kohtu poolt vahi alla.

Perioodil II mõisteti Tartu maakonnas reaalselt vangistust 12 korral, mis moodustab 5,6% lahenditest. Seitsmele isikule ehk 3,3% kõigist süüalustest mõisteti osaliselt reaalne vangistus ning kaheksa (3,8%) isikut võeti kohtueelses menetluses kohtu poolt vahi alla, kuid kohtuotsuses jäeti vangistus täielikult täitmisele pööramata ja vahi all olnud aeg arvestati karistusaja hulka. Kokku vahistati kohtu poolt 18 isikut, kuid kümnel juhul järgnes sellele osaliselt või täielikult reaalne vangistus. Seega kokkuvõtvalt 27 isikut kõigist kohtu alla sattunud isikutest ehk 12,6%, pidid kas täielikult või osaliselt oma karistust kandma kinnipidamisasutuses (vt Tabel 2). Keskmise reaalselt trellide taga viibitud aeg oli 6,5 kuud. Nendest 27-st isikust 25 ehk 92,6% omasid kehtivat karistust KarS § 424 alusel kvalifitseeritava kuriteo eest. Ühel juhul oli tegemist narkootikumidega seotud süüteo ja ühel juhul oli isik varasemalt kriminaalkorras karistamata, kuid omas kaheksat kehtivat väärteokaristust.

Võru maakonnas mõisteti perioodil II reaalselt vangistust neljal korral ehk 4,5% lahendites (vt Tabel 2). Kõigil neljal juhul oli tegemist eelnevalt kirjeldatud olukorraga, kus varasem liitkaristusena mõistetud vangistus oli asendatud üldkasuliku tööga ja see oli täitmata. Samuti puudusid sellised juhtumid, kus kohus oleks süüaluse vahistanud.

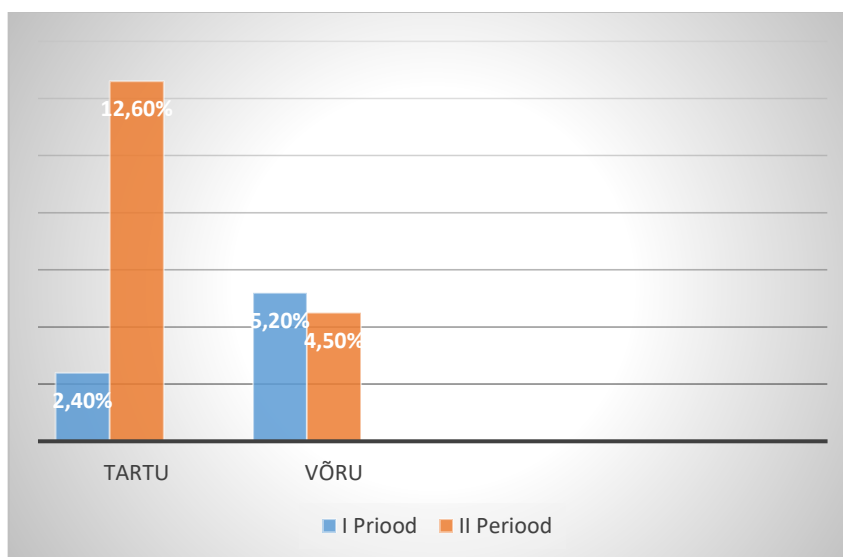
Võrreldes eeltoodut kogu Eesti karistuspraktikat kirjeldavate andmetega KarS § 424 alusel kvalifitseeritud kuritegude kohta 2016. aasta esimesel poolel, siis nähtub, et 336st vaadatud lahendist 80% juhtudel ehk 270 korral karistati isikut vangistusega ning 14% neist said karistuseks kas reaalse või osaliselt reaalse vangistusega. Seega kõigist süüdimõistetutest

11,3% pidid minema realselt trellide taha⁷⁷. Paraku ei kajastu üldises statistikas nende isikute arv, kes kohtueelse menetluse kestel pidid vahialusena vanglas olema.

Perioodil II oli Tartu maakonnas selliste süüdimõistetute protsent, kes pidid realselt trellide taga aega veetma 12,6. Järelikult võib esmapilgul tunduda, et Eesti üldine karistuspraktika reaalselt vangistuste osas on Tartu maakonna praktikaga üpris sarnane. Siiski tuleb arvestada sellega, et üldises statistikas on oma osa ka Tartu maakonnas tehtud lahenditel ning statistikast tulenes, et Tartu maakohtus mõisteti kõige enam realseid vangistusi⁷⁸. Seega pole võimalik antud andmetele tuginedes teha tõsikindlat järeldust, et Tartu maakonnast ja ülejäänud Eestis mõistetakse trellide taha ühepalju juhte.

Kokkuvõtteks: kui perioodil I pidi Tartu maakonnas 2,4% rikkujatest realselt trellide taha minema, siis perioodil II oli nende osakaal 12,6%. Seega suurenes perioodide lõikes nimetatud piirkonnas mõistetud reaalselt vangistuste osakaal rohkem kui viis korda. Võru kohtumajas jäi perioodide võrdluses erinevalt Tartu maakohtust reaalselt vabaduskaotuslike karistuste mõistmise praktika samaks. Sellise karistuse said vaid paadunud roolijoodikud, kellele mõistetud vangistus oli juba varasemalt üldkasuliku tööga asendatud.

Tabel 2. Reaalselt vabadusekaotuslike karistuste mõistmine perioodide lõikes Tartu ja Võru maakonnas.

Allikas: Tabel on autori koostatud.

⁷⁷ J. Salla, L-M. Kadaksoo. Karistuspraktika joores juhtimise kuritegudes. Kriminaalpoliitika analüüs nr 6/2016. Tallinn: Justiitsministeerium 2016, lk 2,5.

⁷⁸ *Ibid.*, lk 5.

Tegemist on märgatava vahega ning on ebatõenäoline, et muutus on juhuslikku laadi. Välja toodud muutusest on näha, et eelpool kirjeldatud Lõuna ringkonnaprokuratuuri karmim suhtumine Tartu maakonna joobeseisundis mootorsõidukijuhtidesse pole olnud pelgalt väljahõigatud loosung hirmutamaks potentsiaalseid roolijoodikud, vaid tegemist on reaalse praktikaga, kus prokurörid ongi kohtus küsinud karmimaid karistusi ning kohtunikud on taolisi karistusi ka mõistnud.

Preventsiooniteooria kohaselt kujuneb teo toimepanemise otsus eelkõige kolme tingimuse kaalumisel – esiteks tõenäosus jääda vahele, teiseks kui kiiresti järgneb vahele jäädes karistus ning kolmandaks, kui raske on mõistetav karistus⁷⁹. Võttes esmalt käsile karistuse karmuse, siis vabadusekaotusliku karistuse puhul on tegemist Eesti karistusõiguse valguses vaieldamatult rangeima karistusliigiga, sest kahjustatakse isiku üht põhilist õigushüve, milleks on vabadus ja sellega paratamatult kaasnevad õigushüvesid⁸⁰. Seega, kui roolijoodikul on teadmine, et vahele jäädes ootab teda reaalne vabadusekaotuslik karistus, siis mõjutab antud teooria kohaselt tema otsust mitte uut tegu toime panna hirm järgneva karistuse ees. Soomes läbi viidud uuringus siiski ei leitud, et esimene vangistus vähendaks isiku retsidiivust. Antud uuringus võrreldi kolme tüüpi karistusi – tingimisi vangistus, üldkasulik töö ja reaalne vangistus ning ei leitud seost selle kohta, et reaalne vangistus vähendaks isiku retsidiivust panna toime edaspidi kuritegusid⁸¹. Veidi erinevale järeldusi on jõutud Rootsis läbi viidud uuringus, kus analüüsiti noorte karistamiseks välja mõeldud uut tüüpi kriminaalhooldussüsteemi, mis nägi ette noore kurjategija paigutamise spetsiaalsele kodumajutusele. Leiti, et nende isikute edaspidine retsidiivsus, kes pidid realselt vangi minema, oli väiksem, kui neil, kes paigutati spetsiaalsele kodumajutusel põhinevale kriminaalhooldusele⁸². Samalaadsed uuringud on kinnitanud tõsiasi, et suurendades vangistuste arvu väheneb vastav kuritegevusliik 4-21%.⁸³ Siiski ei selgu eelkirjeldatud uuringutest, et kas kuritegevuse vähendamist mõjutab võimalike kurjategijate hirm panna

⁷⁹ K. D. Tomlinson. An Examination of Deterrence Theory: Where Do We Stand? *Federal Probation Journal* 2016 Vol 80 (3), lk 33-38.

⁸⁰ J. Ginter, M. Kruusamäe, S. Sootak. Eesti karistuspoliitika: Vabadusekaotuslikud karistused. Tallinn: Juura 2004, lk 16.

⁸¹ R. Sirén, J. Savolainen. No Evidence of Specific Deterrence under Penal Moderation: Imprisonment and Recidivism in Finland. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 2013 Vol. 14 (2), lk 95.

⁸² S. D. Levitt. The Effect of Prison Population Size on Crime Rates: Evidence from Prison Overcrowding Litigation. *The Quarterly Journal of Economics* 1996 Vol. 111 (2), lk 348.

⁸³ W. Spelman. What Recent Studies Do (and Don't) Tell Us about Imprisonment and Crime. *Crime and Justice* 2000 Vol. 27, lk 419-494.

toime uut tegu või on tegemist siiski asjaoluga, et vanglas olles on kuritegude toimepanemine komplitseeritum. Lisaks tekitab küsimusi see, et mõnes muus piirkonnas on vähenenud kuritegevus ka ilma vangide arvu suurenemiseta⁸⁴. Seega puudub ühene arusaam sellest, kas reaalne vabadusekaotuslik karistus võiks avaldada mõju konkreetse kurjategija retsidiivsusele pärast karistuse kandmist ja seega pole rahvusvahelistes uuringute valguses võimalik üheselt öelda, et jooebeseisundis juhtide arv vähenes Tartu maakonnas just vabadusekaotuslike karistuste mõjul.

Tuues sisse preventsooniteooria teise eelduse, mille kohaselt mõjutab teo toimepanemise otsust see, kui kiiresti järgneb karistus, saab eelkõige vaadata just vahistatud isikute arvu. Kuna vahistamine võtab isikult vabaduse juba kohtueelse menetluse ajal, siis on järelikult teole järgnenud negatiivne mõju ka vahetum, kui kohtuotsusega saabuv kitsendus. On leitud, et kui purjus juhtimisega vahele jäämise ja sanktsiooni vahele jääb rohkem kui kuus kuud, siis on palju suurem tõenäosus, et isik paneb toime uue samalaadse teo⁸⁵. Tartu maakohtu Tartu kohtumaja lahenditest selgus, et perioodil II said pikemat kui 48 tunnist vabadusekaotust tunda kokku 27 isikut, kellest koguni 18 ehk kaks kolmandikku võeti juba kohtueelse menetluse käigus vahi alla. Seega enamuse vabadusekaotusliku karistuse saanud isikutest, said kohe pärast kuriteo toimepanemist tunda teost tulenevaid negatiivseid emotsioone.

Kokkuvõtteks: perioodil II suurenes Tartu maakonnas olulisel määral vabadusekaotuslike karistuste mõistmise arv ning samal ajal saabus nimetatud karistuste mõju enamikul juhtudel vahetult pärast tegu. Seega ühendati kaks preventsooniteooria alust – nii karistuse karmus kui ka nende vahetus. Sellest tulenevalt võib eeldada, et vähemalt üheks Tartu maakonnas registreeritud KarS § 424 alusel registreeritud kuritegude vähenemise põhjuseks oli vabadusekaotuslike karistuste osakaalu tõus ja taoliste karistuste mõistmise vahetus teole.

⁸⁴ R. Paternoster. How Much Do We Really Know about Criminal Deterrence. *Journal of Criminal Law & Criminology* 2010 vol 100 (3), lk 767.

⁸⁵ J. Yu, W. R. Wilford. Drunk driving recidivism: Predicting factors from arrest context and case disposition. *Journal of Studies on Alcohol* 1995 vol 56 (1), lk 60–66.

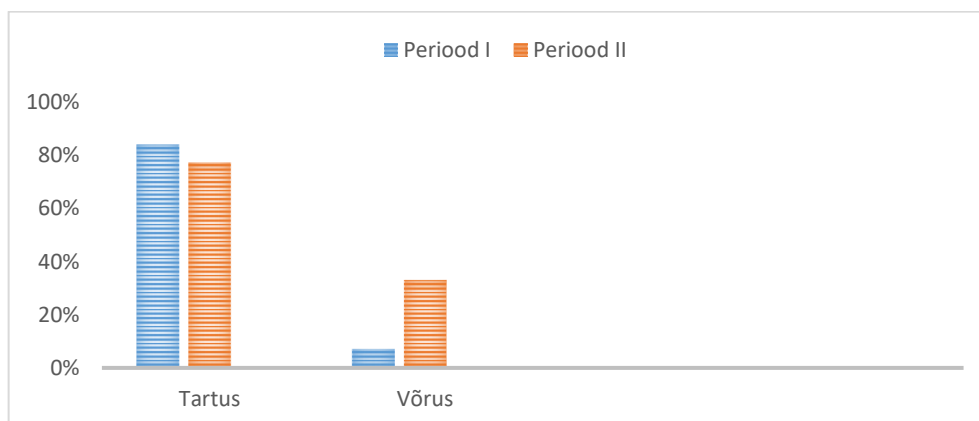
3.3.4 Kahtlustatavatena kinnipeetud

Kahtlustatavana kinnipidamist ei saa samuti õiguslikus mõttes pidada otseselt karistuseks. Töö autor lähtub aga eeluurimise käigus kahtlustatavatena kinnipeetute puhul eelmises alapeatükis toodud põhjendustest, mille kohaselt isiku jaoks pole vahet, millisel eesmärgil tema vabadust piiratakse.

Seega võttes kahtlustatavana kinnipidamist, kui vahetut negatiivset tagajärge teosse, on oluline võrdlusmoment läbitöötatud lahendite puhul ka see, kui suur osa tabatud roolijoodikutest peeti KrMS § 217 alusel kuni 48 tunniks kohtueelses menetluses kinni.

Perioodil I peeti Tartu maakonnas kahtlustatavana kinni 84% roolist tabatud joobeseisundis juhtidest. Perioodil II oli vastavaks protsendiks aga 77,2. Seega Perioodil II toimus kinnipeetute osakaalus kerge langus (vt Tabel 3). See langus ei ole siiski nii suur, mis annaks alust arvata, et muutus roolijoodikutesse suhtumise praktika. Pigem on tegemist juhusliku muutusega, mis on tingitud sellest, et rohkem juhte viidi pärast joobekahtlust ekspertiisi või raviasutusse. Töö autor teab oma töökogemusest PPAs, et Tartu maakonnas pole vahet, kas joobes juht tabatakse reede õhtul või mõnel muul ajal. Üldreegel on ikkagi see, et ta peetakse kahtlustatavana kinni. Juhti ei peeta kinni vaid sellisel juhul, kui pole võimalik otsekohe tõendada tema joobeseisundit. Sellised on näiteks olukorrad, kus juht keeldub joobe tuvastamisest tõendusliku alkomeetriga ning ta viiakse vereproovi võtmiseks haiglasse. Sellistel juhtudel tuvastatakse võimalik joove alles pärast ekspertiisitulemuste saabumist. Samasugune on olukord ka narkojoobe kahtluse korral. Samuti esineb olukordi, kus juht on põhjustanud avarii ning ta viiakse meditsiinasutusse ravile.

Tabel 3. Eeluurimise ajaks kahtlustatavatena kinnipeetavate suhtarv perioodide lõikes.

Allikas: Tabel on autori koostatud.

Võru maakonnas on olukord mõnevõrra erinev. Seal peeti perioodil I pärast teo toimepanemist kinni vaid 7% juhtidest ning perioodil II oli kinnipeetute protsent tõusnud 33 peale (vt Tabel 3). Tõusu üheks põhjuseks võib olla asjaolu, et 25.08.2015 avati Võrus uus operatiivteenuste hoone, mis hõlmas endas ka arestimaja ja kainestuskambrit⁸⁶. Seega paranesid perioodil II kinnipidamise tingimused. Siiski jääb Võru maakonnas kinnipidamise protsent Tartu maakonnale oluliselt alla ja vaid iga kolmas roolijoodik peab Võru maakonnas arvestama, et tal tuleb pärast teo toimepanemist kuni 48 tunniks trellide taha minna. Samas tuleb tõdeda, et perioodide võrdluses Võru maakonnas kinnipidamise arv siiski tõusis ja seega tuleb võimalikuks pidada, et Võru maakonnas võis KarS § 424 alusel kvalifitseeritud kuritegude arvu vähenemine olla mingil määral tingitud ka sellest, et suurenes nende isikute osakaal, kes kohe pärast kuritegu kogesid läbi kinnipidamise negatiivseid tagajärgi ning tänu sellele jätsid tulevikus uue teo toime panemata.

3.3.5 Kontrollnõuded

Nagu eespool välja toodi, ligikaudu neljas viiendikus otsustes mõistis kohus süüalusele karistusteks vangistuse, mida ei pöörata täitmisele tingimusel, et kohtualune ei pane katseaja jooksul toime uut tahtlikku kuritegu. Tegemist on üpris „mugava“ karistusega, sest kui süüdimõistetule suudab olla seaduskuulekas, ei saa ta tunda karistusega ette nähtud ebameeldivusi. Töö autor on aga seisukohal, et mida rohkem ebameeldivusi karistusega kaasneb, seda paremini on teo keelatus ja sellele järgnevad tagajärjed meeles enne järgmise võimaliku kuriteoepisoodi toimepanemist.

Tingimisi mõistetud karistuse mugavust võrreldes täimisele pööratud karistusega on võimalik vähendada kohaldades süüdimõistetule KarS § 74 lg 1 alusel sätestatud käitumiskontrolli. KarS § 75 lg 1 alusel sisaldab käitumiskontroll endas süüaluse kohustust elada kohtu määratud alalises elukohas, ilmuda kriminaalhooldaja määratud ajavahemike järel kriminaalhooldusosakonda registreerimisele, alluda kriminaalhooldaja kontrollile oma elukohas ning esitada talle andmeid oma kohustuste täitmise ja elatusvahendite kohta, saada kriminaalhooldusametnikult eelnev luba elukohast lahkumiseks Eesti territooriumi piires kauemaks kui viieteistkümneks päevaks, saada kriminaalhooldusametnikult eelnev luba elu-, töö- või õppimiskoha vahetamiseks ning saada kriminaalhooldusametnikult eelnev luba Eesti

⁸⁶ Võrus avati operatiivteenistuste ühishoone. Riigi Kinnisvara 25.08.2015. Arvutivõrgus: <http://www.rkas.ee/riigi-kinnisvarast/uudised/vorus-avati-operatiivteenistuste-uhishoone> (29.03.2017).

territooriumilt lahkumiseks ja väljaspool Eesti territooriumi viibimiseks. Ehk siis süüdimõistetud peab arvestama oma igapäevaelus hulgaliselt selliste asjaoludega, mille üle ta varem ei pidanud pead murdma. Lisaks sellele on võimalik süüdimõistetule käitumiskontrolliga kohaldada täiendavad kohustused, mis on kirjas KarS § 75 lg 2. Muuhulgas on nendeks kohustus mitte tarvitada alkoholi, alluda ettenähtud ravile, kui ta on selleks eelnevalt nõusoleku andnud, ning osaleda sotsiaalprogrammis, mille eesmärgiks on õigusrikkuju suunamine seaduskuulekale teele.

Siinkohal tuleb tähele panna, et kontrollnõuetele tuleb KarS § 69 lg 4 alusel allutada ka need isikud, kelle vangistus asendatakse üldkasuliku töö tegemise kohustusega. Seega enne kui kõrvutada perioode I ja II, tuleb vaadata, kas karistusi asendati üldkasuliku tööga perioodide lõikes võrdselt. Perioodil I asendati Tartu maakonnas vangistus üldkasuliku töö tegemise kohustusega 11,8 % lahendites ning Võru maakonnas 12%. Perioodil II asendati vangistus üldkasuliku töö tegemise kohustusega Tartu maakonnas 11,6% lahendites ning Võru maakonnas 10,8%. Seega perioodide ega ka piirkondade võrdluses ei nähtu märgatavat karistuspraktika muutust karistuse asendamisel üldkasuliku tööga. Järelikult on võrdsetel alustel võrreldavad ka perioodidel süüalustele kontrollnõuete peale panemise mahud.

Võttes kriminaalhooldaja juures käimise kohustusega isikute hulgast maha need isikud, kelle karistus asendati üldkasuliku tööga, tuleneb et perioodil I pidi KarS § 74 alusel kontrollnõudeid täitma Tartu maakonnas 30,8% ning Võru maakonnas 27,7% kõigist tingimisi vangistatud isikutest. Perioodil II aga olid vastavateks protsentideks Tartu maakonnas 35,5 ja Võru maakonnas 24,3. Eesti keskmine 2016. aasta esimesel poolaastal on 31%⁸⁷. Seega ühtib Tartu maakonnas tulemus Eesti keskmise praktikaga, kuid Võru maakonnas jääb see alla keskmise.

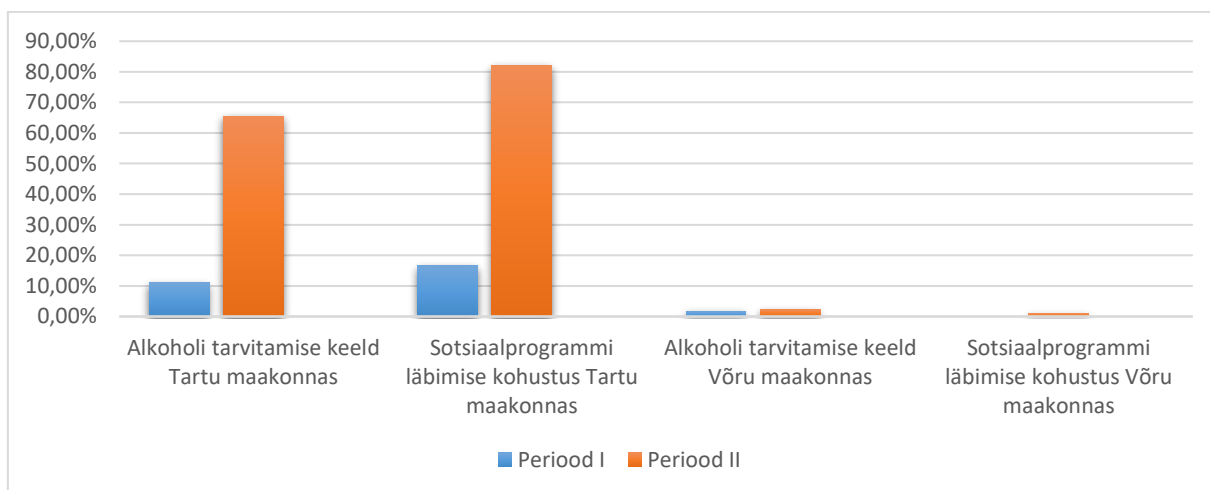
Järgnevalt võeti võrdlusele kontrollnõuete kehtestamine osakaal. Perioodil I allutati kontrollnõuetele Tartu maakonnas 72 isikut ehk 34,4% ning Võru maakonnas 20 isikut ehk samuti 34,4% kõigist süüalusest. Ligikaudu 90% nendest olid isikud, kelle karistusregistris oli kehtiv kriminaalkaristus. 8 juhul ehk 11,1 % juhtudest pandi Tartu maakonnas süüdistatavale lisaks peale ka keeld mitte tarvitada katseaja jooksul alkoholi. Võrus rakendandi taolist keeldu vaid ühel juhul ehk 1,7% lahendites. Tartu maakonnas pidid 12

⁸⁷ J. Salla, L-M. Kadaksoo. (viide 77), lk 7.

juhul ehk 16,6% kriminaalhooldaja juures käimise kohustusega süüalustest läbima ka sotsiaalprogrammi. Võrus taolist sotsiaalprogrammi läbimise kohustust ei rakendatud. Mitte ühelgi korral ei pandud kummaski piirkonnas süüalusele lisakaristusena kohustust minna psühhiaatrilisse kontrolli ning vajadusel alluma psühhiaatri poolt määratud ravile. Vastavad andmed on illustreerivalt toodud Tabelis 4.

Perioodil II pandi Tartu maakonnas süüdistatavale peale kohustus käia kriminaalhooldaja juures ja täita kriminaalhooldaja poolt pandud kohustusi 84 korral ehk 38,9% lahenditest. Võrus maakonna vastavad näitajad olid 26 ehk 29,5% lahenditest. Kui Tartu maakonnas pandi 65,5% juhtudel juhile lisaks kriminaalhooldaja juures käimise kohustusele peale ka keeld tarvitada katseaja jooksul alkoholi, siis Võru maakonnas oli selliste lahendite protsent 2,3. Lisaks sellele pidid Tartu maakonnas perioodil II kontrollnõuetele allutatud isikutest 82,1% läbima ka sotsiaalprogrammi (vt Tabel 4). Võru maakonnas oli vastaval perioodil ainult üks sotsiaalprogrammi läbimise kohustusega süüdimõistetut. Perioodil II paistis Tartu kohtumaja silma ka selle poolest, et 10,7% kriminaalhooldaja kontrollialustele pandi lisakaristusena kohustus minna psühhiaatrilisse kontrolli ning vajadusel alluma ka psühhiaatri poolt määratud ravile. Ülejäänud võrreldavatel perioodidel ja piirkondades taolist kontrollnõuet ei kohaldatud.

Tabel 4. Käitumiskontrolli ajaks pandud lisakohustused perioodide lõikes Tartu maakonnas ja Võru maakonnas.

Allikas: Tabel on autori koostatud.

Seega, kui võrreldavates piirkondades perioodidel I ja II allutati kriminaalhooldaja kontrollile sarnasel hulgal süüaluseid, siis KarS § 75 lg 2 täiendavate kohustuste mahud on Tartu maakonnas tuntavalt muutunud. Alkoholi tarvitamise keeldu kohaldati perioodil II Tartu

maakonnas ligi kuus korda rohkem kui perioodil I ning sotsiaalprogrammi läbimise kohustust ligi viis korda enam kui perioodil I. Võru maakonnas jäid aga vastavad suhtarvud samaväärseteks. Lisaks sellele pandi perioodil II Tartu maakonnas 10,7 % kriminaalhooldaja kontrollialustele lisakohustusena peale nõue minna psühhiaatrilisse kontrolli ning vajadusel alluma ka psühhiaatri poolt määratud ravile. Perioodil I ei kohaldatud taolist lisakaristust kordagi nagu ka Võru maakonnas kummalgi perioodil.

Sotsiaalprogrammide võimalikule efektiivsusele on viidanud ka rahvusvahelised uuringud.⁸⁸ Näiteks ühes uuringus võrreldi kahe grupi käitumist. Ühed, kes said joobes sõitmise eest ainult karistuse ja teised, kellele pandi peale lisakohustusena osaleda kaine juhtimise sotsiaalprogrammis. Tulemused näitasid, et sotsiaalprogrammi läbinute retsidiivsustõenäosus oli vähenenud 43% võrra. Programm oli mõeldud juhtidele, kes on viimase 5 aasta jooksul vähemalt kaks korda saanud karistada purjus peaga juhtimise eest. Antud programmis räägiti osalejatele joobes juhtimise tagajärgedest nii neile endale kui ka ühiskonnale üldiselt ning anti nõuandeid, kuidas edaspidi vältida teo toimepanemist. Uuringus toodi välja, et kergem on juhte suunata edaspidi purjuspäi rooli istumisest loobuma, kui võõrutada neid üldse alkoholi tarvitamisest⁸⁹.

Alkoholi tarvitamise keeldude mõjususe osas tuleks esmalt viidata psühhotroopsete ainete mõjule kesknärvisüsteemile. Näiteks alkoholi mõju all olles kerkivad esile võimalikud positiivsed tagajärjed ja negatiivsed tagajärjed jäävad tagaplaanile⁹⁰. Äärmuslikumad uuringud on viidanud sellele, et alkohoolikud ja narkomaanid ignoreerivad joobeseisundis rooli istumise tagajärgi, sest sõltuvusprobleemid piiravad isiku võimet teha ratsionaalseid otsuseid ja olenemata varasematest karistustest istutakse ikka ja jälle rooli olles alkoholi joobes⁹¹. Rootsisis läbi viidud uuringust selgus, et keskmine roolijoodik on alkoholi liigtarvitaja ja traditsiooniliste karistuste asemel aitaks nende retsidiivsust vähendada hoopis alkoholismi ravi⁹². Samuti on välja pakutud, et alkoholi tarvitamisest tulenevad kahjulikud

⁸⁸K. L. Mills, W. Hodge, K. Johansson, K. M. Conigrave. An outcome evaluation of the new south wales sober driver program: a remedial program for recidivist drink drivers. *Drug and Alcohol Review* 2008 Vol 27, lk 65-74.

⁸⁹ *Ibid.*

⁹⁰ C. Dudley. Alcohol, sexual arousal, and sexually aggressive decision-making preventive strategies and forensic psychology implications. *Journal of Forensic Psychology Practice* 2005 Vol 5 (3), lk 30.

⁹¹ J. Yu, P. C. Evans, L. P. Clark. Alcohol addiction and perceived sanction risks: Detering drinking drivers. *Journal of Criminal Justice* 2006 Vol 34, lk 165-174.

⁹² A. W. Jones, A. Holmgren. Age and gender differences in blood-alcohol concentration in apprehended drivers in relation to the amounts of alcohol consumed. *Forensic Science International* 2009 Vol 188 (1-3), lk 40-45.

tagajärjed on väga palju joovatele isikutele vähem kahjulikud, kui vähem joovatele isikutele. Nimelt hindasid väga paljud alkoholi tarvitavad inimesed joobes peaga sõidu eest kinni võtmisel saadavat kahju perekonnaelule väiksemaks, kui vähem alkoholi tarbivad inimesed⁹³. Taolistele uuringutele toetudes saab teha järelduse, et vahendid, mis vähendavad alkoholi tarbimist, aitavad vähendada ka roolijoodikute arvu.

Alkoholi tarvitamise keelu eesmärgiks ongi see, et potentsiaalsel roolijoodikul ei tekiks üldse võimalust järgnevat kuritegu toime panna, sest tal on kohustus kaine püsida. Seega juhul kui rikkuja täidab talle pandud kohustus, vähendab see ka olulisel määral alkoholi üldist tarbimist.

Seega võttes arvesse eelpool kirjeldatud rahvusvaheliste uuringute tulemusi, võib nentida, et tingimisi mõistetud karistuste täiustamine lisakohustustega võib olla samuti põhjuseks, miks Tartu maakonnas KarS § 424 alusel kvalifitseeritud kuritegude arv tuntavalt vähenenud on. Esiteks võib olla põhjus selles, et läbitavad sotsiaalprogrammid on pannud juhid mõtlema oma tegude võimalike tagajärgede peale. Teiseks võib olla see tingitud peale pandud keelust mitte tarvitada alkoholi, mille tõttu võimalik joobes juht otsustab mitte tarvitada alkoholi ja ei saa seega panna toime ka KarS § 424 alusel kvalifitseeritavat tegu. Kolmandaks võib olla põhjus ka selles, et täiendavate kohustuste kohaldamine süüalusele on muutnud karistuse oluliselt tuntavamaks ning teole järgnenud negatiivne emotsioon hoiab ära uue teo toimepanemise.

Kuna Võru kohtumaja praktika kontrollnõuete peale panemises osas perioodide lõikes ei muutunud, siis järelikult ei saa KarS § 424 alusel registreeritud kuritegude vähenemise põhjusena Võru maakonnas, erinevalt Tartu maakonnast, näha muutust alkoholikeeldude ning sotsiaalprogrammide kohaldamise arvus.

3.3.6 Rahaline karistus

Rahaline karistus on leebemat liiki karistus joobeseisusundis juhtimise eest. Seda mõisteti perioodil I 12 korral ehk 5,7 % lahenditest. Keskmiseks rahalise karistuse suuruseks oli 1177 eurot. Suurim rahaline karistus oli 2000 eurot ja väikseim 600 eurot. Vaid ühel juhul mõisteti

⁹³ F.A. Sloan, L.M Eldred, T. Guo, Y. Xu. Are people overoptimistic about the effects of heavy drinking? J Risk Uncertainty 2013 Vol 47, lk 93–127.

rahaline karistus varem karistatud isikule. Eelnev kuritegu seisnes aga lapse ülalpidamise kohustuse rikkumises, mitte liiklussüüteo.

Võru maakonnas mõisteti vastaval perioodil rahalist karistust ainult ühel juhul ehk 1,7% lahendites summas 480 eurot.

Perioodil II oli rahaliste karistuste mõistmise sagedus Tartu maakonnas sarnane eelmisele ajavahemikule. Selliseid otsuseid tegi kohus 13 korral ehk 6% lahendites. Küll aga tõusis rahalise karistuse määr. Keskmiseks rahalise karistuse suuruseks oli 1630 eurot. Suurim oli 3000 eurot ja väikseim 860 eurot. Kõikide rahalise karistuse saanud isikute puhul oli tegemist varem kriminaalkorras karistamata isikutega.

Võru maakonnas mõisteti perioodil II rahaline karistus viiel korral ehk 5,7% juhtudest keskmises summas 1732 eurot. Seega Võru maakonnas sarnane rahaliste karistuste mõistmise sagedus ja keskmine summa ligi kolm korda. Kuigi antud karistusi mõisteti perioodil I vaid üks ja järgnevalt perioodil viis, pole selle põhjal võimalik teha põhjanevaid järeldusi karistuspraktika üldise muutuse kohta. Samas soovib töö autor välja tuua erinevuse Võru ja Tartu maakonna karistuspraktikas, mis puudutab rahalise karistuse saanud isikute varasemat karistatutust perioodil II. Nimelt kui Tartu maakonnas olid perioodil II kõik rahalise karistuse saanud isikud varasemalt karistamata, siis Võru maakonnas olid kõik, vastupidiselt, varasemalt karistatud, ehkki mitte joobeseisundis juhtimise eest.

Karistusmäära osas jääb Tartu ja ka Võru maakond Eesti keskmise taseme lähedale, milleks on 1500 eurot. Eelneva aastaga toimus rahalise karistuse määra tõus kõigi maakohutute piirkondades. Küll aga jäävad nii Tartu kui ka Võru maakond tuntavalt Eesti keskmisele alla selle karistusliigi määramise sageduses. Kui üldine keskmine oli 11%, siis Tartus oli selleks 6% ning Võrus 5,7%.⁹⁴

Kuna vaadeldud perioodidel oli nii Tartu maakonnas kui ka Võru maakonnas rahaliste karistuste mõistmise osakaal minimaalne ja see ei muutunud ka perioodide võrdluses, siis ei saa võtta seisukohta nagu oleksid rahaliste karistuste mõistmise praktikast tuletatav üldine joobeseisundis juhtide vähenemine.

⁹⁴ J. Salla, L-M. Kadaksoo. (viide 77), lk 4.

3.3.7 Kuriteo vahendi konfiskeerimine

Üks võimalik vahend, millega saab süüalusele karistust ebameeldivamaks muuta ja ennetada järgnevate süütegude toimepanemist, on kuriteo toimepanemise vahendi ehk mootorsõiduki konfiskeerimine. Selline võimalus tuleneb KarS § 83 lg 1. Vaadeldud lahendites oli sõiduki konfiskeerimine väga haruldane meede. Perioodil I tehti seda Tartu maakonnas vaid 7 juhul ehk 3,3% lahendites ning Võru maakonnas ühel juhul ehk 1,7% lahendites. Perioodil II konfiskeeriti sõiduk Tartu maakonnas 5 juhul ehk 2,3% lahendites ning Võru maakonnas kolmel juhul ehk 3,4% juhtudest. Kuna kuriteo vahendi konfiskeerimine on mõlemal vaadeldaval perioodil ning piirkonnas haruldane juhtum, siis ei ole põhjendatud ka arvamus nagu see mängiks rolli registreeritud kuritegude vähendamisel.

Eesti üldine 2016. aasta esimese poole praktika: KarS § 424 alusel toime pandud kuriteo eest konfiskeeriti teo toimepanemise vahend ehk sõiduk 4% lahenditest⁹⁵. Seega on ka üldises riigi praktikas sõidukite konfiskeerimine haruldaseks meetmeks. Selle põhjust võib otsida asjaolus, et 2015. aastal läbiviidud analüüsist nähtus, et need süüdimõistetud, kelle on sõiduk konfiskeeritud, on uusi joobes juhtimise kuritegusid toime pannud rutem või rohkem kui need süüdimõistetud, kellelt sõidukit pole konfiskeeritud. Seega pole konfiskeerimisel olnud oodatud eripreventiivset mõju uute süütegude ärahoidmisel, sest vajaduse korral hangitakse konfiskeeritud sõiduki asemele lihtsalt uus.⁹⁶

3.3.8 Lisakaristusena juhtimisõiguse ära võtmine

Karistuse meeldejäävamaks muutmiseks on KarS § 50 lg 1 alusel võimalik KarS § 424 alusel kvalifitseeritud kuriteo toimepanemise eest võtta lisakaristusena ära juhtimisõigus kuni kolmeks aastaks. Perioodil I võeti Tartu maakonnas süüdimõistetult juhtimisõigus ära 143 juhul ehk 67,8% otsustes keskmiselt neljaks ja pooleks kuuks. 22 süüdimõistetud isikul ehk 10,5% kõigist rikkujatest puudusid load üldse, seega polnud nendele antud lisakaristust võimalik mõista. Nendel puhkudel oli kohtulahendis olevas süüdistuses eraldi kirjas, et süüalusel puudus teo toimepanemise ajal ka juhtimisõigus. Neid isikud, kellel load puudusid, võis olla isegi rohkem, kuid süüdistuses polnud alati kirjas see, kas kohtualusel oli olemas

⁹⁵ J. Salla, L-M. Kadaksoo. (viide 77), lk 7.

⁹⁶ A. Ahven. Joobes sõidukijuhtimise analüüs (viide 73), lk 37.

vastava kategooria juhtimisõigus või mitte. Samuti oli osadel juhtudel tegemist olukordadega, kus kuriteo toimepanemisvahendiks oli mopeed, mis ei eeldagi juhtimisõiguse olemasolu.

Perioodil II võeti Tartu maakonnas ära juhtimisõigus 130 juhul ehk 62% otsustes keskmiselt neljaks ja pooleks kuuks. 39 süüdimõistetud isikul ehk 18% kõigist rikkujatest puudusid load üldse, seega polnud nendele antud lisakaristust võimalik mõista. Nagu juba eelpool öeldud, siis võis olla lubadeta juhte isegi rohkem, sest kõigis lahendites polnud võimalik lubade olemasolu või nende puudumist välja lugeda.

Võru maakonnas kohaldatud lisakaristus juhtimisõiguse äravõtmise näol sarnanes Tartu maakonna praktikale. Perioodil I võeti juhtimisõigus ära 68,4% rikkujatelt keskmiselt neljaks ja pooleks kuuks ning ühes lahendis oli välja loetav, et toimepanijal puudus juhtimisõigus sootuks. Perioodil II kaotas juhtimisõiguse 55,7% süüdimõistetut keskmiselt samuti neljaks ja pooleks kuuks ning neljal isikul puudus juhtimisõigus.

Eeltoodust nähtub, et mõlemal perioodil ja mõlemas piirkonnas võeti juhtimisõigust ära sisuliselt samas suurusjärgus. Perioodil II võeti küll lube ära veidi vähem, kuid samas oli nende isikute arv, kelle load juba eelnevalt puudusid ligi poole võrra suurem. Seega võib juhtimisõiguse äravõtmise vähenemise tingida just asjaolu, et tegu pandi toime omamata vastava kategooria juhtimisõigust.

Kui kõrvutada Tartu maakonnas juhtimisõiguse äravõtmise praktikat ülejäänud Eesti praktikaga 2016. aasta esimesel poolel, siis selgub, et Tartu maakond on oma tulemuse poolest keskpärane. Eesti keskmine juhilubade äravõtmise protsent on 61⁹⁷ ja Tartu maakonnas oli selleks 62. Võru maakonnas jäi lisakaristusena juhtimisõiguse äravõtmise suhtarv küll 6 protsendipunkti võrra madalamale Eesti keskmisest, kuid tegemist pole olulise muutusega. Sellest tulenevalt ei saa teha järeldust nagu oleks lisakaristusena juhtimisõiguse äravõtmine muutnud KarS § 424 alusel registreeritud kuritegude arvu.

Seega läbitöötaud lahendite põhjal ei saa ka lisakaristusena juhtimisõiguse äravõtmisele omistada otsest mõju kuritegevuse vähendamisele, sest perioodide võrdluses vastav praktika ei muutnud.

⁹⁷ J. Salla, L-M. Kadaksoo. (viide 77), lk 7.

3.3.9 Kokkuvõtteks

Empiirilise uuringu tulemusel selgus, et enamiku rakendatud meetmete osas jäi Tartu maakonnas perioodidel I ja II karistuspraktika samaks. Siiski paistsid silma kaks olulist valdkonda – reaalse vabadusekaotuslike santsioonide osakaalu tõus perioodil II ning KarS § 75 lg 2 alusel kontrollnõuetena peale pandud kohustuste, osaleda sotsiaalprogrammis, tõus ning keeldude mitte tarvitada alkoholi tõus. Perioodil II mõisteti reaalselt vabadusekaotuslikku karistust viis korda sagedamini kui perioodil I. Alkoholi tarvitamise keeldude sagedus suurenes ligi kuus korda ning sotsiaalprogrammidesse saadeti viis korda enam karistatuid.

Võru maakonna karistuspraktikas ei toimunud perioodide I ja II võrdluses Tartu maakonnale omaseid muutusi. Ainsaks märgatavaks muutuseks osutus see, et eeluurimise käigus kahtlustatavatena kinnipeetute hulk tõusis seitsmelt 33 protsendini, jäädes siiski Tartu maakonna vastavatest näitajatest üle kahe korra madalamaks. Oluliseks muutuseks tuleb aga pidada puhumiskontrollide arvu vähenemist 18,7% võrra. Seega on tõenäoline, et just puhumiskontrollide arv vähenemine ja kinnipidamiste arvu suurendamine on vähendanud ka KarS § 424 alusel registreeritud kuritegude suhtarvu 10 000 elaniku kohta.

Empiirilise osa hüpoteesiks oli, et korduvrikkujatele karmimate karistuste mõistmine vähendab joobeseisundis juhtide arvu. Eelnevalt on korduvalt viidatud asjaolule, et nii Tartu kui ka Võru maakonnas on joobeseisundis juhtide suhtarv ülejäänud Eestiga võrreldes vähenenud. Hüpoteesi paikapidavuse kontrollimiseks tuleb seega vaadata, kas karistused on perioodide võrdluses karmistunud.

Esiteks muutus Tartu maakonnas praktika selles osas, et varasemaga võrreldes mõisteti vabadusekaotuslikku karistust viis korda sagedamini ning kahel kolmandikul neist juhtudest võeti süüdistatav ka eeluurimise ajaks vahi alla, mis omakorda kiirendas negatiivse emotsiooni järgnevust teole. Vaidlust ei tohiks tekkida asjaolu üle, et keskmise mõistliku inimese jaoks on vabaduskaotuslik karistus karmim kui ükskõik milline teine Eesti õigussüsteemis eksisteeriv karistus. Seega selles osas muutus karistuspraktika oluliselt karmimaks.

Teise muutusena mõisteti süüalustele eelnevaga võrreldes rohkem keeldu mitte tarvitada katseaja jooksul alkoholi. Alkoholist sõltuva inimese jaoks on tegemist kindlasti äärmiselt piirava ja ennast pidevalt meelde tuletava tagajärjega ning seega antud töö määratluse alusel

ka karmi karistusega. Probleemiks on aga antud keelu täidetavus. Karmim tagajärg, mis antud keelu rikkumisele võib järgneda, on KarS § 74 lg 4 tulenev võimalus, et kohus pikendab kuni ühe aasta võrra katseaega või pöörab karistuse täitmisele. Eestis pole aga hetkel välja töötatud süsteemi, mis selle keelu täitmist efektiivselt kontrolliks. Ainsad võimalused rikkumisega vahele jääda on ilmuda joobeseisundis kriminaalhooldaja juurde või jääda silma alkoholihoobes olles mõnele korrakaitstajale. Kui tarvitada alkoholi kodus, on oht vahele jääda minimaalne. Seega enne, kui pole välja töötatud toimivaid lahendeid alkoholi tarvitamise keelu kontrollimiseks, pole põhjust arvata, et antud keeld vähendaks üldist alkoholi tarvitamist. Siiski – kui koduseinte vahel on oht vahele jääda väiksem, siis avalikus kohas viibides on see oht juba märksa suurem ja ei saa välistada, et seetõttu jätab potentsiaalne roolijoodik kodust välja minemata, mistõttu jääb ka korduvrikkumine toime panemata.

Kolmas perioodide lõikes silma paistev erinevus oli, et sotsiaalprogrammidesse saadeti viis korda enam karistatuid. Antud programmide läbimine eeldab endast kohustust teha midagi sellist, mida roolijoodik enne tegema ei pidanud. Süüdimõistetul tuleb oma toimetused ümber planeerida selliselt, et lisaks kriminaalhooldaja juures käimisele, tuleb minna ka sotsiaalprogrammi. Seega tuletab antud lisakohustus ennast pidevalt meelde ja on seega võrreldes selle olemata olemisega ka karmim karistus. Samuti on antud kontrollnõude täitmine kergesti kontrollitav. Iseasi on muidugi see, kas rikkumise korral kohus pikendab KarS § 74 lg 4 alusel katseaega kuni ühe aasta võrra või pöörab karistuse täitmisele. Kuna töö autoril puuduvad vastavad andmed, siis jäetakse käesolevas töös antud aspekt arvesse võtmata.

Järelikult saab töö empiirilise osa kokkuvõtteks öelda, et Tartu maakonnas muutus perioodide I ja II võrdluses karistuspraktika märgatavalt karmimaks kolme aspekti osas. Esiteks selles osas, mis puudutas reaalsete vabadusekaotuslike karistuste mõistmise olulist kasvu, teiseks KarS § 75 lg 2 p 8 alusel mõistetud sotsiaalprogrammi läbimise kohustuste arvu ning kolmandaks KarS § 75 lg 2 p 2 alusel mõistetud keeldude tõusu mitte tarvitada alkoholi.

Vastavate tulemite põhjal saab öelda, et töö hüpotees, mille kohaselt osaliselt või täielikult reaalsed vabadusekaotuslikud karistused vähendavad korduvrikkumiste arvu, leidis empiirilises osas vaid osaliselt kinnitust. Nimelt võivad osaliselt või täielikult reaalsed vabadusekaotuslikud karistused olla üheks, kuid mitte ainsaks korduvrikkumisi vähendavaks teguriks. Pigem tuleb näha Tartu maakonnas KarS § 424 alusel registreeritud kuritegude

jõudsamas vähenemises kombineeritud karistusi, kus ükskõiksust välja näidanud korduvrikkujatele mõistetakse reaalsed vabadusekaotuslikud karistused, mida kohaldatakse võimalikult kiiresti pärast teo toimepanemist. Tingimisi vabastatud korduvrikkujatele kohaldatakse täiendavate kontrollnõuetena alkoholi tarvitamise keeld ning sotsiaalprogrammi läbimise kohustus.

Kuna Võru maakonnas ei täheldatud perioodide lõikes karistuspraktika muutusi, siis järelikult seal ei olnud KarS § 424 alusel kvalifitseeritud kuritegude vähenemise põhjuseks karmimate karistuste mõistmine. Küll võis siinkohal aga näha seost puhumiskontrollide arvu ja joobeseisundis juhtimise vähenemise vahel. Nimelt on preventsiioonil põhineva karistusteooria võtmepõhimõtteks, et ratsionaalselt mõtleva roolijoodikule mõjuvad karistused ainult sellisel juhul, kui tal on enne rooli asumist hirm, et ta võib vahele jääda ning et karistus selle eest on raske ja saabub vahetult pärast tegu⁹⁸. Siiski ei ole teoreetikud jõudnud ühestele tulemustele selle osas, mis reaalselt kurjategijat mõjutab, sest liiga palju on neid muutujaid, mis võivad konkreetset olukorda mõjutada ning me ei saa eeldada, et iga inimene käitub alati ratsionaalselt mõeldes⁹⁹. Kõige ühtsem on arvamus selle kohta, et enim mõjutab potentsiaalse kurjategija otsust see, kui suur on tema poolt hinnatav risk üldse vahele jääda¹⁰⁰. Näiteks uurides korduvroolijoodikute enda seisukohti nende käitumisest selgus, et korduvalt vahele jäänud juhid on omandanud juba teadmise, et tegelikult on risk vahele jääda üpris väike. Seega neil isegi võib olla hirm karistuse ees, kuid nende varasem kogemus vahelejäämise ebatõenäosuse kohta kaalub selle hirmu üle. See kinnitab omakorda fakti, et risk vahele jääda omab preventiivselt suuremat mõju, kui karistus¹⁰¹. Hirm vahele jääda on seostatav politsei tegevusega. Joobekontrollide arvu suuruse ja joobes juhtimise vahel on leitud negatiivne seos¹⁰². Samuti näitas Austraalia 12 aasta statistika tugevat seost alkoholikontrollide suurendamise ja raskete liiklusõnnetuste vähenemise vahel, mida seletati asjaoluga, et

⁹⁸ J. Freeman, P. Liopsis, C. Schonfeld, M. Sheehan, V. Siskind, B. Watson. The self-reported impact of legal and non-legal sanctions on a group of recidivist drunk drivers. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behavior* 2006 Vol 9 (1), lk 53-64.

⁹⁹ R. Paternoster. How Much Do We Really Know about Criminal Deterrence. *Journal of Criminal Law & Criminology* 2010 Vol 100 (3), lk 767.

¹⁰⁰ D. S. Nagin, G. Pogarsky. Integrating celerity, impulsivity and extralegal sanction threats into a model of general deterrence: Theory and evidence. *Criminology* 2001 Vol 39 (4), lk 865-892.;

A. R. Piquero, R. Paternoster. An Application of Stafford and Warr's Reconceptualization of Deterrence to Drinking and Driving. *Journal of Research in Crime and Delinquency* 1998 Vol 35 (1), lk 3.

¹⁰¹ J. Freeman, B. Watson. An application of Stafford and Warr's reconceptualisation of deterrence to a group of recidivist drink drivers. *Accident Analysis and Prevention* 2006 Vol 38, lk 468.

¹⁰² J. Cestac, S. Kraïem, J.-P. Assailly. Cultural values and random breath tests as moderators of the social influence on drunk driving in 15 countries. *Journal of Safety Research* 2016 Vol 56, lk 94.

joobekontrollide suurenemisel ei julge juhid endale võtta riski joobeseisundis rooli minna, sest kardavad vahele jääda¹⁰³. Kuna Eestis on viimastel aastatel suurenenud joobekontrollide arv, siis võib joobes juhtide vähenemise näol olla tegemist mainitud nähtuse järelmõjuga. Samas ei ole antud statistiliste andmete alusel seletatav asjaolu, et miks just Tartu maakonnas vähenes joobes juhtide arv 7,4 korda enam kui ülejäänud Eestis.

Teiselt poolt vaadates, kuna Võru maakonnas alkoholikontrolli arv vähenes, siis võib sealse languse taga olla hoopis põhjus, et politsei pole lihtsalt tabanud joobeseisundis juhte ja nende tegelik arv on märksa suurem. Lisaks sellele võib olla oht, et kui politsei ei tõhusta oma kontrolle, hakkab joobeseisundis juhtide arv kasvama, sest hirm vahele jääda väheneb.

3.3.10 Järelduste kontroll

Empiirilise osa tulemuste kontrollimiseks viidi läbi perioodide lõikes karistuspraktika analüüs ka ühes sellises maakonnas, kus KarS § 424 alusel registreeritud kuritegude arv on 2016. aasta esimese seitsme kuuga 2015. aasta sama perioodiga võrreldes hoopis tõusnud. Selliseks maakonnas valiti Saare maakond. Joonisel 1 (töö alapeatükk 2.2) nähtub, et seal tõusis eelpool nimetatud registreeritud kuritegude arv 4 ühiku võrra. Siinkohal on vajalik ka märkida, et 2015. aasta esimese seitsme kuuga viidi Saaremaal läbi 10 010 puhumiskontrolli ning 2016. aasta esimese seitsme kuuga 8720¹⁰⁴. Seega ei saa registreeritud kuritegude arvu tõusu põhjuseks pidada seda, et politsei oleks vastaval perioodil suurendanud joobekontrollide arvu.

Selleks, et kontrollida eelnevalt väljatoodud tulemusi nagu võiksid realselt ning vahetult mõistetud vabadusekaotuslikud karistused, sotsiaalprogrammide määramine ning isikute alkoholikontrollile allutamine vähendada KarS § 424 alusel registreeritud kuritegude arvu, tuleb vaadata, millised olid Saare maakonna vastavad näitajad. Kui Saare maakonna vastav praktika näitab nimetatud valdkondades rakendumise vähenemist või samal tasemel püsimist, siis järelikult peavad empiirilise osa kokkuvõttes toodud tulemused paika.

¹⁰³ J. Ferris, L. Mazerollea, M. King, L. Bates, S. Bennett, M. Devaney. Random breath testing in Queensland and Western Australia: Examination of how the random breath testing rate influences alcohol related traffic crash rates. *Accident Analysis and Prevention* 2013 Vol 60, lk 187.

¹⁰⁴ Politsei- ja Piirivalveameti Lääne prefektuuri Pärnu politseijaoskonna patrulli- ja liiklusjärelvalvetalituse juhi poolt 12.04.2017 väljastatud vastuskiri töö autori poolt tehtud nõudekirjale (andmed töö autori valduses).

Võttes esmalt vaatluse alla reaalsed või osaliselt reaalsed vabadusekaotuslikud karistused, siis tuleb tõdeda, et Saare maakonnas ei mõistetud kummalgi perioodil mitte ühtegi taolist karistust, kus süüaluse vabadus oleks olnud piiratud kauemaks kui 48 tunniks. Siinjuures tuleb tähelepanu pöörata veel asjaolule, et perioodil I omasid kehtivat karistust joobeseisundis juhtimise eest 9,1% süüalustest ning perioodil II oli selliste isikute osakaal aga juba 23,5%. Seega suurenes korduvröölijoodikute arv üle kahe ja poole korra, kuid sellegipoolest ei peetud vajalikuks kedagi neist karistada reaalselt ära kandmisele kuuluva vabadusekaotusliku karistusega. Sellise tulemuse alusel ei saa väita nagu ei peaks paika hüpotees, et reaalselt mõistetud vabadusekaotuslikud karistused vähendavad kuritegevust.

Karistusest tingitud negatiivse emotsiooni ja teo vahetust silmas pidades vaadati esmalt kohtueelses menetluses KrMS § 217 alusel kinnipeetud kahtlustatavate suhtarvu. Perioodil I peeti sellisel viisil kinni 5 isikut ehk 9,1% kõigist kahtlusalustest ning perioodil II 4 ehk 7,8% kahtlusalustest. Järelikult oli kinnipidamine mõlemal perioodil üsna erandlik.

Tagajärje vahetust teole on võimalik mingil määral hinnata ka KrMS § 256¹ alusel kohaldatavate kiirmenetluse arvu alusel. Tulenevalt viidatud sättest on võimalik asi lahendada kiirmenetluses, kui prokuratuur teeb 48 tunni jooksul alates isiku kahtlustatavana ülekuulamisest või isiku kahtlustatavana kinnipidamisest kohtule vastavasisulise taotluse. Seega antakse isik juba 48 tunni jooksul pärast temaga läbiviidavat menetlustoimingut kohtu alla. Sellega lühendatakse kohtueelse menetluse kestvust ning isik saab võimaliku karistuse kiiremini kätte. Perioodil I lahendati asi eelpool kirjeldatud viisil 18,2% lahendites ning perioodil II 15,7% lahendites. Seega on ka sel viisil lahendatud asjade osakaal pigem haruldane ning kasvu asemel näitab langustrendi. Kõikidest empiirilisse uuringusse võetud lahenditest 46,1% oli lahendatud kiirmenetluses. Seega jääb Saare maakonnas vastav osakaal Võru ja Tartu maakonnale tugevalt alla.

Kuna vaadeldavatel perioodidel peeti kahtlustatav kohtueelse menetluse käigus kinni vaid erandlikel juhtudel ning samuti oli haruldane ka kiirmenetluste kohaldamine, siis polnud Saare maakonnas mõistetud karistustest tulenevad negatiivsed emotsioonid ajaliselt piisavalt vahetud. Seega kinnitub ka siin järeldus, et karistuse vahetu järgnemine kuriteole võib vähendada tulevaste kuritegude arvu.

KarS § 75 lg 2 p 8 alusel mõistetavat sotsiaalprogrammi läbimise kohustust kui täiendava käitumiskontrolli meedet ei rakendatud Saare maakonnas süüalustele kummalgi vaadeldaval

perioodil mitte ühtegi korda. Seega nähtub ka siit, et järelalus, mille kohaselt sotisaalprogrammide läbimine võib vähendada registreeritud kuritegevust jääb püsima.

KarS § 75 lg 2 p 2 alusel mõistetavate alkoholi tarvitamise keeldude kohaldamisega oli aga olukord teine. Nimelt ei pandud perioodil I taolist keeldu süüalusele mitte ühelgi korral, kuid perioodil II tehti seda juba 47,4% kontrollnõuetele allutatud isikutest. Seega alkoholi tarvitamise keeldude osas karmistus karistuspraktika Saare maakonnas olulisel määral. Kuna aga sellegipoolest tõusis 2016. aasta esimese seitsme kuuga KarS § 424 alusel registreeritud kuritegude arv, siis tuleb seada kahtluse alla järelalus, mille kohaselt alkoholi tarvitamise keeldude peale panek vähendab tulevaste süütegude arvu.

Siiski on naiivne eeldada, et vaid ühe aspekti karmistamine tooks kaasa üleüldise registreeritud kuritegevuse vähenemise. Hinnata tuleb ikkagi üldisemat pilti. Vaadates Saare maakonna ja Tartu maakonna karistuspraktikat, siis paratamatult hakkas silma viimase karmim joon. Olgu siinkohal toodud väite kinnituseks konkreetne näide Kuresaare kohtumaja praktikast. Nimelt mõisteti kohtualusele KarS § 424 alusel toime pandud teo eest rahaline karistus 300 päevamääraks ehk 3000 euro ulatuses¹⁰⁵. Mis muudab antud lahendi imestamisväärseks on see, et kohtualune omas varasemat kehtivat karistust joobeseisundis juhtimise eest ning eelmine kord oli talle mõistetud karistuseks 9 kuu pikkune tingimisi vangistus, mida ei pööratud tingimuslikult täitmisele kaheaastase katseaja jooksul, mille vältel pidi süüalune täitma ka käitumiskontrolli ajaks pandud kontrollnõudeid ja kohustusi¹⁰⁶. Riigikohus on leidnud, et kui eriosa koosseisu sanktsioon näeb lisaks vangistusele ette ka kergemaliigilise karistuse, võib vangistust karistusena mõista muuhulgas üksnes olukorras, kus kergemaliigiliste karistuste võimalused on varasemate katsete käigus end ammendanud¹⁰⁷. Kui isikule on varasemalt mõistetud juba raskemaliigiline karistus ja sellest hoolimata on ta toime pannud järjekordse samaliigilise teo, siis ilmselgelt on naiivne eeldada, et korduvrikkumise eest kergema karistuse mõistmise aitaks hoida ära tulevase kuritegusid.

¹⁰⁵ Pärnu MKo 1-16-1575.

¹⁰⁶ Pärnu MKo 1-14-349.

¹⁰⁷ RKKK 3-1-1-24-07 p 8.

4. Muudatus ja ettepanekud

4.1 Justiitsministeeriumi seaduseelnõu

2015. aasta suvel valmis Justiitsministeeriumi poolt läbi viidud analüüs joobes sõidukijuhtimise ulatusest, karistuspraktikast ja retsidiivsusest. Kogutud andmete põhjal tehti muuhulgas järeldused, et karistustel pole olulist mõju süütegude korduvusele, s.t raskemad karistused nii karistuse liigi kui ka määra mõttes ei vähenda süütegude korduvust tulevikus. Samuti leiti, et suurim probleem joobes juhtide kohtlemisel seisneb konkreetse juhi riskidest ja vajadustest tulenevate karistus- ja mõjutusmeetmete puudumises. Puudub terviklik ja toimuv alkoholismiravi süsteem ning riigis pole kasutusel piisavalt käitumise muutmisele suunatud tõenduspõhiseid programme¹⁰⁸. Analüüsi tulemusel tutvustas justiitsminister 2015. aastal oktoobris ettepanekuid, mille abil saab vähendada korduvaid joobes juhtimisi. Plaanis oli karmistada karistusi ning muuta joobes juhile kohustuslikuks läbida vastav mõjutusprogramm. Karistuste karmistamise alla peeti silmas korduva kriminaalses joobes juhtimise eest määratavat kohustuslikku šokivangistust¹⁰⁹. Ettepanekute tulemusena algatas valitsus 14.11.2016 „Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus (suhtumise karmistamine sõiduki joobes juhtimisse) 328 SE“ eelnõu (edaspidi eelnõu)¹¹⁰. Töö valmimise ajaks on nimetatud eelnõu veel menetluses ning pole teada, milline on selle lõplik tulem. Olenemata sellest, millised on lõplikud muudatused, on sellegipoolest asjakohane võtta vaatluse alla need aspektid, mida on eelnõus peetud vajalikuks seadusesse sisse viia.

Eelnõust võetakse käesoleva töö raames vaatluse alla vaid see osa, mis haakub töö teemaga, see tähendab peamisi muudatusi, mis puudutavad KarS § 424 alusel kvalifitseeritud teo toime pannud isikutele mõistetavaid karistusi.

¹⁰⁸ A. Ahven. Joobes sõidukijuhtimise analüüs (viide 73), lk 2.

¹⁰⁹ M.-E. Tuuli. Justiitsministeerium tahab vähendada korduvaid joobes juhtimisi. Justiitsministeerium 27.10.2015. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/et/uudised/justiitsministeerium-tahab-vahendada-korduvaid-joobes-juhtimisi> (02.04.2017).

¹¹⁰ Eelnõu 328 SE seletuskiri (viide 15), lk 4.

4.1.1 Kohustuslik šokivangistus

Esimeseks ja suurt avalikku arutelu pälvinud muudatuseks eelnõus on see, et eelnevalt KarS § 424 alusel karistatud isikut ei saa enam KarS § 73 lg 1 või § 74 lg 1 alusel vangistusest täielikult tingimisi vabastada. Mõistetud karistus tuleb vähemalt osaliselt reaalselt täitmisele pöörata.

Algselt oli eelnõus ette nähtud, et KarS § 73 lg 2 ja § 74 lg 2 täiendatakse teise lausega selliselt, et kaheksateistaastase ja vanema rikkuja kohe ärakandmisele kuuluva karistuse osa kestus peab olema vähemalt viis päeva. Siiski parandati Riigikogu õiguskomisjoni antud eelnõud selles osas, et eelnõust võeti välja šokivangistusele algselt ette nähtud viiepäevane miinimummäär¹¹¹. Sellega suurendati kohtunikele antavat kaalutlusruumi karistuse mõistmisel.

Kohustuslik šokivangistus on tekitanud spetsialistides ja huvigruppides märkimisväärset vastumeelsust. Näiteks on Riigikohtu, Eesti Advokatuuri ja Tartu maakohtu poolt esitatud arvamustes tõstatatud probleem, et sellega võetakse ära kohtunikelt võimalus mõista konkreetse üksikjuhtumi asjaoludele vastav individualiseeritud karistus ning šokivangistust on võimalik ka hetkel kehtiva seadusega mõista¹¹². Ka riigi peaprokurör on leidnud, et taolise meetme kasutusele võtmisega astutakse pretsedenditu samm kohtute sõltumatuse vähendamise poole¹¹³.

Justiitsminister on vaatama kriitikale jäänud endale kindlaks ja tuginedes Riigikohtu lahendile¹¹⁴, toonud välja, et karistusõiguslike sanktsioonide kehtestamine on seadusandja ainupädevuses ja süüteo vastavate karistusraamade määratlemisel on seadusandjal suur

¹¹¹ U. Saever. Õiguskomisjon toetas kohustusliku šokivangistuse eelnõu muutmist. Riigikogu õiguskomisjoni pressiteade 20.03.2017. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/pressiteated/oiguskomisjon-et-et/oiguskomisjon-toetas-kohustusliku-sokivangistuse-eelnou-muutmist/> (02.04.2017).

¹¹² Lisa karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (suhtumise karmistamine sõiduki joobes juhtimisse) eelnõu seletuskirja juurde, lk 2, 10, 16-19, 22. Arvutivõrgus: [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670-e984917fae72/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20\(suhtumise%20karmistamine%20s%C3%B5iduki%20joobes%20juhtimisse\)/](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670-e984917fae72/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20(suhtumise%20karmistamine%20s%C3%B5iduki%20joobes%20juhtimisse)/) (02.04.2017).

¹¹³R. Nagel. Peaprokuröri arvates piirab roolijoodikute vanglasse saatmise kohustus kohtu sõltumatust. Delfi.ee 15.05.2016. Arvutivõrgus: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/peaprokurori-arvates-piirab-roolijoodikute-vanglasse-saatmise-kohustus-kohtu-soltumatust?id=74481313> (02.04.2017)

¹¹⁴RKPJK 3-4-1-13-15 p 41.

otsustamisvabadus¹¹⁵. Käesoleva töö autor on seisukohal, et kuigi kuriteo eest mõistetavate karistuste sanktsioonimäärad pannakse paika seadusandja tegevusega, ei tähenda see seda, et seadusandjal oleksid selle koha peal päris vabad käed. Ka seadusandjal tuleb lähtuda karistusseaduse üldisest süsteemist, kus sanktsiooniraamide kujunemisel on arvesse võetud iga vastava teoga ohustatav või kahjustatav õigushüve ning teoebaõigus¹¹⁶. Karistusõiguse süsteemi arvestades pole õige tekitada olukorda, kus näiteks vägistamise eest on võimalik jätta karistus tingimisi täielikult kohaldamata, kuid joobeseisundis mootorsõidukijuhtimise kui abstraktse ohudelikult toimepanemise eest enam sellist võimalust ette ei nähtaks. Seega viiks roolijoodikutele šokivangistuse kohustuslikuks muutmise paigast karistusseadustikus sisalduvate sanktsiooniliikide tasakaalu.

Liikudes edasi šokivangistuse eesmärgipärasuse ehk korduvrikkumiste vähendamise juurde, siis käesoleva töö raames läbi viidud uuringust selgus, et Tartu Ringkonnaprokuratuuri 2015. aasta augustis tehtud kokkuleppe tulemusena tõusis reaalsete vabadusekaotuslike karistuste mõistmistihedus viis korda. Selle kokkuleppe aluspõhimõtteks oli eelnõust tuttav eesmärk, et korduvalt kriminaalses joobes tabatud ja kehtivate tingimuslike vanglakaristustega inimesed peavad veetma igal juhul mõne aja vanglas¹¹⁷. Politsei- ja Piirivalveameti poolt väljastatud statistika näitas, et võrreldes 2015. aasta esimese seitsme kuuga vähenes 2016. aasta esimese seitsme kuuga Tartu maakonnas KarS § 424 alusel registreeritud kuritegu arv 28,7% võrra, mis on 7,4 korda suurem vähenemine, kui ülejäänud Eesti keskmine¹¹⁸ (vt peatükk 2.2). Seega võib eelpool toodud informatsiooni tulemusel teha järelduse, et edaspidi toimepandavate rikkumiste vähendamise üheks toimivaks vahendiks on mõista korduvrikkujatele mingis osas reaalsed vabadusekaotuslikud karistused. Antud järelduse valguses ei saa töö autor nõustuda seisukohaga, et karistuste karmus ei vähenda rikkumiste arvu.

Töö empiirilises osas läbiviidud uurimus näitas, et šokivangistusel on mõju retsidiivse joobes juhtimise vähendamisel. Iseküsimus on muidugi see, kas šokivangistuse kohustuslikkust on vaja seadusesse sisse tuua. Lõuna Ringkonnaprokuratuuri algatusest nähtus, et prokuröridel on võimalik ka hetkel kehtiva seaduse raames küsida süüdistatavale osaliselt reaalselt

¹¹⁵ Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (suhtumise karmistamine sõiduki joobes juhtimisse) eelnõu (328 SE) esimene lugemine. Riigikogu XIII koosseisu istungjärgu stenogramm 11.01.2017. Arvutivõrgus: <http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/201701111400> (02.04.2017).

¹¹⁶ J. Sootak. Kriminaalpoliitika. (viide 32), lk 88.

¹¹⁷ N. Niitra. (viide 12).

¹¹⁸ A. Ahven. Joobes sõidukijuhtimise analüüs (viide 73), lk 2.

vanglakaristust ning kohtunikud on valmis taolist karistust ka mõistma. Paraku tehakse seda harva ning nagu töö empiiriline uuring Võru maakonna lahendite osas näitas, siis reaalselt vangistust mõistetakse üldjuhul alles siis, kui seadus enam muud võimalust ette ei näe. Nendeks on olukorrad, kus isikule on esimesel korral mõistetud tingimisi karistus, teisel korral on tingimisi karistusele liidetud juurde uue teo eest mõistetud vangistus ja saadud liitkaristus asendatud üldkasuliku töö tegemise kohustusega. Kui kolmandat korda tabatud isikul on üldkasuliku töö tunnid tegemata, pole kohtul enam muud võimalust, kui karistada teda reaalse vangistusega. Lisaks selgus tehtud uuringust, et Saare maakonnas mõistetakse roolijoodikutele reaalseid vabadusekaotuslike karistusi äärmiselt harva.

Kohustusliku šokivangistuse seadusesse viimine asetaks prokurörid ja kohtunikud sundolukorda, kus neil teatud situatsioonis pole enam võimalik pelgalt tingimuslikku karistust küsida/mõista. *Ultima ratio* põhimõttest tuleneb, et karistusõiguslik sekkumine on vajalik ainult siis ja ainult sel määral, mis on vajalik kõige olulisemate õigushüvede kaitseks kõige raskemate rikkumiste eest.¹¹⁹ Töö autori hinnangul on seaduse muutmine olukorras, kus kehtivas seaduses on olemas võimalused muudatustega kavandatud eesmärkide täitmiseks siiski rutakas. Valitsus oleks saanud eelnevalt kohtunike ja prokuröridega läbi rääkida ja arutada, et mis takistab neid juba hetkel šokivangistust mõistmast. Lõuna Ringkonnaprokuratuuri eeskujul oleks olnud muudatusi võimalik katsetada ka ülejäänud Eestis ja nende tulemusel teha otsus, kas seadusemuudatus antud kujul on vajalik või mitte.

Teise aspektina on töö autori arvates oluline välja tuua, et kui eelnõu seab kohustuse mõista korduvatele roolijoodikutele šokivangistus, mille kestuse jätab aga kohtunike otsustada, siis tegelikkuses ei pruugi see karistuspraktikat eriti muuta. Töös läbiviidud uuringust nähtus, et juba täna peetakse Tartu maakonnas ligi 80% joobeseisundis tabatud juhtidest KrMS § 217 alusel kuni 48 tunniks kahtlustatavana kinni. Seejuures on KarS § 68 lg 1 sätestatud, et eelvangistuse viibitud aeg arvestatakse karistusaja hulka selliselt, et ühele eelvangistuspäevale vastab üks vangistuspäev. § 67 lg 1 tuleneb, et vangistuse tähtaega arvutatakse aastates, kuudes ja päevades. Antud sätte valguses on teoreetiliselt võimalik teha kohtulahend, mille alusel kohus otsustab, et KarS § 73 lg 2 või § 74 lg 2 alusel määrab ta korduvale roolijoodikule koheselt ära kantava karistuse osaks kahe päeva pikkuse vangistuse, mis loetakse kantuks KarS § 68 lg 1 alusel ajaga, mil süüalune oli eeluurimise käigus

¹¹⁹ J. Sootak. Kriminaalpoliitika. (viide 32), lk 76.

kahtlustatavana kinnipeetud. Seega isegi juhul, kui seaduse looja sooviks oli kohtunike asetamine šokivangistuse mõistmise osas sundseisu, säilib reaalsuses võimalus karistuspraktika endiseks jätta ja järelikult ei pruugi seadusemuudatus täita oma eesmärki selles osas, mis näeb ette karistuspraktika karmistamist korduvrikkujatele.

4.1.2 Karistusmäära tõstmine

Teiseks eelnõuga plaanitavaks muudatuseks on tuua KarS § 424 koosseisule juurde teine lõige, mille kohaselt nähakse korduva mootorsõiduki, maastikusõiduki või trammi juhtimise eest joobeseisundis ette kuni nelja-aastane vangistus. Seega võrreldes kehtiva seadusega kaotatakse korduvalt joobeseisundis vahele jäänud juhile mõistetavate karistusliikide hulgast ära rahaline karistus ning suurendatakse maksimaalset vangistuse määra kolmelt aastalt neljale aastale¹²⁰.

Ka antud muudatusse on suhtunud kriitiliselt. Riigikohus on oma arvamuses leidnud, et tõstes joobeseisundis mootorsõidukijuhtimise kui abstraktse ohudelikti eest maksimaalset vangistusmäära kolmelt aastalt neljale, nihutab see paigast karistusseadustikul oleva sanktsioonisüsteemi tasakaalu, kus näiteks inimese surma põhjustamise eest ettevaatamatusest ehk kahjustusdelikti eest on ette nähtud maksimaalselt kolmeaastane karistus¹²¹. Samas on riigipeaprokurör leidnud, et esmakordse sõiduki joobeseisundis juhtimise eest lühemad ning teistkordse eest pikemad karistusmäärad on õigustatud¹²². Ka Tartu maakohus toetas ühe aasta võrra suurema maksimumkaristuse sätestamist seaduse korduval rikkumisel.¹²³

¹²⁰ Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus (suhtumise karmistamine sõiduki joobes juhtimisse) eelnõu (328 SE) p 15. Arvutivõrgus: [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670-e984917fae72/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20\(suhtumise%20karmistamine%20s%C3%B5iduki%20joobes%20juhtimisse\)/](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670-e984917fae72/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20(suhtumise%20karmistamine%20s%C3%B5iduki%20joobes%20juhtimisse)/) (04.03.2017).

¹²¹ Lisa karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (suhtumise karmistamine sõiduki joobes juhtimisse) eelnõu seletuskirja juurde, lk 4-5. Arvutivõrgus: [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670-e984917fae72/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20\(suhtumise%20karmistamine%20s%C3%B5iduki%20joobes%20juhtimisse\)/](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670-e984917fae72/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20(suhtumise%20karmistamine%20s%C3%B5iduki%20joobes%20juhtimisse)/) (02.04.2017).

¹²² R. Nagel. Peaprokuröri arvates piirab roolijoodikute vanglasse saatmise kohustus kohtu sõltumatust. Delfi.ee 15.05.2016. Arvutivõrgus: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesi/peaprokurori-arvates-piirab-roolijoodikute-vanglasse-saatmise-kohustus-kohtu-soltumatust?id=74481313> (02.04.2017)

¹²³ Lisa karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (suhtumise karmistamine sõiduki joobes juhtimisse) eelnõu seletuskirja juurde, lk 25. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670->

Töö autor nõustub siinkohal eelpool nimetatud Riigikohtu seisukohaga. Õigusriiklik karistusõigus kirjutab ühiskonnas eksisteerivad väärtushinnangud õiguskeelde ehk seaduse teksti¹²⁴. Karistusseadustiku eriosas sätestatud süütegude karistusmäärad peavad sellest tulenevalt peegeldama üldsuse arvamust erinevates kuriteokoosseisudes sisalduvast teoebaõigusest. Tõstes joobeseisundis juhtimise kui abstraktse ohu loomise eest karistusmäära neljale aastale, antakse signaal, et KarS § 123 lg 1 sätestatud teise isiku reaalsesse ohtu asetamine oma kolmeaastase maksimaalse vangistusmääraga oleks justkui kergem tegu. Antud eelnõust on aga võimalik tuua veelgi kõnekam näide. Nimelt KarS § 422 soovitakse muuta selliselt, et kui joobeseisundis juht põhjustab ettevaatamatusest avarii, mille tagajärjel saab inimene raske tervisekahjustuse või surma, siis ootab teda kolme- kuni kaheteistaastane vangistus. Kui sama tagajärje tekitaks aga kaine juht seetõttu, et ta ületas kordades lubatud suurimat sõidukiirust, siis oleks temale ette nähtud kuni viieaastane vangistus. Oleks väärtus saata ühiskonnale sõnum, et olulises määras lubatud piirkiiruse ületamise tõttu põhjustatud surm on oma teoebaõiguse poolest kaks korda kergem tegu, kui alkoholihoobe tõttu põhjustatud surm. Lisaks sellele nähakse § 118 lg 1 p 7 alusel samuti kuni kaheteistaastane vangistus isikule, kes tekitab tahtlikult teisele inimesele sellise tervisekahjustuse, mille tagajärjel ta sureb. Mõlema koosseisu raskeimaks tagajärjeks on inimese surm, mis on põhjustatud ettevaatamatusest. Seega saab võrreldavaks aspektiks olla vaid teoviisi ebaõiglus. Esimesel juhul seisneb see selles, et isik on otsustanud juhtida mootorsõidukit ebaadekvaatses seisundis. Teisel juhul aga on tegu suunatud isikule raskete tervisekahjustuste tekitamisele. Olenemata sellest, et joobeseisundis juhtimine on äärmiselt rumal ja hoolimata tegu, poleks sellegipoolest õige seda võrdsustada teoga, mille eesmärgiks on teisele isikule raskete kehavigastuste tekitamine.

Käesolevas töös läbi viidud uuring näitas, et kehtiva KarS § 424 alusel mõistetud karistusega kohtualust karistati vaadeldud ajaperioodide võrdluses ühtmoodi ligi 10 kuu pikkuse tingimisi vangistusega, mida ei pöörata täimisele, kui isik ei pane toime uut tahtliku tegu keskmiselt 23 kuu pikkuse katseaja jooksul. Lisaks sellele nähtus uuringust, et varem karistamata isikule mõisteti veidi üle neljakuuline tingimisi karistus ning perioodide lõikes vastavate isikute karistuspraktikas olulised muutused puudusid. Vaatamata sellele vähenes joobeseisundis

e984917fae72/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20(suhtumise%20karmistamine%20s%20C3%B5iduki%20joobes%20juhtimisse)/ (02.04.2017).

¹²⁴ J. Sootak. Kriminaalpoliitika. (viide 32), lk 60.

juhtide arv sellegipoolest ligi kolmandiku. Seega pole võimalik töö empiirilises osas leitud tulemuste põhjal näha seost tingimisi vangistuste määra ning kuritegude vähenemise vahel. Kuritegude vähenemine oli tingitud muudest asjaoludest.

Lisaks peab töö autor vajalikuks tuua välja veel üks karistusmäära puudutav asjaolu. Töö kirjutamise ajal kehtiva KarS § 424 järgi on maksimaalseks karistuseks kolmeaastane vangistus. Riigikohus on leidnud, et karistusmäära hindamisel tuleb võtta karistusraami keskmine määr ning seejärel hakata hindama raskendavaid ja kergendavaid asjaolusid ning muid süü suurust määravaid asjaolusid¹²⁵. Seega lähtudes Riigikohtu juhustest peaks keskmise süü korral võtma karistusmäära aluseks aasta ja kuue kuu pikkuse vangistuse. Kuna valdav enamik lahendeid olid tehtud kokkuleppemenetluses või kiirmenetluses, millele kohaldati kokkuleppemenetluse sätteid, siis polnud lahenditest võimalik välja lugeda põhistusi karistuste kujunemise kohta. Küll oli võimalik lahendites välja lugeda seda, et keskmine mõistetud tingimisi karistusmäär varem karistamata isikute puhul jäi sanktsioonimäära esimese üheksandiku juurde ning varem karistatud isikutel veidi esimese kolmandiku piirist allapoole. See on seletatav eelkõige sellega, et kokkuleppemenetluse läbirääkimiste käigus on võimalikud prokuröri poolt teatavad järeleandmised nii kindlakstehtud faktiliste asjaolude subsumeerimisel karistusnormi alla kui ka süüdistatavale karistuse liigi ja määra valikul¹²⁶. Seega jääb joobeseisundis juhtidele mõistetavate tingimisi vangistamiste määr tugevalt alla Riigikohtu praktikast tulenevale keskmisele sanktsioonimäärale. Sellest on omakorda võimalik teha järeldus, et hoolimata korduva joobeseisundis juhtimise eest mõistetavate karistusmäärade tõstmisest ei pruugi tegelik karistuspraktika muutuda, sest enamik lahendeid tehakse kokkuleppemenetluse sätteid järgides, mistõttu pole võimalik kontrollida karistusmäära kujundamisel arvesse võetud asjaolusid.

Samas nähtus läbi viidud uuringust, et korduvrikkujatele mõistetud tingimisi karistused on juba praegu üle kahe korra pikemad, kui esmakordsetel rikkujatel. Samuti ilmnes, et Tartu ja Võru maakonnas ei mõistetud mitte üheski vaadeldud lahendis rahalist karistust isikule, kes omas kehtivat karistust joobeseisundis juhtimise eest.

Eelpool kirjeldatud arvesse võttes on töö autor seisukohal, et plaan tõsta korduvrikkujatele mõistetud karistuste määra võrreldes esmarikkujatega ning muuta kohustuslikuks

¹²⁵ RKKK 3-1-1-77-11 p 11.

¹²⁶ RKKK 3-1-1-96-09 p 9.

vabadusekaotuslik karistusliiki, pole põhjendatud, kuna esiteks viiks see paigast teobaõiguse ning sanktsioonimäärade vahel oleva korrelatsiooni ning teiseks ei pruugi see täita oma eesmärki süütegude vähendamisel, sest empiirilise uurimise tulemused ei näidanud seost mõistetud karistuste pikkuse ning kuritegude vähenemise vahel ning kolmandaks on juba tänases kohtupraktikas kanda kinnitatud tugev diferentseeritus esma- ja korduvrikkujate karistamisel.

4.1.3 Alkoholi tarvitamise keeld

Töö käigus läbi viidud uuringust ilmnes, et Tartu maakonnas perioodil II sages KarS § 75 lg 2 p 2 alusel mõistetavate alkoholi tarvitamise keeldude määramise hulk ligi kuus korda. Samas tuleb tõdeda, et kuna hetkel puudub Eestis toimiv kontrollsüsteem, mille abil keelust kinnipidamist tagada, pole alust arvata, et antud keeld vähendaks oluliselt joobeseisundis juhtimist.

Eelnõuga tahetakse muuta KarS § 75 lg 2 toodud käitumiskontrolli täiendavaid nõudeid punktiga 10, mis sisaldaks endas alternatiivi alluda süüdlasel elektroonilisele valvele koos alkoholi tarvitamise keelu täitmist kontrolliva elektroonilise seadmega. Töö kirjutamise hetkel on Justiitsministeeriumi poolt käimas hange elektroonilise valve seadmetele ning seetõttu pole võimalik öelda, millise tööpõhimõttega ning millal taolised seadmed võiksid kasutusele tulla¹²⁷.

Siiski on nende seadmete kasutamine ka kehtiva seaduse raames võimalik. KarS § 75¹ lg 1 kohaselt on elektrooniline valve süüdlasele kohtu poolt määratud tähtjaks pandud kohustus alluda muuhulgas alkoholi tarvitamise keelu täitmise kontrollimisele elektroonilise seadme abil, mis on kinnitatud süüdlase keha külge ning mille abil on võimalik kindlaks teha süüdlase alkoholi tarvitamine. KarS § 75 lg 2 p 9 alusel on aga võimalik süüdlasele tema nõusolekul panna käitumiskontrolli ajaks kohustus alluda elektroonilisele valvele. Ainus probleem seisneb selles, et hetkel kehtiva regulatsiooni alusel on tulenevalt KarS § 74 lg 1 kolmanda lause ning sama paragrahvi neljanda lõike koosmõjust võimalik elektroonilisele valvele allutada ainult need isikud, kes on rikkunud käitumiskontrolliga sätestatud nõuete täimist. Seega kui loodava seadusega sätestataks, et süüalune peab alluma elektroonilisele valvele

¹²⁷ T. Kaukvere. Roolijoodikud võivad saada alkovõru. Postimees 11.01.2017. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/3975511/roolijoodikud-voivad-saada-alkovoru> (03.04.2017).

koos alkoholi tarvitamise keelu täitmist kontrolliva elektroonilise seadmega, siis ei peaks enam ootama kuni isik on mõnd kontrollnõuet rikkunud, vaid saaks ta kohe vastavale elektroonilisele valvele allutada.

Siinkohal on asjakohane meelde tuletada preventsooniteooria kolme tingimust – esiteks tõenäosus jääda vahele, teiseks kui kiiresti järgneb vahele jäädes karistus ning kolmandaks, kui raske on mõistetav karistus¹²⁸. Võtame näiteks roolijoodiku, kellele on karistuseks mõistetud tingimisi vangistus koos kohustusega alluda elektroonilisele valvele koos alkoholi tarvitamise keelust kinnipidamist kontrolliva elektroonilise seadmega. Enne alkoholi tarvitamist kaalub ta preventsooniteooria alusel seda, kas ta jääb alkoholikeelu rikkumisega vahele, kui kiiresti järgneb võimalik tagajärg ning kui karm see on. Esiteks, kasutades elektroonilist seadet on oht vahele jääda väga suur, sest alkoholi tarvitades edastatakse signaal kriminaalhooldajale. Karistuse vahetus teole oleneb juba kriminaalhooldaja ja kohtute töö kiirusest. Tagajärje karmuse osas ootab teda halvimal juhul KarS § 74 lg 4 tulenev võimalus, et tingimisi mõistetud karistus pööratakse realselt täitmisele, mida võib pidada juba üsna karmiks karistuseks. Järelikult vähendab vastav elektrooniline seade kriminaalhoolduse all olevate isikute alkoholitarvitamist, sest oht vahele jääda on väga suur. Kui isik ei tarvita alkoholi, siis ei saa ta ka toime panna järjekordset joobeseisundis juhtimist. Seega vähendab kohustus alluda elektroonilisele valvele koos alkoholi tarvitamise keelu täitmist kontrolliva elektroonilise seadmega töö autori hinnangul KarS § 424 alusel kvalifitseeritud kuritegude arvu.

Seega võib öelda, et eelnõus sisalduv muudatus, mis näeb ette alternatiivi alluda süüdlasel elektroonilisele valvele koos alkoholi tarvitamise keelu täitmist kontrolliva elektroonilise seadmega, on asjakohane. Siiski on vastava muutuse mõjususe sõltuvuses sellest, kui kiiresti võetakse kasutusele vastavad elektroonilised seadmed, sest ilma nendeta ei leia säte rakendust ega täida seega ka oma eesmärki korduvrikkumiste vähendamisel.

¹²⁸ K. D. Tomlinson. An Examination of Deterrence Theory: Where Do We Stand? Federal Probation Journal 2016 Vol 80 (3), lk 33-38.

4.2 Korduvrikkumiste vähendamisele suunatud ettepanekud

Eesti karistusõigus tugineb KarS § 56 lg 1 määratlust silmas pidades süü põhimõttele ja selle kohaselt tuleb karistuse mõistmisel esmase alusena näha isiku süüd, mille järel tuleb siiski muuhulgas arvestada ka võimalust mõjutada isikut edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest.¹²⁹ Seega tuleb süü kõrval arvestada ka eripreventiivseid kaalutlusi, mille kohaselt kuritegusid saab ära hoida üksikkurjategija mõjutamisega¹³⁰. J. Bentham on siinkohal leidnud, et korduvrikkumist on võimalik ära hoida võttes kurjategijalt ära kas võimekuse, julguse või soovi uut kuritegu toime panna¹³¹. Kellegi tegelik karistuslik mõjutamine saab toimuda vaid tema hoiakute muutmise kaudu ja seega konkreetse isiku omadusi arvestades. Prognoosimaks, milline karistus võiks efektiivselt välistada edaspidi süütegude toimepanemist, tuleb seetõttu arvestada ka süüdlase isikut¹³². Erinevalt karistuse mõistmisest, kus lähtutakse isiku süü suurusest, on karistusest tingimisi vabastamise korral aluseks kuriteo toimepanemise asjaolud ning süüdlase isik, mis kas iseseisvalt või koostoimes teevad põhikaristuse reaalse ära kandmise ebaotstarbekaks¹³³.

KarS §-de 73 või 74 kohaldamisel tuleb igal juhul arvestada isikut iseloomustavate andmetega¹³⁴. Ohtlik on isik siis, kui on alust arvata, et ta võib toime panna uusi kuritegusid¹³⁵. Kui isiku käitumisele pole senised karistused mõju avaldanud, siis on normi rikkumisele vaja reageerida rangemalt, et kinnistada keelunormi kehtivust¹³⁶. Kuid nagu selgus töö empiirilise osa tulemustest, siis vaatamata kehtivale karistusele sama normi rikkumise eest, ei pidanud perioodil I prokurörid enamasti vajalikuks küsida, ja kohtunikud mõista, korduvrikkujale vähemalt osaliselt reaalselt vabadusekaotuslikku karistust. Seda arvatavasti põhjusel, et abstraktse ohudelikuna on jooobeseisundis mootorsõidukijuhtimine ilma kahjuliku tagajärjeta kuritegude hierarhias üks kergemaid kuritegusid¹³⁷. Tõenäoliselt

¹²⁹ RKKK 3-1-1-79-03 p 13.

¹³⁰ J. Sootak Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura 2007, lk 53-54.

¹³¹ J. Bentham. The Rationale of Punishment. London: 1830 I raamat III peatükk. Arvutivõrgus: <http://www.laits.utexas.edu/poltheory/bentham/rp/rp.b01.c03.html> (14.04.2017).

¹³² RKKK 3-1-1-99-06 p 15.1.

¹³³ RKKK 3-1-1-40-04 p 8.

¹³⁴ RKKK 3-1-1-40-04 p 8.

¹³⁵ H. Sepp. Ohtlikkuse arvestamine karistuse mõistmisel kohtupraktikas. Juridica VIII/2008, lk 539.

¹³⁶ RKKK 3-1-1-6-17 p 14.; RKKK 3-1-1-26-03 p 5.

¹³⁷ I. Sirk. Vandeadvokaat Indrek Sirk: Automaatne šokivangistus ei lahenda jooobes autojuhtimise probleemi. Advokatuur 02.02.2017. Arvutivõrgus: <https://advokatuur.ee/est/blogi.n/vandeadvokaat-indrek-sirk-automaatne-okivangistus-ei-lahenda-jooobes-autojuhtimise-probleemi> (14.04.2017).

arvestati ka asjaolu, et paljud rahvusvahelised uuringud on vanglakaristuste preventiivset mõju korduvrikkumistele eitanud.

Siiski oli töö empiirilisest osast tuletatav seos, et kui Tartu maakonnast tõsteti reaalse vabadusekaotuslike karistuste osakaalu 2,4% 12,6% ehk üle viie korra, siis järgmisel perioodil oli KarS § 424 alusel registreeritud kuritegude arv vähenenud 28,7%. Teiselt poolt Saare maakonna lahendite analüüsist nähtus, et vaatamata korduvröövlöödikutel osakaalu kahe ja poole kordsele tõusule ei mõistetud seal kordagi süüalusele täielikult või osaliselt realselt ära kandmisele kuuluvat vabadusekaotuslikku karistust. Samal ajal tõusis seal ka § 424 alusel registreeritud kuritegude arv. Loomulikult võis Tartu maakonnas aset leidnud registreeritud kuritegude vähenemisele kaasa aidata ka alkoholi tarvitamise keeldude ning sotsiaalprogrammi läbimise kohutuste kasv, kuid siit ei nähtu, et realsel vabadusekaotuslikul karistusel puuduks mõju. Pigem annab see alust arvata, et kõikide nende meetmete kombineeritud kasutamine kuritegevuse vähendamisel on osutunud efektiivseks.

Seega olukorras, kus isik on näidanud ükskõikset suhtumist normi ning et tingimuslik vangistus pole avaldanud mõju korduvrikkumise ärahoidmisel, oleks õiguslikult relevantne antud isikule näidata, mida tähendab reaalne vangistus. Tingimusliku karistuse katseaeg võiks sellele karistatule mõjuda oluliselt distsiplineerivamalt, kui ta on vahetult kogunud, mida kujutab endast vangistus ja milliseid tegelikke vabadusepiiranguid see endaga kaasa toob. Sellist lühivangistuse toimet on raske loota aga isiku puhul, kes on juba kogunud vabaduse võtmisega seonduvat¹³⁸. Lühivangistus võiks omada preventiivset mõju seega neile, kes pole varem reaalset vangistust kogunud. Esiteks teeks see karistatule põhjalikult selgeks, millised on tagajärjed, kui ta peaks otsustama toime panna uue vastavasisulise teo. Teise aspektina täidaks antud meede ka positiivset üldpreventiivset rolli andes õiguse adressaatidele selge signaali sellest, et mootorsõiduki joobeseisundis juhtimise näol on tegemist riigi poolt rangelt karistatavate õigusrikkumistega¹³⁹. Seda ei tule mõista mitte ühiskonna hirmu all hoidmisena, vaid riik avaldaks õiglase karistuse mõistmisega mõju, mis kinnitaks inimeste usku normikehtivusse ja usaldust õiguskorra vastu¹⁴⁰. Selline selge ja konkreetne signaal on Eesti ühiskonnas vajalik, kuna joobeseisundis juhtimine on küll järk-järgult muutunud järjest

¹³⁸ RKKK 3-1-1-99-06 p12.

¹³⁹ RKKK 3-1-1-26-03 p 5.

¹⁴⁰ J. Sootak. Sanksiooniõigus. (viide 130), lk 135.

vähem tolereeritavaks, kuid selle taunitavus ei ole ühiskonnaliikmete väärtushinnangutes siiski piisavalt kinnistunud.

Sellegipoolest ei leia töö autor, et korduvrikkujale mõistetav esmakordne reaalne vanglakaristus peaks olema pikk. Vangistuse osalisele täitmisele pööramise mõte seisneb šokiefektis, mis tekitatakse süüdimõistetule tema lühiajalise paigutamise ja millega antakse isikule tõsine hoiatus tema edasise käitumise suhtes¹⁴¹. Sellise sanktsiooni preventiivne toime avaldub siiski vaid lühiajalises vangistuses. Aastates mõõdetavate vangistustähtaegade puhul ei ole šokiefektile enam mõju, sest nii pika aja jooksul isik kohandub vanglaeluga¹⁴². Pigem peaks šokivangistus piirduma mõne kuuga¹⁴³.

Korduvrikkujate all tuleks mõista isikuid, kes on saanud karistada KarS § 424 alusel kvalifitseeritava kuriteo eest ning vastav karistus on ka kehtiv. Nende hulka kuuluvad ka sellised isikud, kes on uue teo toime pannud katseajal või kelle eelmise teo eest mõistetud rahaline karistus on täitmata. Karistusregistri seaduse (KarRS) § 5 lg 1 alusel omavad korduvuse arvestamisel õiguslikku tähendust vaid karistusregistrisse kantud karistusandmed. KarRS § 6 p 1 alusel kantakse karistusregistrisse isiku karistusandmed kriminaalasjas jõustunud süüdimõistva kohtuotsuse alusel. Vastavad andmed kustuvad aga KarRS § 24 lg 1 p 5 ja p 6 alusel kolm aastat pärast kuriteo eest mõistetud rahalise karistuse täitmist või tingimisi karistusest vabastamise korral pärast määratud katseaja lõppemist.

Teine aspekt, mida tuleb arvesse võtta on see, et eelpool kirjeldatud šokiefekt peaks järgnema kuriteole võimalikult kiiresti. Kriminaalmenetluse seadustik näeb ette kaks kohtueelses menetluses kasutatavat vahendit, mille üheks eesmärgiks on tulevaste võimalike kuritegude ära hoidmine ning mis oleksid kasutatavad ka kuriteole vahetult järgneva tagajärje tagamisel. Nendeks on KrMS § 217 lg 1 alusel kahtlustatava kinnipidamine kuni 48 tunniks ning KrMS § 130 lg 1 tulenev kahtlustatavale, süüdistatavale või süüdimõistetule kohaldatav vahistamine, mis seisneb isikult kohtumääruse alusel vabaduse võtmises. KrMS § 217 lg 3 p 3 ja KrMS § 130 lg 2 alusel on mõlema eelpool nimetatud tõkendi üheks kohaldamise aluseks eeldus, et isik võib jätkuvalt toime panna kuritegusid. Võimalus, et kahtlustatav või süüdistatav paneb toime uusi kuritegusid, on käsitatav üksnes siis, kui saab rääkida

¹⁴¹ RKKK 3-1-1-21-05 p 5.

¹⁴² RKKK 3-1-1-41-04 p 9.

¹⁴³ RKKK 3-1-1-21-05 p 5.

konkreetsetest faktidest, mis muudavad kõnealuse võimaluse tavapärasest tõenäolisemaks¹⁴⁴. Selliseks faktiks võiks olla näiteks süüaluse varasem kriminaalne käitumine. Kohus saab taolist isikut iseloomustavat asjaolu aga arvestada vaid niivõrd, kui võrd seadusandja pole seda võimalust piiranud. KarRS § 5 kujutabki endast kitsendust, mis keelab karistusregistrist kustutatud ja arhiivi kantud andmete alusel õigusliku tähendusega otsustuste tegemise¹⁴⁵. Lisaks sellele saab varasemaid süütegusid arvestada isiku kahjuks juhul, kui varasemate süütegude ja isikult tulevikus oodatavate kuritegude vahel esineb mingi õiguslikult relevantne seos¹⁴⁶. Seega antud eelduste põhjal on isikult kohtueelse menetluse käigus vabaduse võtmise õiguslikkuse aluseks näiteks see, kui isikul on karistusregistris kehtiv KarS § 424 alusel kvalifitseeritud teo alusel mõistetud karistus.

Seega ühtivad kohtueelses menetluses kinnipidamise alused eelpool välja pakutud olukordadega, mil tuleks kaaluda isiku karistamist reaalse või osaliselt reaalse vangistusega. Ka Riigikohus on viidanud, et vahistamine on kasutatav muuhulgas kohtuliku arutamise katkematusel põhiolemel, kuid sellisel juhul on eesmärgiks ikka võimalikult kiire lahendini jõudmine ning pikaajaline vahi all viibimine pole aktsepteeritav¹⁴⁷. Joobeseisundis juhtimine on selline kuriteoliik, mille asjaolud on üldjuhul selged ja kohtueelse menetluse läbiviimine ei võta kaua aega. Seega on kohtueelses menetluses korduvrikkujalt vabaduse võtmine õiguslikult võimalik ning praktikas õigustatud, et tagada kuriteole vahetult järgnev negatiivse emotsioon. Sellise praktika õigustatust kinnitas ka käesoleva töö empiirilise osa. Tartu maakond paistis 2016. aasta esimese seitsme kuuga silma selle poolest, et seal vähenes KarS § 424 alusel registreeritud kuritegude arv võrreldes eelmise perioodiga 7,4 korda kiiremini, kui ülejäänud Eestis. Antud vähenemisele eelneval ajaperioodil võeti kaks kolmandikku kõikidest nendest, kes said karistuseks osaliselt või täielikult reaalse vabadusekaotusliku karistuse, eeluurimise ajaks vahi alla.

Kui eelnevalt pakuti välja, et korduvrikkujatele tuleks mõista reaalne mõne kuu pikkune vabadusekaotuslik karistus, siis võib tekitada küsimusi see, kas kuudes mõõdetav karistus ikka vastab isiku süü suurusele. Riigikohus on välja toonud, et kui isiku käitumisele pole senised karistused mõju avaldanud ja normi rikkumisele on vaja reageerida rangemalt, et

¹⁴⁴ RKKK 3-1-1-32-12 p 9.1.

¹⁴⁵ RKKK 3-1-1-36-16 p 8.

¹⁴⁶ RKKK 3-1-1-15-16 p 20.

¹⁴⁷ RKKK 3-1-1-9-12 p 13.

kinnistada keelunormi kehtivust, saab isikule mõista karistuse ka üle sanktsiooni keskmise määra, vaatamata sellele, et tema süü on keskmine¹⁴⁸. Mõne kuu pikkune vangistus jääb aga KarS § 424 alusel kvalifitseeritava teo miinimumpiiri lähedale. Seega oleks loogiline eeldada, et mõne kuu pikkune vangistus oleks ainult üks osa kogu karistusest ning KarS § 73 lg 1 või § 74 lg 1 alusel jäetakse ülejäänud karistus tingimisi täitmisele pööramata, kui süüalune ei pane määratud katseaja jooksul toime uut tahtlikku tegu.

Siinkohal on vajalik uuesti välja tuua, et töö empiirilises osas täheldati KarS § 75 lg 2 p 2 ja p 8 alusel täiendavate kontrollnõuetena alkoholi tarvitamise keeldude kohaldamisel ning sotsiaalprogrammide läbimise kohustuste arvu tõstmisel seost § 424 alusel registreeritud kuritegude vähenemisega. Seega, et suurendada karistuse eripreventiivset mõju korduvrikkujale, oleks mõistlik kombineerida karistust selliselt, et pärast osalise reaalse vangistuse ära kandmist pannakse süüalusele § 74 lg 1 ja § 75 lg 2 p 2 ja p 8 alusel kontrollnõuete täitmise ajaks peale lisakohustusena keeld mitte tarvitada alkoholi ning kohustus läbida sotsiaalprogramm.

Sellisel viisil oleks esmalt tagatud see, et isik tajub realselt, mida kujutab endast vanglakaristus. Teisalt aitavad läbitavad sotsiaalprogrammid panna karistatuid mõtlema selle üle, miks nad lähevad joobeseisundis mootorsõidukit juhtima ning millised võivad olla vastava teo negatiivsed tagajärjed nii neile endile kui ka teistele. Kolmandaks annab alkoholi tarvitamise keeld süüalusele täiendava motivaatori mitte tarvitada alkoholi ja sellest tulenevalt aitab kõrvaldada ka võimalust panna toime KarS § 424 koosseisule vastav tegu.

Kindlasti esineb veel palju meetmeid, mis võiksid vähendada joobeseisundis juhtimist. Käesoleva töö eesmärgiks oli aga läbi empiirilise uuringu välja selgitada need asjaolud, mis on näidanud Tartu maakonna näitel võimalikku mõju korduvrikkumiste vähendamisel. Uuringu tulemuste alusel oli seega võimalik välja tuua järgnevad soovitusel:

- 1) Isikut, kellel on kehtiv KarS § 424 alusel mõistetud karistus, kuid puudub varasem reaalse vangistuse kogemus, tuleks uue teo toimepanemisel karistada mõne kuu pikkuse šokivangistusega. Reaalse vangistuse kogemust omavat isikut aga täieliku vabadusekaotusliku vangistusega.

¹⁴⁸ RKKK 3-1-1-6-17 p 14.

- 2) Eelpool nimetatud korduvrikkujatele mõistetava reaalse vabadusekaotuslikust karistusest tulenev negatiivne emotsioon tuleks viia võimalikult lähedale kuriteo toimepanemisele. Seda on võimalik teha kahtlustatava vahistamisega kohtueelses menetluses.
- 3) Pärast šokivangistuse lõppemist tuleks süüalusele lisakohustusena määrata alkoholi tarvitamise keeld ning sotsiaalprogrammi läbimise kohustus.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eemärgiks oli leida vastust küsimusele, mis põhjustel on KarS § 424 alusel registreeritud kuritegude arv Tartu maakonnas vähenenud ülejäänud Eestiga võrreldes jõudsamalt ning saadud vastuse alusel formuleerida ettepanekud joobes juhtimise vähendamiseks.

Töö hüpoteesiks on, et korduvalt KarS § 424 järgi karistatud isikutele osaliselt või täielikult reaalse vangistuse mõistmine vähendab korduvrikkumiste arvu. Vastav hüpotees oli tuletatud 2015. aasta oktoobris justiitsministri poolt esitatud ettepanekust, mille kohaselt aitaks korduvalt kriminaalses joobes juhtimise eest kohustuslik šokivangistus vähendada korduvaid joobes juhtimise episoodide.

Joobeseisundis juhtimise õiguslik regulatsioon on olnud pidevas arengus. Kui taasiseseisvunud Eesti algaastatel võis mootorsõidukit juhtida ükskõik kui suures joobes, kartmata kriminaalkorras karistada saada, siis tänaseks päevaks on ühiskonnas juurdunud teadmine, et teatud joobeastmest alates on mootorsõiduki juhtimine kriminaalkorras karistatav tegu. Riigipoolne karmim reageering on eelkõige väljendatud suuremates karistustes, mis on trahvist arenenud maksimaalselt kolmeaastaseks vanglakaristuseks. Kuni 1999. aastani oli joobes juhtimise näol tegemist haldusõigusrikkumisega, mis nägi vastava teo eest ette trahvi või mootorsõiduki juhtimisõiguse äravõtmise. 1999. aasta muudatuse tulemusel võeti kriminaalvastutusele need isikud, kes juhtisid mootorsõidukit joobeseisundis, omades seejuures kehtivat haldusõigusrikkumist joobeseisundis juhtimise ees. 2002. aastal vastu võetud karistusseadustikus jäi endiselt kuriteoks vaid korduvrikkumine, kuid tõusis maksimaalne vangistusmäär kahelt aastalt kolmele. 01.07.2009 viidi karistuslik vastutus vastavusse käitumise ohtlikkusega, mis seisnes selles, et kriminaalvastutusele võtmise aluseks loeti juhi joobeseisund, millest alates väheneb tunduvalt tema võime mootorsõidukit ohutult juhtida ja seega tõuseb oht põhjustada raskete tagajärgedega liiklusõnnetus.

Seadusemuudatuste ajendiks on olnud purjus juhtide süül liikluses hukkunud isikute suur hulk. Politsei- ja Piirivalveamet on olulisel määral suurendanud juhtidele tehtavaid joobekontrollide arvu, kuid sellegipoolest on reaalne tabatud juhtide arv vähenenud. Samamoodi on vähenenud ka joobeseisundis juhtide osalus toimunud liiklusõnnetustes ja neis hukkunud inimeste arv. 2007. aastal juhtus alkoholi või narkootikume tarvitanud

mootorsõidukijuhtide osalusel 552 liiklusõnnetust, milles hukkus 81 inimest, siis 2015. aastal juhtus joobes juhi osalusel 161 liiklusõnnetust, kus hukkus 16 inimest.¹⁴⁹ Seega näitavad statistilised andmed, et joobeseisundis juhtide osakaal on koos seaduse karmistumisega järjest langenud, mis viitab asjaolule, et vastav kuriteoliik on ühiskonnas järjest vähem aktsepteeritav. Vaatamata sellele ei saa siiski olukorraga rahul olla, sest hinnanguliselt vaid 3-4% joobeseisundis juhtidest tabatakse ning igal aastal toimub Eestis joobes juhtide süül mõni üliraske liiklusõnnetus. Need aspektid ajendavad seadusandjat järjekordsetele seadusemuudatustele.

Siinkohal ei saa aga unustada, et KarS § 424 koosseis ei eelda konkreetse kahju tekitamist. Kriminaalkorras vastutusele võtmiseks piisab, kui isik mõjutab mootorsõiduki, maastikusõiduki või trammi liikumise kiirust ja/või suunda, olles seejuures joobeseisundis ehk olekus, kus isiku väljahingatavas õhus on alkoholi rohkem kui 0,75 milligrammi ühe liitri kohta või üle 0,25 milligrammi ühe liitri kohta ning väliselt on tajutavad tema tugevalt häiritud või muutunud kehalised või psüühilised funktsioonid ja reaktsioonid, mille tõttu ta ei ole ilmselgelt võimeline sõidukit liikluses nõutava kindlusega juhtima. Seadusandja on pidanud taolist tegevust niivõrd ohtlikuks teoks, et ei ole pidanud võimalikuks ära oodata, kuni realselt mõnd õigushüve ohustataks või kahjustataks. Tegemist on seega tüüpilise abstraktse ohudeliktiga, mis tähendab seda, et koosseisu seotus ohuga on vaid hüpoteetiline. Seega on vajalik seadusandjal silmas pidada, et järk-järguline sanktsioonide karmistumine joobes juhtidele ei viiks karistusõiguslikku sanktsioonsüsteemi tasakaalust välja. Abstraktse ohudelikti eest ette nähtud karistus ei saa olla karmim, kui reaalse õigushüve kahjustamise ehk tagajärjedelikti või reaalse ohudelikti eest ettenähtav karistus.

Ootamata ära seaduse muutust, karmistasid Lõuna ringkonnaprokuratuuri prokurörid 2015. aasta augustis oma suhtumist korduvalt joobeseisundis mootorsõidukit juhtinud isikutesse. 2016. aasta esimese seitsme kuu statistika näitas, et Tartu maakonnas vähenes KarS § 424 alusel kvalifitseeritud kuritegude arv 28,7% võrreldes 2015. aasta esimese seitsme kuuga. Ülejäänud Eestis oli vastav vähenemine aga 3,9%. Kui võtta arvesse puhumiskontrollide arv, siis see jäi Tartu maakonnas ajaperioodide võrdluses samasse suurusjärku.

¹⁴⁹ A. Ahven. Kui palju on liikluses joobes juhte? (viide 1), lk 5.

Välja toodud vähenemise põhjuste väljaselgitamiseks viidi töö kolmandas osas läbi empiiriline uuring, milles võrreldi Tartu maakohtu Tartu kohtumaja, Tartu maakohtu Võru kohtumaja ning Pärnu maakohtu Kuressaare kohtumaja KarS § 424 alusel ajavahemikul 01.12.2014-04.08.2015 tehtud kohtuotsuseid samade kohtumajade ajavahemikel 05.08.2015-31.03.2016 tehtud ostustega. Perioodide valik oli kujundatud selliselt, et esimene periood hõlmaks 8 kuu lahendeid enne Lõuna ringkonnaprokuratuuri prokuröride suhtumise karmistumist ja teine periood 8 kuu lahendeid pärast seda. Valimisse kuulus kokku 679 kohtulahendit, millest oli tehtud otsus 674 isiku kohta 691 joobeseisundis mootorsõiduki juhtimise episoodi osas.

Selgus, et Tartu maakonnas tõi prokuröride karmim suhtumine kaasa selle, et osaliselt või täielikult reaalseid vabadusekaotuslikke karistusi hakati mõistma viis korda sagedamini kui varem ning kahel kolmandikul neist juhtudest võeti süüdistatav eeluurimise ajaks vahi alla. Võru maakonnas, kus vähenes samuti KarS § 424 alusel registreeritud kuritegude arv, taolist kohtupraktika muutust ei täheldatud. Küll aga vähenes seal sõidukijuhtidega läbiviidavate puhumiskontrollide arv 18,7% võrra. Seega võib eeldada, et sealse languse taga võis olla hoopis põhjus, et politsei pole lihtsalt tabanud joobeseisundis juhte. Pärnu maakohtu Kuressaare kohtumaja lahendite analüüs näitas, et Saaremaal, kus KarS § 424 alusel registreeritud kuritegude arv võrreldud perioodide lõikes kasvas, ei karistatud reaalse vabadusekaotusliku karistusega mitte ühtegi joobeseisundis mootorsõidukijuhti.

Teoorias on leitud, et üheks aspektiks, mis mõjutab teo toimepanemise otsust, on see, kui kiiresti järgneb teole karistus¹⁵⁰. Kuna vahistamine võtab isikult vabaduse juba kohtueelse menetluse ajal, siis on järelkult seeläbi teole järgnenud negatiivne mõju ka vahetum, kui kohtuotsusega saabuv kitsendus. Tartu maakohtu Tartu kohtumaja lahenditest selgus, et kaks kolmandikku neist, keda karistati osaliselt või täielikult reaalse vabadusekaotusliku karistusega, võeti juba kohtueelse menetluse käigus vahi alla. Seega enamus vabadusekaotusliku karistuse saanud isikutest said kohe pärast kuriteo toimepanemist tunda teost tulenevaid karme negatiivseid emotsioone.

Lisaks sellele oli teine märkimisväärne muutus Tartu maakohtu Tartu kohtumaja lahendite praktikas see, et kuigi KarS § 74 lg 1 alusel vangistuste kohaldamata jätmise osakaal jäi

¹⁵⁰ J. Yu, W. R. Wilford. Drunk driving recidivism: Predicting factors from arrest context and case disposition. *Journal of Studies on Alcohol* 1995 vol 56 (1), lk 60–66.

samaks, pandi § 75 lg 2 alusel süüdlastele käitumiskontrolli ajaks sagedamini täiendavaid kontrollnõudeid. § 75 lg 2 p 2 alusel kohaldatavate alkoholi tarvitamise keeldude sagedus suurenes kuus korda ning punkti kaheksa alusel kohaldatavate sotsiaalprogrammide läbimise kohustus viis korda. Võru maakonna praktikas taolist muutust ei nähtunud. Järelikult ei saa välistada ka asjaolu, et sotsiaalprogrammide läbimine ja alkoholikeeldude kohaldamine vähendaks korduvrikkumisi. Sotsiaalprogrammide läbimise tulemusel võib rikkuja saada paremini aru oma teo tõsidusest ning alkoholi tarvitamise keelu järgimine võtab ära võimaluse juhtida mootorsõidukit joobeseisundis.

Seega leidis töö hüpotees empiirilises osas vaid osaliselt kinnitust. Nimelt osaliselt või täielikult reaalsed vabadusekaotuslikud karistused võivad olla üheks, kuid mitte ainsaks korduvrikkumisi vähendavaks teguriks. Pigem tuleb näha Tartu maakonnas KarS § 424 alusel registreeritud kuritegude jõudsamas vähenemises kombineeritud karistusi, kus ükskõiksust välja näidanud korduvrikkujatele mõistetakse reaalsed vabadusekaotuslikud karistused, mida kohaldatakse võimalikult kiiresti pärast teo toimepanemist. Tingimisi vabastatud korduvrikkujatele kohaldatakse täiendavate kontrollnõuetena alkoholi tarvitamise keeld ning sotsiaalprogrammi läbimise kohustus.

Paralleelselt eelpool kirjeldatud Tartu maakonna kohtupraktika muutumisega arutati Riigikogus Justiitsministeeriumi poolt väljapakutud muutusi, mille kohaselt esiteks võetaks ära võimalus korduvalt KarS § 424 alusel kvalifitseeritava teo toime pannud isikule jätta mõistetud vangistus täielikult KarS § 73 lg 1 või § 74 lg 1 alusel kohaldamata. Teiseks sooviti tõsta korduvalt joobeseisundis juhtimise eest mõistatava vangistuse ülemmäära nelja aasta peale. Lisaks sellele taheti täiendavate käitumiskontrolli nõuete loetellu lisada punkt, mis sisaldaks endas süüdlase kohustust alluda elektroonilisele valvele koos alkoholi tarvitamise keelu täitmist kontrolliva elektroonilise seadme kandmisega.

Kohustusliku šokivangistuse kohaldamine võib käesoleva töö tulemuste põhjal küll vähendada korduvrikkujate arvu, kuid sellegipoolest poleks vajalik seadust muuta olukorras, kus kehtiva seaduse valguses on vastava meetme kasutamine võimalik. Samuti ei pruugi seadusemuudatus kaasa tuua kohtupraktika muutumist, sest kohus võib mõista korduvale roolijoodikule kohe ära kantava karistuse osaks kahe päeva pikkuse vangistuse, mis loetakse kantuks KarS § 68 lg 1 alusel ajaga, mil süüalune oli eeluurimise käigus kahtlustatavana kinnipeetud.

Seadusandja tahe tõsta korduvrikkujatele mõistetud karistuste määra võrreldes esmarikkujatega pole antud juhul põhjendatud kuna esiteks viiks see paigast teobaõiguse ning sanktsioonimäärade vahel oleva korrelatsiooni ja teiseks ei pruugi see täita oma eesmärki süütegude vähendamisel, sest empiirilise uurimise tulemused ei näidanud seost mõistetud karistuste pikkuse ning kuritegude vähenemise vahel.

Küll aga võib süüdlase kohustus alluda elektroonilisele valvele koos alkoholi tarvitamise keelu täitmist kontrolliva elektroonilise seadme kandmisega vähendada korduvrikkumiste arvu. Nimelt alkoholi tarvitamise keelu järgimine võtab ära võimaluse juhtida mootorsõidukit joobeseisundis. Vastava keelu järgimine on aga vahetus seoses sellega, kuivõrd suur oht on keelu rikkumisega vahele jääda. Elektroonilise seadme kandmisel on oht keelu rikkumisega vahele jääda maksimaalne, mis aitab seega tagada vastava keelu järgimist.

Läbiviidud uuringu tulemuste põhjal tehtud ettepanekud korduva joobeseisundis sõidukijuhtimise vähendamiseks nägid ette erinevate meetmete kombineeritud kasutamist. Isikut, kellel on kehtiv KarS § 424 alusel määratud karistus, kuid puudub varasem reaalse vangistuse kogemus, tuleks uue teo toimepanemisel karistada mõne kuu pikkuse šokivangistusega, reaalse vangistuse kogemust omavat isikut aga täieliku vabadusekaotusliku karistusega. Lisaks sellele tuleks korduvrikkujatele mõistetava reaalse vabadusekaotuslikust karistusest tulenev negatiivne emotsioon viia võimalikult lähedale kuriteo toimepanemisele. Seda on võimalik teha kahtlustatava vahistamisega kohtueelses menetluses. Pärast šokivangistuse lõppemist tuleks süüalusele lisakohustusena määrata alkoholi tarvitamise keeld ning sotsiaalprogrammi läbimise kohustus, mis annaks talle täiendava motivatsiooni hoiduda järgneva kuriteo toimepanemisest.

The influence of more severe punishments imposed on repeat criminal offenders on crime, on the example of provision of § 424 of Penal Code, in the territorial jurisdiction of Tartu courthouse of Tartu county court

SUMMARY

The purpose of this Master's thesis was to identify what might have influenced the number of registered crimes of provision of § 424 of Penal Code in Tartu county. The problem arose from the fact that every year almost one fifth of all persons dying in traffic die in traffic accidents involving drunk drivers. Although the situation has changed for the better in years, still every year some tragic traffic accident, the main perpetrator of which is a driver of power-driven vehicle in a state of intoxication, shocks society. As a result of such incidents a discussion in society has come up whether punishments imposed on drunk drivers have been too mild. After a tragic traffic accident that took place in Tartu county in August 2015, as a result of which four young persons lost their lives due to a drunk driver, prosecutors in Tartu district prosecutor's office decided to toughen their attitude towards persons that have repeatedly driven a power-driven vehicle in a state of intoxication. Such situation allowed to hypothesize that imposing actual or partly actual imprisonment punishments on persons that have repeatedly committed an act legally assessed under provision of § 424 of Penal Code might reduce the number of such criminal offences.

Since the toughening of attitude of Tartu's district prosecutors towards drunk drivers took place at the same time the Ministry of Justice started to prepare amendments to Penal Code concerning, among others, the increasing of punishment rates imposable on repeat drunk drivers, as well as mandatory shock imprisonment, an opinion was also formed on whether such amendments are necessary or not.

The thesis consists of four parts. The aim of the first part was to describe legal development of driving a power-driven vehicle in a state of intoxication in Estonia, as well as describe how respective necessary elements of this offence have turned out by now. The aim of the second part was to determine the *status quo* of drunk driving as a type of criminal offence in Estonia and note the changes that have taken place in Tartu county compared to the rest of Estonia.

An empirical study was conducted in the third part of the thesis, the purpose of which was to find out which changes took place in the punitive practice of applying the provision of § 424 of Penal Code between the 5th of August 2015 and 31st of March 2016 in Tartu courthouse of Tartu county court, Võru courthouse of Tartu county court and Kuressaare courthouse of Pärnu county court compared to the period between the 1st of December 2014 and 4th of August 2015. In the fourth part of the thesis an answer was given to the question as to whether the amendments of Penal Code prepared by the Ministry of Justice concerning more severe attitude towards drivers of power-driven vehicles in a state of intoxication are necessary. Also, in the fourth part suggestions were made, on the basis of the conducted study, about actions that could reduce the number of persons repeatedly driving a power-driven vehicle in a state of intoxication.

Driving in a state of intoxication first became a criminal offence in 1999. Before that it was considered an administrative offence that prescribed a fine or a deprivation of driving privileges of power-driven vehicle for drunk driving. The amendment of law was motivated by the great number of persons died in traffic due to drunk drivers. As a result of amendments of 1999 persons to whom an administrative offence for drunk driving is in force and who had again driven a power-driven vehicle in a state of intoxication, i.e. repeat offenders, were brought to criminal justice. In Penal Code passed in 2002 still only repeated offence remained a criminal offence. Nevertheless, the maximum rate of imprisonment rose from two to three years. The respective step-by-step toughening of attitude towards drunk drivers still had not significantly reduced the number of persons died in traffic accidents involving drunk drivers. Therefore, the law was further toughened and since the 1st of July 2009 criminal liability for driving a power-driven vehicle has been brought into conformity with the harmfulness of behaviour. While until then a person was held criminally liable regardless of how much alcohol there was in his/her organism and how much a person's ability to drive a motor-driven vehicle safely had been diminished, the amendment made criminal liability dependent on how great the harmfulness of causing a traffic accident with severe consequences is. So, while in the first years of re-independent Estonia it was allowed, without having to fear getting criminally punished, to drive a motor-driven vehicle while being however drunk, by now it has become a common knowledge in society that it is an act punishable as a criminal offence to drive a motor-driven vehicle in a condition starting from a certain degree of intoxication. The tougher reaction by the state is first of all manifested in greater punishments which have evolved from a fine to a maximum of three-year imprisonment.

The necessary elements of offence provided in provision of § 424 of Penal Code at the time of writing this thesis first consist of driving a motor-driven vehicle, off-road vehicle or a tram, i.e. any activity of a person that affects the speed and/or the direction of afore-mentioned movement. Secondly, the respective driving must occur in a state of intoxication, i.e. a state in which the alcohol content in the breath exhaled by the driver is 0.75 milligrams or more in one litre or 0.25 milligrams or more in one litre and and there are externally perceptible disturbed or changed bodily or mental functions and reactions due to which the driver is evidently not able to drive a vehicle with due firmness required in traffic. The necessary elements of offence do not presume the causing of specific damage. The legislator has deemed driving in a state of intoxication to be such a harmful act that it has not considered possible to wait until some legal right actually is harmed or damaged. It is therefore considered to be a typical abstract harm delict, meaning that the relation of necessary elements of offence to the harm is only hypothetical.

Police and Border Guard Board has significantly increased the number of inspections on the state of alcohol intoxication aimed at drivers. Nevertheless, the actual number of apprehended drivers has decreased. Similarly, the number of traffic accidents involving drunk drivers and persons died in these accidents has decreased. In 2007 552 traffic accidents involving drivers of motor-driven vehicles who had consumed alcohol or drugs took place in which 81 persons died. In 2015 161 traffic accidents occurred involving drunk drivers in which 16 persons died.¹⁵¹ Therefore, statistical data shows that the proportion of drunk drivers has increasingly come down, which refers to the fact the corresponding type of criminal offence in society is ever less acceptable. Regardless of that there is still no cause for optimism since estimably only 3-4% of drunk drivers are apprehended.

While in August of 2015 Tartu's district prosecutors toughened their attitude towards repeat drunk drivers the statistics of first seven months of 2016 showed that the number of criminal offences legally assessed under provision of § 424 of Penal Code reduced by 28,7% compared to the first seven months of 2015. In the rest of Estonia the respective decrease was 3,9%. When considering the number of inspections on the state of alcohol intoxication it remained, in comparison of time periods in Tartu county, in the same magnitude.

151 A. Ahven. How many drunk drivers there are in traffic? (reference 1), p 5

In order to find out reasons of this decrease an empirical study was conducted in the third part of the thesis, in which court judgments made between the 1st of December 2014 and 4th of August 2015 under provision of § 424 of Penal Code by Tartu courthouse of Tartu county court, Võru courthouse of Tartu county court and Kuressaare courthouse of Pärnu county court were compared with the court judgments made by the same courts between the 5th of August 2015 and 31st of March 2016. The selection of periods was determined so that the first period would cover judgments made 8 months prior to the toughening of attitude of prosecutors in Tartu district prosecutor's office and the second period would cover judgments made during 8 months after that. In all 679 court judgments were included in the sample in which a judgment had been made concerning 674 persons and 691 episodes of drunk driving of a motor-driven vehicle.

It turned out that in Tartu county the tougher attitude of prosecutors caused the imposition of actual or partly actual imprisonment punishments five times more frequently than earlier. Also, in two thirds of these cases the accused person was taken into custody for preliminary investigation. In Võru county, where the number of registered offences under provision of § 424 of Penal Code also decreased, such change in judicial practice was not noted. Nevertheless, the number of inspections on the state of alcohol intoxication aimed at drivers decreased by 15,9% in comparison with the general population. Therefore, it might be assumed that the cause of this decrease could be the fact that the police just has not apprehended drunk drivers. The analysis of judgments made by the Kuressaare courthouse of Pärnu county court showed that in Saaremaa, where the number of registered offences under provision of § 424 of Penal Code increased by comparison, no drunk drivers of motor-driven vehicles were punished with actual imprisonment punishment. So, the empirical study confirmed the hypothesis according to which actual imprisonment punishments could be one of the factors in reducing repeated offences.

Another significant change in judgments made by the Tartu courthouse of Tartu county court was that although the proportion of non-application of imprisonment sentences remained the same additional supervisory requirements for the time of supervision of conduct were more frequently imposed on perpetrators under clause 75 (2) of Penal Code. Namely, the frequency of prohibitions not to consume alcohol applied under the provision of 75 (2) 2) of Penal Code increased six times and the obligation to participate in social programmes under 8) of Penal Code increased five times. In the practice of Võru county such change did not appear. Also in

Saare county the prohibitions not to consume alcohol were applied significantly more compared to a previous period. Nevertheless, at the same time in Saare county the number of repeat offenders also increased by two and a half times. Therefore, it is can not be ruled out that the the obligation to participate in social programmes and the application of prohibitions not to consume alcohol would reduce repeated offences. As a result of social programmes the perpetrator might better understand the gravity of his/her act and the adhering to requirements of the prohibition not to consume alcohol deprives an opportunity to drive a motor-driven vehicle in a state of intoxication.

In parallel with the change of judicial practice in Tartu county described above amendments prepared by the Ministry of Justice were discussed in Riigikogu, according to which, firstly, it would not be allowed in future to fully suspend, under provisions of 73 (2) and 74 (1) of Penal Code, the sentence imposed on a person who has repeatedly committed an act legally assessed under provision of § 424 of Penal Code. Secondly, the intention was to rise the upper limit of imprisonment imposable for repeated drunk driving to four years. In addition to that it was intended to add a clause containing an obligation of an offender to subject himself/herself to electronic surveillance with an obligation to wear an electronic device which is attached to the body of the offender and permits determination of consumption of alcohol to the requirements of supervision of conduct.

Although the imposition of mandatory shock imprisonment might, on the basis of results of this work, reduce the number of repeat offenders, it would nevertheless not be necessary to amend the law while the application of a respective action is possible under current law. The amendment of law also may not entail change in judicial practice since a court may decide to impose two-day imprisonment, as part of the punishment to be served instantly, on a repeat drunk driver, which is deemed to have been served under provision of 68 (1) of Penal Code in time spent detained as a suspect in preliminary investigation.

The intention of the legislator to rise the rate of punishment imposable on repeat offenders compared to first time offenders is not substantiated in this case since it would firstly ruin the correlation between the injustice of an act and the rates of sanctions and secondly it might not achieve the objective to reduce crime, because the results of the empirical study did not show a correlation between the length of imposed punishments and the decrease in crime.

However, the obligation of an offender to subject himself/herself to electronic surveillance with an obligation to wear an electronic device which is attached to the body of the offender and permits determination of consumption of alcohol might reduce the number of repeated offences. Namely, the adherence to the prohibition to consume alcohol prevents the possibility of drunk driving. The adherence to such prohibition is nevertheless in close relation with the risk of getting caught in violating the prohibition. The risk of getting caught in violating the prohibition is highest in case of wearing an electronic device, which is why an electronic device helps guarantee the adherence to a respective prohibition.

The proposals made on the basis of the results of the conducted study to decrease drunk driving suggest a combined use of various actions. A person to whom a punishment imposed under provision of § 424 of Penal Code is in force but who has not previously experienced actual imprisonment should, in case of committing a new crime, be punished with shock imprisonment lasting up to few months in contrast with a person with experience of actual imprisonment who should be punished, in case of committing a new crime, with full imprisonment. In addition to that the negative emotion arising from actual imprisonment sentences imposed on repeat offenders should be brought as close as possible to committing a crime. It can be achieved by arresting a suspect in pre-trial procedure. After the expiry of shock punishment the prohibition to use alcohol and the obligation to participate in social programmes, which would provide additional motivation for the person to avoid committing new crimes, should be imposed on the accused as a supplementary obligation.

Ken Kiudorf

KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU

KASUTATUD KIRJANDUS

1. A. Ahven. Kui palju on liikluses joobes juhte? Kriminaalpoliitika teemaleht nr 1/2016. Tallinn: Justiitsministeerium 2016. Arvutivõrgus:
http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/teemal_eht_kui_palju_on_liikluses_joobes_juhte.pdf (01.03.2017).
2. A. Ahven. Joobes sõidukijuhtimise analüüs: nähtuse ulatus, karistuspraktika ja retsidiivsus. Kriminaalpoliitika analüüs. Justiitsministeerium: Tallinn 2015.
Arvutivõrgus: <http://www.kriminaalpoliitika.ee/en/joobes-soidukijuhtimise-analuus-nahtuse-ulatus-karistuspraktika-ja-retsidiivsus> (01.03.2017).
3. A. Ahven, E. Hillep. Joobes sõidukijuhtimisega seonduvad riskid ja võimalikud meetmed joobes sõidukijuhtimise vähendamiseks. Justiitsministeeriumi uuringu aruanne. Justiitsministeerium: Tallinn 2006. Arvutivõrgus:
http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/joobes_soidukijuhtimisega_seonduvad_riskid_ja_voimalikud_meetmed_joobes_soidukijuhtimise_vahendamiseks._justiitsministeerium._2006.pdf (01.03.2017).
4. J. Bentham. The Rationale of Punishment. London: 1830 I raamat III peatükk.
Arvutivõrgus: <http://www.laits.utexas.edu/poltheory/bentham/rp/rp.b01.c03.html> (14.04.2017).
5. J. Cestac, S. Kraïem, J-P. Assailly. Cultural values and random breath tests as moderators of the social influence on drunk driving in 15 countries. Journal of Safety Research 2016 Vol 56.
6. C. Dudley. Alcohol, sexual arousal, and sexually aggressive decision-making preventive strategies and forensic psychology implications. Journal of Forensic Psychology Practice 2005 Vol 5 (3).
7. A. Einmann. Roolijoodikute kibe elu: Eestis on ELis suurim võimalus purjuspäi vahele jääda. Postimees 01.04.2017. Arvutivõrgus:
<http://www.postimees.ee/4065213/roolijoodikute-kibe-elu-eestis-on-elis-suurim-voimalus-purjuspai-vahele-jaada> (01.04.2017).
8. J. Ferris, L. Mazerollea, M. King, L. Bates, S. Bennett, M. Devaney. Random breath testing in Queensland and Western Australia: Examination of how the random breath

- testing rate influences alcohol related traffic crash rates. *Accident Analysis and Prevention* 2013 Vol 60.
9. J. Freeman, P. Liassis, C. Schonfeld, M. Sheehan, V. Siskind, B. Watson. The self-reported impact of legal and non-legal sanctions on a group of recidivist drunk drivers. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behavior* 2006 Vol 9 (1).
 10. J. Freeman, B. Watson. An application of Stafford and Warr's reconceptualisation of deterrence to a group of recidivist drink drivers. *Accident Analysis and Prevention* 2006 Vol 38.
 11. J. Ginter, M. Kruusamäe, J. Sootak. *Eesti karistuspoliitika: Vabadusekaotuslikud karistused*. Tallinn: Juura 2004.
 12. Haapsalus nelja inimese surma põhjustanud autojuht oli 2,2-promillises alkoholijoobes. Delfi.ee 13.11.2014. Arvutivõrgus: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/krimi/haapsalus-nelja-inimese-surma-pohjustanud-autojuht-oli-2-2-promillises-alkoholijoobes?id=67086354> (05.04.2017).
 13. J. B. Jacobs. *Drunk Driving : An American Dilemma*. The University of Chicago Press: Chicago, London 1989.
 14. A. W. Jones, A. Holmgren. Age and gender differences in blood-alcohol concentration in apprehended drivers in relation to the amounts of alcohol consumed. *Forensic Science International* 2009 Vol 188 (1-3).
 15. K. Kangro. Haapsalu lähisel hukkus üliiraskes avariis neli noort meest. Postimees 09.11.2013. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/2591440/haapsalu-lahistel-hukkus-uliraskes-avariis-neli-noort-meest>
 16. T. Kaukvere. Roolijoodikud võivad saada alkovõru. Postimees 11.01.2017. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/3975511/roolijoodikud-voivad-saada-alkovoru> (03.04.2017).
 17. T. Kaukvere. Õiguskomisjon tõmbab šokivangistamisele pidurit. Postimees 20.01.2017. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/3986873/oiguskomisjon-tombab-sokivangistamisele-pidurit> (02.04.2017).
 18. E. Kergandberg. Menetlustoimingute süsteem kui kohtumenetluse sisu. – *Juridica* VII/1996.
 19. M. Kuul. 14-aastase ratturi surnuks sõitnud mees peab viieks kuuks vangi minema. ERR 06.02.2017. Arvutivõrgus: <http://www.err.ee/581997/14-aastase-ratturi-surnuks-soitnud-mees-peab-viieks-kuuks-vangi-minema> (05.04.2017).

20. S. D. Levitt. The Effect of Prison Population Size on Crime Rates: Evidence from Prison Overcrowding Litigation. *The Quarterly Journal of Economics* 1996 Vol. 111 (2).
21. Ü. Madise jt. (koost.). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne, 3. täiendatud väljaanne. Tallinn: Juura 2012.
22. K. L. Mills, W. Hodge, K. Johansson, K. M. Conigrave. An outcome evaluation of the new south wales sober driver program: a remedial program for recidivist drink drivers. *Drug and Alcohol Review* 2008 Vol 27.
23. R. Nagel. Peaprokuröri arvates piirab roolijoodikute vanglasse saatmise kohustus kohtu sõltumatust. *Delfi.ee* 15.05.2016. Arvutivõrgus: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/peaprokurori-arvates-piirab-roolijoodikute-vanglasse-saatmise-kohustus-kohtu-soltumatust?id=74481313> (02.04.2017).
24. D. S. Nagin, G. Pogarsky. Integrating celerity, impulsivity and extralegal sanction threats into a model of general deterrence: Theory and evidence. *Criminology* 2001 Vol 39 (4).
25. N. Niitra. Tartu prokurör kupatab korduvroolijoodikud trellide taha. *Postimees* 25.08.2015. Arvutivõrgus: <http://pluss.postimees.ee/3813467/tartu-prokuroer-kupatab-korduvroolijoodikud-trellide-taha> (13.03.2017).
26. R. Paternoster. How Much Do We Really Know about Criminal Deterrence. *Journal of Criminal Law & Criminology* 2010 Vol 100 (3).
27. T. Pettersson. Recidivism Among Young Males Sentenced to Prison and Youth Custody. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 2010 Vol 11.
28. A. R. Piquero, R. Paternoster. An Application of Stafford and Warr's Reconceptualization of Deterrence to Drinking and Driving. *Journal of Research in Crime and Delinquency* 1998 Vol 35 (1).
29. A. R. Piquero, G. Pogarsky. Beyond Stafford and Warr's Reconceptualization of Deterrence: Personal and Vicarious Experiences, Impulsivity, and Offending Behavior. *Journal of Research in Crime and Delinquency* 2002 Vol 39 (2).
30. P. Pukk. Eesti statistika kvartalikirj 2/13. Liiklusõnnetustest taasiseseisvunud Eestis. Tallinn: 2013. Arvutivõrgus: www.digar.ee/arhiiv/et/download/250539 (01.03.2017).

31. U. Saever. Õiguskomisjon toetas kohustusliku šokivangistuse eelnõu muutmist. Riigikogu õiguskomisjoni pressiteade 20.03.2017. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/pressiteated/oiguskomisjon-et-et/oiguskomisjon-toetas-kohustusliku-sokivangistuse-eelnou-muutmist/> (02.04.2017).
32. J. Salla, M.-L. Kadaksoo. Karistuspraktika joobes juhtimise kuritegudes. Kriminaalpoliitika analüüs nr 6/2016. Tallinn: Justiitsministeerium 2016.
33. V. Salupuu. 1997. aastal rohkem õnnetusi, hukkunuid ja vigastatuid. Õhtulehes 04.03.1998. Arvutivõrgus: <http://www.ohtuleht.ee/17790/1997-aastal-rohkem-onnetusi-hukkunuid-ja-vigastatuid> (01.03.2017).
34. E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa. Abimaterjal kohtunike ja prokuröride järelkoolituse karistusõiguse õppegrupile. Tallinn: Justiitsministeerium 2000.
35. H. Sepp. Ohtlikkuse arvestamine karistuse mõistmisel kohtupraktikas. *Juridica* VIII/2008.
36. R. Sirén, J. Savolainen. No Evidence of Specific Deterrence under Penal Moderation: Imprisonment and Recidivism in Finland. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 2013 Vol. 14 (2).
37. I. Sirk. Vandeadvokaat Indrek Sirk: Automaatne šokivangistus ei lahenda joobes autojuhtimise probleemi. *Advokatuur* 02.02.2017. Arvutivõrgus: <https://advokatuur.ee/est/blogi.n/vandeadvokaat-indrek-sirk-automaatne-okivangistus-ei-lahenda-joobes-autojuhtimise-probleemi> (14.04.2017).
38. F. A. Sloan, L. M. Eldred, T. Guo, Y. Xu. Are people overoptimistic about the effects of heavy drinking? *J Risk Uncertainty* 2013 Vol 47.
39. J. Sootak, P. Pikamäe (koost.). Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne, 4. täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Tallinn: Juura 2015.
40. J. Sootak. Karistusõigus. Tallinn: Juura 2010.
41. J. Sootak. Karistusõiguse alused. Tallinn: Juura 2003.
42. J. Sootak. Kriminaalpoliitika. Tallinn: Juura 2015.
43. J. Sootak. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura 2007.
44. W. Spelman. What Recent Studies Do (and Don't) Tell Us about Imprisonment and Crime. *Crime and Justice* 2000 Vol 27.
45. M. Suurmägi. Viljandimaa parim sportlane Küllo Kõiv hukkus autoõnnetuses. *Sakalas* 30.06.1998. Arvutivõrgus: <http://sakala.postimees.ee/2450303/viljandimaa-parim-sportlane-kuello-koiv-hukkus-autoonnetuses> (01.03.2017).

46. K. D. Tomlinson. An Examination of Deterrence Theory: Where Do We Stand?
Federal Probation Journal 2016 Vol 80 (3).
47. M.-E. Tuuli. Justiitsministeerium tahab vähendada korduvaid joobes juhtimisi.
Justiitsministeerium 27.10.2015. Arvutivõrgus:
<http://www.just.ee/et/uudised/justiitsministeerium-tahab-vahendada-korduvaid-joobes-juhtimisi> (02.04.2017).
48. L. Velsker. Ekspertiis näitas nelja hukkunuga avarii põhjustanud juhil 2,21-promillist joovet. ERR 10.08.2015. Arvutivõrgus: <http://uudised.err.ee/v/eesti/ebb3437b-338a-49b0-a08f-4b1f69e6dd79/ekspertiis-naitas-nelja-hukkunuga-avarii-pohjustanud-juhil-221-promillist-joovet> (13.03.2017).
49. L. Velsker, A. Rajavee. Tartumaal hukkus liiklusõnnetuses neli noort inimest. ERR 04.08.2015. Arvutivõrgus: <http://uudised.err.ee/v/eesti/40f6177c-9b59-46f6-a4a7-76923abbc374/fotod-ja-video-tartumaal-hukkus-liiklusonnetuses-neli-noort-inimest> (13.03.2017).
50. Võrus avati operatiivteenistuste ühishoone. Riigi Kinnisvara 25.08.2015.
Arvutivõrgus: <http://www.rkas.ee/riigi-kinnisvarast/uudised/vorus-avati-operatiivteenistuste-uhishoone> (29.03.2017).
51. J. Yu, P. C. Evans, L. P. Clark. Alcohol addiction and perceived sanction risks: Detering drinking drivers. Journal of Criminal Justice 2006 Vol 34.
52. J. Yu, W. R. Wilford. Drunk driving recidivism: Predicting factors from arrest context and case disposition. Journal of Studies on Alcohol 1995 Vol 56 (1).

KASUTATUD ÕIGUSAKTID JA SELETUSKIRJAD

1. Haldusõiguserikkumiste seadustik. RT 1992, 29, 396.
2. Karistusregistri seadus. RT I, 30.12.2015, 17.
3. Karistusseadustik. RT I 2002, 86, 504.
4. Karistusseadustik. RT I 2008, 54, 304.
5. Karistusseadustik. RT I, 09.12.2010, 7.
6. Karistusseadustik. RT I, 31.12.2016, 14.
7. Kohtute seadus. RT I, 28.12.2016, 18.
8. Korrakatiseseadus. RT I, 02.12.2016, 6.
9. Kriminaalkodeks. RT I 1999, 38, 485.
10. Kriminaalmenetluse seadustik. RT I, 31.12.2016, 46.

11. Liiklusseadus. RT I, 28.03.2017, 8.
12. Narkootiliste ja psühhotropsete ainete ning nende lähteainete seadus. RT I, 03.05.2016, 6
13. Justiitsministri 27.05.2005 määrus „Maa- ja halduskohtute kohtumajade täpsed asukohad ja teeninduspiirkonnad ning ringkonnakohtute asukohad“. RTL 2005, 111, 1706.
14. Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus (suhtumise karmistamine sõiduki joobes juhtimisse) 328 SE seletuskiri. Arvutivõrgus: [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670-e984917fae72/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20\(suhtumise%20karmistamine%20s%C3%B5iduki%20joobes%20juhtimisse\)/](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670-e984917fae72/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20(suhtumise%20karmistamine%20s%C3%B5iduki%20joobes%20juhtimisse)/) (04.03.2017).
15. Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus (suhtumise karmistamine sõiduki joobes juhtimisse) eelnõu (328 SE). Arvutivõrgus: [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670-e984917fae72/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20\(suhtumise%20karmistamine%20s%C3%B5iduki%20joobes%20juhtimisse\)/](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670-e984917fae72/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20(suhtumise%20karmistamine%20s%C3%B5iduki%20joobes%20juhtimisse)/) (04.03.2017).
16. Kriminaalkoodeksi, kriminaalmenetluse koodeksi ja haldusõiguserikkumiste seadustiku muutmise seaduse eelnõu (1018 SE) esimene lugemine. Riigikogu VIII koosseisu istungjärgu stenogramm 17.11.1998. Arvutivõrgus: <http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/199811171000#PKP-1900005430> (01.03.2017).
17. Karistusseadustiku eelnõud (119 SE) teine lugemine. Riigikogu IX istungjärgu 03.05.2000 stenogramm. Arvutivõrgus: <http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/200005031300#PKP-2000006617> (01.03.2017).
18. Liiklusseaduse ja karistusseadustiku ning nendega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu (179 SE) esimene lugemine. Riigikogu XI koosseisu istungjärgu stenogramm 13.02.2008. Arvutivõrgus: <http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/200802131400#PKP-1609> (02.03.2017).
19. Liiklusseaduse ja karistusseadustiku ning nendega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri (179 SE). Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=acf423dc-cbee-1257-0f3d-b725f8477ccb&> (02.03.2017).

20. Lisa karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (suhtumise karmistamine sõiduki joobes juhtimisse) eelnõu seletuskirja juurde. Arvutivõrgus: [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670-e984917fae72/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20\(suhtumise%20karmistamine%20s%C3%B5iduki%20joobes%20juhtimisse\)/](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6548ce0b-43f4-49a7-b670-e984917fae72/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20(suhtumise%20karmistamine%20s%C3%B5iduki%20joobes%20juhtimisse)/) (02.04.2017).
21. Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (suhtumise karmistamine sõiduki joobes juhtimisse) eelnõu (328 SE) esimene lugemine. Riigikogu XIII koosseisu istungjärgu stenogramm 11.01.2017. Arvutivõrgus: <http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/201701111400> (02.04.2017).

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

1. RKPJK 3-4-1-13-15.
2. RKÜK 3-1-1-37-07
3. RKKK 3-1-1-15-16.
4. RKKK 3-1-1-21-05.
5. RKKK 3-1-1-24-07.
6. RKKK 3-1-1-26-03.
7. RKKK 3-1-1-26-03.
8. RKKK 3-1-1-32-12.
9. RKKK 3-1-1-36-16.
10. RKKK 3-1-1-40-04.
11. RKKK 3-1-1-41-04.
12. RKKK 3-1-1-6-17.
13. RKKK 3-1-1-77-11.
14. RKKK 3-1-1-79-03.
15. RKKK 3-1-1-90-06.
16. RKKK 3-1-1-9-12.
17. RKKK 3-1-1-96-09.
18. RKKK 3-1-1-99-06.

19. RKKK 3-3-1-146-03.
20. Pärnu MKo 1-14-349.
21. Pärnu MKo 1-16-1575.

KASUTATUD MUUD ALLIKAD

1. Politsei- ja Piirivalveameti kasutuses olev Analüüsi- ja andmelao infosüsteem ALIS (andmed töö autori valduses).
2. Politsei- ja Piirivalveameti Lõuna prefektuuri teabebüroo juhi Indrek Koemetsa poolt 23.08.2016 e-kirja teel väljastatud andmed (andmed töö autori valduses).
3. Politsei- ja Piirivalveameti Lääne prefektuuri Pärnu politseijaoskonna patrulli- ja liiklusjärelvalvetalituse juhi poolt 12.04.2017 väljastatud vastuskiri töö autori poolt tehtud nõudekirjale (andmed töö autori valduses).
4. Eesti Statistikaamet. Statistika andmebaas. Arvutivõrgus: <http://pub.stat.ee/px-web.2001/dialog/statfile2.asp> (14.04.2017).
5. Maanteeameti statistika. Arvutivõrgus: <https://www.mnt.ee/et/ametist/statistika/juhiload> (14.04.2017).

LÜHENDITE SELGITUSED

ALIS - Analüüsi- ja andmelao infosüsteem.

KarS – karistusseadustik.

KarRS – karistusregistri seadus.

KorS – korrakaitse seadus.

KrMS – kriminaalmenetluse seadustik.

LS – liiklusseadus.

NPALS – Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus.

PPA – Politsei- ja Piirivalveamet.

Pärnu MKo – Pärnu maakohtu otsus.

RKKK – Riigikohtu kriminaalkolleegium.

RKÜK – Riigikohtu üldkogu.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Ken Kiudorf (21.03.1990),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Korduvkurjategijatele mõistetavate karmimate karistuste mõju kuritegevusele karistusseadustiku § 424 näitel Tartu maakohtu Tartu kohtumaja piirkonnas“, mille juhendaja on prof. Jaan Sootak,
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 02.05.2017